

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Μηνιαῖον Ἐπιστημονικὸν Περιοδικὸν

ΕΝ ΚΥΠΡῶ

ΕΤΟΣ Δ'.ΙΑ'

ΤΕΥΧΟΣ Α'

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ—ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΡΟΔΙΝΟΥ. «Περὶ ἡρώων, στρατηγῶν, φιλο-
σόφων, ἁγίων καὶ ἄλλων ὀνομαστῶν ἀνθρώπων ὁποῦ εὐγέησαι
ἀπὸ τῶ νησι τῆς Κύπρου».

ΕΝ ΛΑΡΝΑΚΙ

1935

Τύποις ΧΕΙΜΩΝΙΔΗ—Λάρνακα

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Έτος ΙΑ΄. 1935

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ—ΜΑΡΤΙΟΣ

Ἡ Πρώτη Δεκαετηρίς.

«Εἰ γὰρ κεν σμικρὸν ἐπὶ σμικρῷ καταθεῖο
καὶ θαμὰ τοῦτ' ἔρδοις, τάχα κεν μέγα καὶ τὸ γένοιτο»

Ἡσίοδος.

Ἀπὸ τοῦ 1923, ὅτε καὶ ἐκυκλοφόρει τὸ πρῶτον τεῦχος τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ἐκδόσεως τῶν «Κ. Χρονικῶν» μέχρι τῆς σήμερον, ἐντὸς δηλαδή μιᾶς δωδεκαετίας ἐξεδόθησαν δεκά τόμοι τοῦ περιοδικοῦ τούτου πληροῦντες τρεῖς χιλιάδας διακοσίας σελίδας καλῶς ἐκτιμηθείσης ὕλης, ἐνδιαφερούσης καὶ ἀναφερομένης γενικῶς εἰς τὴν Κύπρον. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο δις ἀνεστάλη ἡ ἐκδοσις τῶν «Κ. Χ.», διὰ τὴν μεγάλην ζημίαν μιᾶς τετραετίας τὸ πρῶτον, ὅτε τὰ ἐκτυπωτικὰ ἦσαν ὑπέρογκα, ἐπὶ ἐλλείδει τὸ δεύτερον καὶ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀναλήψεως τῶν ὑπὸ κνοφορουμένης λαογραφικῆς Ἑταιρείας.

Ἡ ἐκδοσις τοῦ παρόντος τεύχους, διὰ τοῦ ὁποίου τὰ «Κ. Χρονικά» εἰσέρχονται εἰς τὴν δευτέραν δεκάετιαν τῆς σταδιοδρομίας τῶν, διὰ ποικιλίαν λόγων γίνεται πανηγυρική. Εἰς ἄλλας χώρας, εἰς τὰς ὅποιας ὁ περιοδικὸς τύπος ἀλλὰ καὶ τὸ ἔντυπον ἐν γένει εἶναι ἐξ ἴσου καὶ ὁ ἐπιούσιος ἄρτος περιζήτη-

τος καὶ ἀπαραίτητος τροφή, τοιοῦτο γεγονός βεβαίως θὰ παρήρατο μᾶλλον ἀπαρατήρητον. Παρ' ἡμῶν ὁμοίως, ἐκτός ἄλλων λόγων, τὸ πρᾶγμα διαφέρει πολὺ.

Μακρότερον ἀπὸ μῶλις μίαν διετίαν χρόνον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, δὲν κατώρθωσαν νὰ διατηρηθῶσιν εἰς τὴν ζωὴν ἐκ τῶν τριάκοντα περίπου Περιοδικῶν, ὅσα ἀπὸ τῆς Μεταπολιτεύσεως καὶ ἐντεῦθεν εἶδον τὸ φῶς καὶ ἐφυτοζώησαν ἐν Κύπρῳ παρὰ πέντε μόνον Περιοδικά, ἡ «Ἀγωγή» δηλαδὴ (1920-4) ὄργανον τοῦ διδασκαλικοῦ Σώματος, ὁ «Ἐκκλησιαστικὸς Κήρυξ» (1911-8) προνοία Μ. Μεταξάκι, Μητροπολίτου Κιτίου, συνεχισθῆς ὡς «Ἀπόστολος Βαρνάβας» ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου (1918-1934), ἡ «Ἐκπαίδευσις» τοῦ Χ. Μαραθεύτη (1897-1906), τὸ «Πάλλάδιον» τῆς κ. Π. Λοιζιάδος (1927 κέξ.) καὶ τὰ «Κυπριακὰ Χρονικὰ» (1923 κέξ.). Εἰς χώραν ὅπου, πολλῶν αἰτίων συμβαλλόντων, εἶναι τόσον θνησιγενὴς ὁ περιοδικὸς τύπος, ἢ εἰς ἐποχὴν οἰκονομικῆς κρίσεως ἐπὶ μίαν δεκαετίαν συνεχῆς ἀλλὰ καὶ θετικῶς εὐεργετικῆ ἐξυπηρέτησις τῆς πατρίου ἱστορίας ἐν γένει διὰ τῆς κυκλοφορίας τῶν «Κ. Χρονικῶν» διακαίως ἐκρίθη γεγονός, καὶ ἐθεωρήθη ἐπίκαιρος ἢ ἐπὶ τῇ χαυγῇ νέας δεκαετηρίδος ἔκδοσις πανηγυρικοῦ αὐτῶν τεύχους.

Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα συγχρόνως, τὸ μακρὸν διὰ τὸ συνήθως βραχύβιον τῶν περιοδικῶν παρ' ἡμῶν, διεπιστάθη καὶ ἡ ἀλήθεια τῆς ἀντιλήψεως ὅτι, ἢ μὴ ἐκδηλώσις ἐπιστημονικῆς ζωῆς καὶ πνευματικῆς κινήσεως παρ' ἡμῶν δὲν ἐσήμαινεν ἀνυπαρξίαν τοιαύτης καὶ ἐν δυνάμει. Ἐτερος ἐπομένως λόγος διὰ πανηγυρικῶν τῶν «Κ. Χ.» τεύχος εἶναι καὶ ὁ ἀπολογισμὸς τῆς διὰ τῆς ἐκδόσεώς των συμβολῆς πρὸς δημιουργίαν εὐνοϊκῶν πρὸς τοῦτο ὄρων. Αὕτη, ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι ἐπιδιώξεις τῶν «Κ. Χ.», καὶ ὑπὸ ἐπιτυχίας ἐστέρθη καὶ εὐχύμους ἀπέδωκε ν ἤδη καρποίς, ὡς καταφαίνεται ἀπὸ τὴν πολλαχῶς ἐκδηλουμένην σφριγνιότητα τῆς πνευματικῆς μας κινήσεως.

Ὅσον καὶ ἂ ὑποβῆ τοῦτο ὀφειλόμενον καὶ εἰς ἄλλους λόγους, ἀναντίρρητον εἶναι ὅτι συνέβαλον μεγάλως τὰ «Κ.Χ.»

καὶ σοβαρῶς ὄχι μόνον εἰς πλουτισμὸν καὶ διαφώτισιν ἐν πολλοῖς τῆς πατρίου ἱστορίας, ὄχι μόνον πρὸς περισυλλογὴν καὶ διάσωσιν τοῦ λαογραφικοῦ μας πλούτου, ἀλλὰ, πλὴν ἄλλων, καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς πνευματικῆς ἀτμοσφαιρας ἢ ὁποῖα ὀλοὲν καὶ ζωτικώτερα ἐξαπλοῦται ἀνὰ τὸ Παγκύπριον. Τοῦτο ἄλλως τε ὑπῆρξε καὶ ἕνας ἐκ τῶν κυριαρχικῶν λόγων τῆς κατὰ τὸ 1923 πρὸς ἔκδοσιν τῶν «Κ. Χ.» ἀποφάσεως. Καὶ ἡ ἀπόδοσις αὕτη τῆς συμβολῆς τοῦ περιοδικοῦ θὰ εἶναι μᾶλλον καταφανῆς καὶ πληρεστέρα ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματα, ὅταν καὶ ἡ ἐκδηλουμένη ζωηρὰ τάσις πρὸς δημιουργίαν δημοσίων βιβλιοθηκῶν ἐπιστεγασθῇ, ὡς εἶναι ἀπολύτως βέβαιον, διὰ τῆς ἀποκτησεως ἀξιολόγου παγκυπρίου τοιαύτης εἰς κατάλληλον ἰδιώκτητον ἴδρυμα ἐγκαθισταμένης.

Ἡ ὑπὸ τῶν συνδρομητῶν τοῦ Περιοδικοῦ πλειστάκις διαδηλωθεῖσα ἐκτίμησις διὰ τὰς παρασχεθείσας πολυτίμους ὑπηρεσίας καὶ ἡ πρὸς ἐμμονὴν εἰς τὸ ἐπίμοχθον ἔργον παρότρυνσις τῶν διανοουμένων, ἡμετέρων καὶ ξένων, ἐνισχύει τὴν ἀντίληψιν καὶ ὀπλίξει τὴν προσπάθειαν τῆς συνεχίσεως τοῦ ἔργου ἐπὶ τῶν αὐτῶν καὶ πρότερον γραμμῶν, καὶ μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου καὶ ἐπιμονῆς, ἄνευ φειδοῦς κόπου καὶ θυσιῶν.

Δραττόμενοι τῆς εὐκαιρίας ἐκφράζομεν θερμὰς εὐχαριστίας διὰ τὴν ἠθικὴν καὶ υλικὴν ὑποστήριξιν τῶν ἐκτιμητῶν τοῦ ἔργου τῶν «Κ. Χρονικῶν», ὡς καὶ διὰ τὴν πολυτίμον συμβολὴν τῶν ἐξασφαλισάντων τὴν ἔκδοσιν τοῦ πανηγυρικοῦ τεύχους διὰ τῆς ἀποστολῆς μελετῶν των.

Ἡ Συντακτικὴ Ἐπιτροπεία.

Ὁ Βαριησοῦς-Ἐλύμας.

Ὁ συγγραφεὺς τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων Εὐαγγελιστῆς Λουκᾶς, διηγούμενος τὴν ἀφιξίν τῶν Ἀποστόλων Παύλου καὶ Βαρνάβα εἰς Πάφον, λέγει, ὅτι ἐκεῖ «εὗρον ἄνδρα τινὰ μάγον ψευδοπροφήτην Ἰουδαίου. ᾧ ὄνομα «Βαριησοῦς» (Πράξ. 13, 6). Φαίνεται δὲ, ὅτι οὗτος ἐκτός τοῦ ἑβραϊκοῦ ὀνόματος ἔφερε καὶ τὸ ὄνομα «ὁ μάγος». Ἐπεὶ ἀπεδίδοτο διὰ τῆς λέξεως «Ἐλύμας». Διότι ὁ συγγραφεὺς τῶν Πράξεων προσέδθηκεν «Ἐλύμας ὁ Μάγος. οὕτως γὰρ μεθερμηνεύεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ» (Πράξ. 13, 8). Ἡ ἰδιότης τοῦ Βαριησοῦ—Ἐλύμα ὡς «μάγου» καὶ τὸ γεγονός, ὅτι οὗτος διέτριβε πρὸς τὴν ἀνθυπάτῳ τῆς Κύπρου Σεργίῳ Παύλῳ («ὁ ἦν σὺν τῷ ἀνθυπάτῳ Σεργίῳ Παύλῳ» Πράξ. 13, 7) ἐπαρκῶς διαφωτίζουσι τὴν προσωπικότητα αὐτοῦ.

Πρὸ παντὸς εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἡ πανταχοῦ διαδεδομένη ἀνὰ τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ μαγεία εἶχεν εὖρει εἴσοδον καὶ εἰς τὴν Κύπρον. Παρὰ τὸν νῆδον τῆς Ἀφροδίτης ἐν Πάφῳ ὑπῆρχεν, ὡς πληροφορεῖ ὁ Τάκιτος, Σχολὴ μάντεων, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν ἐν Ρώμῃ Haruspices, μαντευομένων διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν σπλάγγων τῶν θυσιαζομένων ζώων (Tacitus, Historia II, 3). Ἡ οὕτως ἀσκουμένη μαντεία, καλουμένη disciplina etrusca, διότι τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἔλαβε παρὰ τῶν Ἑτρούσκων, ἐθεωρεῖτο ὡς θεῖον δῶρον, διότι οἱ μαντευόμενοι προέλεγον τὰ μέλλοντα καὶ ἠρμήνευον τὰ σημεῖα. Εἰς τὴν Κύπρον δὲ ἡ διάδοσις αὐτῆς κατὰ τὸν Τάκιτον συνδέεται μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐκ Κιλικίας Ταμίρα.

Ἄλλ' ἐκτός τῆς ἐθνικῆς Σχολῆς ὑπῆρχε καὶ Ἰουδαϊκὴ Σχολὴ μάντεων ἐν Κύπρῳ, κατὰ πληροφορίαν Πλινίου τοῦ

νεωτέρου, σημειώσαντος «est et alia Magices factio a Mose et Janne et Lotapea Judaeis pendem, sed Multis, milibus annorum post Zoroastrem; tanto recentior est Cypria» (Plinii, Historia Natur. lib. XXX c. 1, 2). Ἐκ τῶν λόγων τοῦ Πλινίου ὑποδηλοῦται ὅτι ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ ὁ Lotapea (ἑβραϊκὸν προφανῶς ὄνομα) διετέλει ἐτι διευθυντῆς τῆς Σχολῆς. Ὅτι ἦτο πάντως ὁπωσ καὶ ὁ Μωϋσῆς (Mose) δὲν ἐννοεῖ δὲ ὁ Πλίνιος, τὸν ἀρχαῖον Μωϋσῆν, περιπλανώμενός τις μάγος Ἰουδαῖος, ἐξ ἐκείνων, ὧν μνείαν ποιοῦνται αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων (19, 13 «Ἐπεχείρησαν δὲ τινες τῶν περιερχομένων ἐξ ἔξοριστῶν»). Λεπτομέρειαι περὶ τῆς λειτουργίας τῆς Ἰουδαϊκῆς ταύτης Σχολῆς τῆς μαγείας (magices factio) ἐλλείπουσιν, ἀλλὰ προφανῶς ἐξ αὐτῆς προήλθεν ὁ Κύπριος Σίμων, ὃν ἀναφέρει ὁ Ἰουδαῖος συγγραφεὺς Ἰώσηπος Φλαύιος, ὡς ἰσχυριζόμενον ὅτι γινώσκει τὴν μαντικὴν ἐπιστήμην. (Ἰωσήπου Φλαυίου Ἀρχαιολογία XX, 7, 2). Ὁ Σίμων οὗτος δὲν εἶναι ὁ αὐτός, ὡς ἐνομίσθη, πρὸς τὸν περίφημον Σίμωνα τὸν Μάγον, τοῦ ὁποῦ μνεία γίνεται ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων (8, 9 ἐξ). Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐστηρίχθη ἐπὶ παρεξηγήσεως χωρίου τινὸς τοῦ Ἰουστίνου φιλοσόφου καὶ μάρτυρος, σημειώσαντος «Σίμωνα μὲν τινα Σαμαρέα, τὸν ἀπὸ κώμης λεγομένης Γίττων, ὃς ἐπὶ Κλαυδίου Καίσαρος διὰ τῆς τῶν ἐνεργούντων δαιμόνων τέχνης, δυνάμεις ποιήσας μαγικὰς...» (Ἰουστίνου, Ἀπολογία Α, 26). Τὸ «Γίττων» ἐταυτίσθη πρὸς τὸ Κίτιον τῆς Κύπρου, ἐντεῦθεν δὲ ὁ διαβόητος Σίμων ὁ Μάγος ἐνομίσθη Κύπριος. Ἄλλ' ὁ Ἰουστίνος, ὅστις, ὡς γνωστὸν, καιήγето ἐκ Συχέμ τῆς Σαμαρείας, λέγει ρητῶς ὅτι ὁ Σίμων ἦτο «Σαμαρεὺς», τὰ δὲ Γίττα (νῦν Δζίτ) ἦτο χωρίον τῆς Σαμαρείας κείμενον κατὰ τὴν ἀπὸ Νεαπόλεως (Ναπλοῦς) εἰς Ἰόππην ὁδόν. Ἄλλος λοιπὸν ὁ ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου Φλαυίου μνημονευόμενος Σίμων ὁ Κύπριος καὶ ἕτερος ὁ Σίμων ὁ Μάγος τῶν Πράξεων

τῶν Ἀποστόλων καὶ τοῦ Ἰουστίνου. Ἀμφότεροι ὁμῶς ἦσαν μάγοι.

Τοιοῦτος ἦτο καὶ ὁ Βαριησοῦς τῆς Πάφου, ἀνήκων προφανῶς εἰς τὴν Σχολὴν τῶν μάντεων. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἑλύμας, ἀραβικῆς προελεύσεως (alimun=σοφός, μάγος, πληθυντικός ulema) ὑποδηλοῖ ὅτι ἐγεννήθη καὶ ἐμορφώθη ἐν Ἀραβίᾳ ἢ ἀλλαχοῦ, ὅπου ἐλαλεῖτο ἢ ἀραβικῆ. Ὁ συγγραφεὺς τῶν Πράξεων ὀνομάζει αὐτὸν «μάγον, ψευδοπροφήτην», ἐκ τούτων δὲ συνάγομεν ὅτι οὐχὶ μόνον τὴν μαγείαν ἤσκει ὁ Βαριησοῦς—Ἑλύμας, ἀλλὰ καὶ προέλεγε τὰ μέλλοντα ἐκτός ἂν ὁ ἴδιος δὲν παρῖστα ἑαυτὸν ὡς προφήτην, ἀλλὰ ἀπλῶς ὡς ἀσχολούμενον περὶ τὴν μαγείαν ἐν ἡ συμπεριελαμβάνετο καὶ ἡ πρόρρησις, ὁ συγγραφεὺς τῶν Πράξεων ἐχαρακτήρισε αὐτὸν ὡς ψευδοπροφήτην. Πάντως δὲ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Ἀνθύπατος τῆς Κύπρου, ρωμαῖος καὶ εἰδωλολάτρης, ἀντὶ νὰ ἔχη παρ' ἑαυτοῦ ἐθνικὸν τινα μάγον, προτίμησε τὸν Ἰουδαῖον Βαριησοῦν—Ἑλύμαν, σημαίνει ὅτι προὔκειτο περὶ σπουδαίου τινὸς καὶ λογίου Ἰουδαίου, ὅστις μετέδιδε καὶ τὰς μονοθεϊστικὰς ἰδέας τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ὡς αὐταὶ τότε διεμορφούντο ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐλληνικῶν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν, τῶν μυστηρίων καὶ τῶν ἀνατολικῶν θρησκευμάτων. Οὕτως ἐξηγεῖται τὸ ὅτι ὁ Σέργιος Παῦλος, ὃν ὁ συγγραφεὺς τῶν Πράξεων χαρακτηρίζει ὡς «ἄνδρα συνετόν», μόλις ἤκουσε περὶ τῆς διδασκαλίας τῶν Ἀποστόλων Παύλου καὶ Βαρνάβα, ἔδειξε μέγα ἐνδιαφέρον καὶ ὁ ἴδιος ἐζήτησε ν' ἀκούσῃ αὐτοῦς, «οὗτος προσκαλεσάμενος Βαρνάβαν καὶ Σαῦλον ἐπέζητησεν ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ» (13, 7). Προφανῶς ὁ Ἑλύμας διὰ τῆς διδασκαλίας του εἶχε προδιαθέσει τὴν ψυχὴν τοῦ ρωμαίου Ἀνθυπάτου πρὸς τὰ μεγάλα καὶ ὑψηλὰ διδάγματα Ἀλλ' ὁ ἴδιος δὲν εὐρέθη ἕτοιμος νὰ δεχθῇ τοιαῦτα διδάγματα.

Πράγματι ὅταν ἤρχισαν οἱ Ἀπόστολοι ἐκθέτοντες τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν, ἔβλεπε δὲ ὁ Ἑλύμας ὅτι ὁ Ἀνθύ-

πατος εἰλκύνετο ὑπ' αὐτῆς, ἀντέλεγε πρὸς τοὺς Ἀποστόλους, προσεπάθει ν' ἀναιρέτῃ τὰ ὑπ' αὐτῶν λεγόμενα καὶ ἐζήτηε νὰ διαστρέψῃ τὸν ἀνθρώπον ἀπὸ τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ὁ Ἄπ. Παῦλος, «πλησθεὶς Πνεύματος ἁγίου» καὶ ἀτενίσας πρὸς τὸν Ἰουδαῖον μάγον εἶπεν: «ὦ πλήρης δόλου καὶ πάσης ραδιουργίας, οὐκ ἐπιβόλου, ἐχθρὸς πάσης δικαιοσύνης, οὐ παύση διαστρέφων τὰς ὁδοὺς τοῦ Κυρίου τὰς εὐθείας; Καὶ νῦν ἰδοὺ χεὶρ Κυρίου ἐπὶ σὲ καὶ ἔση τυφλὸς μὴ βλέπων τὸν ἥλιον ἄχρι καιροῦ» (13, 10, 11). Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἄμεσον, διότι ἐσκοτίσθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ «καὶ περιάγων ἐζήτηε χειραγωγούς». Σκοπὸς τοῦ θαύματος τούτου ὑπῆρξεν ἡ ὀριστικὴ προσέλευσις τοῦ Σεργίου Παύλου εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Χωρὶς δὲ νὰ εἰσελθῶμεν εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς ἀφηγήσεως ταύτης, σημειοῦμεν ἀπλῶς τοὺς χαρακτηρισμοὺς τοῦ ὁποῦτος ἀπέδωκεν ὁ Ἄπ. Παῦλος εἰς τὸν Ἑλύμαν, δόλιος, ραδιουργός, ψεύστης («υἱὸς διαβόλου»), ἐχθρὸς πάσης δικαιοσύνης.

Τοιοῦτος ἦτο ὁ Βαριησοῦς—Ἑλύμας.

† **Χρυσστόμος Παπαδόπουλος**
Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος.

Περὶ τοῦ λεξικοῦ τῆς νέας Κυπρια- κῆς διαλέκτου.

Εἰς τὸ πρῶτον τεῦχος τῆς «Γνώσεως»—τοῦ γνωστοῦ περι-
οδικοῦ τοῦ ἐκδιδομένου ἐν Λευκωσίᾳ ὑπὸ τοῦ κ. Ἰ. Ἰωαννίδου—
ἐτόμισα τὴν ἀνάγκην τῆς παρασκευῆς καὶ ἐκδόσεως πλήρους
καὶ ὅσον τὸ δυνατόν ἀκριβεστέρου Λεξικοῦ τῆς νέας κυπριακῆς
διαλέκτου. Τὴν ἀνάγκην ταύτην καθιστοῦν αἰσθητὴν ἀφ' ἑνὸς
μὲν ἡ ἐπιστημονικὴ ἀξία τῆς νέας κυπριακῆς καὶ ἡ σπουδαιο-
τάτη θέσις, τὴν ὅποιαν κατέχει αὕτη μεταξὺ τῶν νεοελληνικῶν
διαλέκτων καὶ ἰδιωμάτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἀνεπάρκεια τῶν μέχρι
τουδε ἐκδιδομένων κυπριακῶν λεξιλογίων. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὸ
ἐκτενέστερον ἐκ τούτων: τὸ τοῦ μακαρίτου Ἁθ. Σακελλα-
ρίου, δημοσιευθὲν εἰς τὸν Β' τόμον τῶν πολυτίμων Κυ-
πριακῶν του ἀπὸ σελ. 422—880 περιέχει πλῆθος λέ-
ξεων καὶ διὰ τοῦτο ἀποτελεῖ πηγὴν σπουδαιοτάτην διὰ τὴν ἔ-
ρευναν τῆς περὶ τῆς ὁ λόγος διαλέκτου. Παρὰ ταῦτα τὸ ἐν αὐτῷ
ὕλικόν ἀποτελεῖ μικρὸν μόνον μέρος τοῦ ὅλου λεξιλογικοῦ θη-
σαυροῦ τῶν Κυπρίων καὶ θὰ χρειασθῆ μακρὰ, ἐπιμελής καὶ συ-
στηματικὴ ἐπιτόπιος ἔρευνα πρὸς πλήρη ἀποθησαύρισιν τῶν εἰς
τὸ στόμα τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ λέξεων καὶ φράσεων. Ἐκτὸς τῆς
ἐλλείψεως ταύτης τὸ λεξιλόγιον τοῦ ἀειμνήστου Σακελλαρίου πρ-
ουσιάζει καὶ ἄλλας ἀτελείας—εὐκόλως ἐξηγουμένας ἀπὸ τὴν ἐ-
ποχὴν κατὰ τὴν ὅποιαν ἐδημοσιεύθη—καὶ ἰδίως τὴν ἀνακριβῆ
ἀπόδοσιν τῆς κυπριακῆς προφορᾶς (πρβλ. λ.χ. κ ε φ α λ α ρ -
κ ἄ, κ ε φ α λ ῆ, κ ε ρ ῖ ν, κ ῆ π ο ς, κ λ. κ λ., ἀντὶ τ σ ἡ ε -
φ α λ α ρ κ ἄ κ λ. κ λ.), τὴν ἐλλιπῆ δήλωσιν τῆς σημασίας
τῶν λέξεων, τὴν ἐσφαλμένην καὶ ἐν πολλοῖς ἀπληρῶν ἀπληρῶν
ἐτυμολογικὴν ἢ ἄλλην ἐρμηνείαν αὐτῶν κ.λ.

Εἶναι ἐπομένως ἀνάγκη—καὶ ἀνάγκη ἐπιβίγουσα, διότι τὰ
διαλεκτικὰ στοιχεῖα ἐκτοπίζονται ὁσημέραι γαργότερον ὑπὸ τῆς
νεοελληνικῆς Κοινῆς—να παρασκευασθῆ συντόμως ὑπὸ Κυπρί-
ων ἐπιστημόνων τὸ πλῆρες, κατὰ τὸ δυνατόν, ἐπιστη-
μονικὸν Λεξικὸν τῆς νέας κυπριακῆς διαλέκτου. Ἡ πρωτοβουλία
τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἔργου ἀνήκει εἰς τὴν σεπτὴν ἐκκλησιαστι-
κὴν Ἀρχὴν τῆς Κύπρου, τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν αὐτῆς, ἣτις ἔδει-

ξεν ἤδη τὸ φωτεινὸν ἐνδιαφέρον τῆς ὑπὲρ τῆς διαλέκτου τῆς με-
γαλονήσου, προκηρύξασα πρὸ μικροῦ διαγωνισμὸν πρὸς συγγρα-
φὴν ἱστορίας τῆς κυπριακῆς διαλέκτου ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων
μέχρι τῆς σήμερον.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξεύρεσιν τῶν καταλλήλων ἐπιστη-
μόνων συντακτῶν τοῦ ἀνωτέρου Λεξικοῦ, τὸ πρᾶγμα εἶναι
εὐκόλον. Δὲν στερεῖται εὐτυχῶς ἡ Κύπρος νεαρῶν φιλολόγων,
προικισμένων καὶ μὲ τὴν ἀπαιτουμένην ἐπιστημονικὴν προπι-
δεῖαν καὶ μὲ τὴν ἀπαρίτητον ἀγάπην καὶ—ὡς εἶναι φυσικὸν—
οἰκειότητα πρὸς τὴν διάλεκτον τῆς ἰδιαίτερας πατρίδος των. Καὶ
προσκαλούμενος θὰ ἡδυνάμην νὰ ὑπεδείξω μετὰ πεποιθήσεως
τὰ κατάλληλα πρὸς τοῦτο πρόσωπα.

Εἰς αὐτὰ θὰ ἀνετίθετο νὰ ἀποδελτιώσουν—ὑπὸ κατάλλη-
λον καθοδήγησιν καὶ ἐποπτεῖαν—ὅλον τὸ λεξιλογικὸν ὕλικόν τὸ
ὑπάρχον εἰς τὰ μέχρι τουδε δημοσιευθέντα νεώτερα κυπριακὰ
κείμενα: ἀπὸ τῶν Ἀσιζῶν μέχρι τῶν ποιητικῶν συλλογῶν τοῦ
Λιπέρητι καὶ Λιασίδου καὶ πλὴν τούτου νὰ περιοδεύσουν ὀλόκλη-
ρον τὴν Κύπρον καὶ νὰ συλλέξουν ἐπὶ τόπου ὅσον τὸ δυνατόν
περισσότερον ὕλικόν μὲ ἀκριβῆ φωνητικὴν καταγραφήν, μὲ ἀ-
κριβῆ ἐρμηνείαν τῶν λέξεων, μὲ διασάφησιν αὐτῶν δι' ὅσον τὸ
δυνατὸν περισσοτέρων καὶ ἐκλεκτῶν παραδειγματικῶν φράσεων
καὶ—ὁσάκις εἶναι ἀνάγκη—δι' εἰκονογραφῆσεως τῶν περιγραφο-
μένων καὶ ἐξηγουμένων ἀντικειμένων, ὅπως πολὺ ὀρθῶς ἔκα-
μεν ὁ κ. Κ. Χατζηϊωάννου εἰς τὰ πρὸ μικροῦ δημοσιευθέντα
«Γεωργικὰ καὶ ποιμνικὰ τῆς Κύπρου» (εἰς
τὸν ΙΑ' τόμον τῆς «Λαογραφίας»),

Πλὴν τούτων εἰς ἐκάστην λέξιν θὰ ἦτο ἀναγκαῖον νὰ
παρατεθῆ καὶ ἡ κατὰ τόπους πρὸς αὐτῆς—καὶ ὡς πρὸς
τὴν προφορὰν καὶ ὡς πρὸς τὴν κλίσιν καὶ ὡς πρὸς τὴν σημα-
σίαν κ λ —, οὕτω δὲ θὰ παρέχετο πολυτίμος πηγὴ καὶ εἰς
τὸν μέγαν Γλωσσικὸν Ἄτλαντα τῆς Ἑλλάδος, τοῦ ὁποῦ τὴν
παρασκευῆν καὶ ἐκδοσιν ἀπεφάσισε κατ' ἀρχὴν
ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν κατ' ἐισήγησιν τοῦ διακεκριμένου συν-
αδέλφου μου καὶ ἀκαδημαϊκοῦ κ. Κ. Ἀμάνου.

Ἐλπίζω καὶ εὐχομαι, ὅπως ἡ ζωηρὰ καὶ φωτισμένη ἀ-
γάπη τῶν Κυπρίων πρὸς τὴν ἰδιαίτεραν πατρίδα των καὶ τὴν
διάλεκτον αὐτῆς ἐκπληρώσῃ ὡς οἷόν τε ταχύτερον τὴν ῥηθει-
σαν ἐπιστημονικὴν ἀνάγκην.

Γ. Ἀναγνωστόπουλος.

On a Hagiographical source used by
Leontios Makhairas.

In the introductory chapter to the edition of the Cypriot Chronicle of Leontios Makhairas, which I was enabled to publish at Oxford on 1932, lack of space prevented me from printing more than a very few lines of the fragmentary text preserved in the British Museum (MS No. 34554), which I described as the only written source yet discovered for the Chronicle. The matter contained also in Bustron and Amadi has in its original form entirely perished. In Paragraph 5 of his work Makhairas mentions a book written by St. Cyriac of Jerusalem, dealing with the discovery of the Holy Cross and kindred matters. Now St. Cyriac, Bishop of Jerusalem, the learned Jew who was converted by St. Helena, is an entirely mythical person: the Bollandist Fathers have traced the origin of his legend, which they characterise as a *fabulosa narratio*. There can therefore be no actual book «written by St. Cyriac»; yet for all that Makhairas is in this passage referring to an actual document, of which a later version has been in part preserved to us in the sixteenth century manuscript in the British Museum, to which I have just alluded. This is plain from the close correspondence between it and some of the earlier paragraphs of Makhairas, who, but for the difference in dialect and a general tendency to abbreviate, has sometimes borrowed from it almost word for word. The parts which interested him least, as not being directly concerned with Cyprus, he has abridged, often very drastically, with the remark «the tale is very long, if I should tell you of these matters

in full, but it is written at length in the book which St. Cyriac wrote».

The manuscript in question is a small quarto: it contains stories of the saints and edifying anecdotes. Each piece begins with the words Δέσποτα εὐλόγησον, and I therefore presume that it was designed for reading aloud in the presence of a superior, probably in some monastery during meals in the refectory. It is neatly and clearly written, with 15 lines to a page. The only damage is to the inner top corners, which have been mended with opaque paper, by which a few letters are occasionally covered: it is this which causes the few gaps in the text as I print it below.

It is the final leaves, 170 to 186, which now concern us. They contain an account, incomplete at both ends, of the Invention, the discovery, of the Holy Cross by St. Helena. This present mutilation of the text is due to the fact that the manuscript has at some time been broken up and several leaves from this part of the book lost; what was left was gathered together again and freshly bound up. The whole of the manuscript is in one hand.

The text begins with a reference to the visit of St. Helena to Cyprus on her way from Constantinople to Jerusalem, and how she found the whole island deserted. The first words preserved at the top of leaf 170 r.,

... (ἐλυ)πήθη πολλά πῶς εὔρεν τοιοῦτον ὠραῖον τόπον ἔρημον, correspond exactly to Makhairas, καὶ πολλὰ ἐπικράνηθ' ἠθρῶντα τὸ τόσον ὁμορφον νησίον καὶ ἦτον ἔρημον, at the end of his Paragraph 4.

We are then told that St. Helena went to Jerusalem, and how she discovered the True Cross; the Crosses of the two thieves, the four nails, the crown of thorns and

the forty drops of the blood of the Lord, which had fallen down on a cloth. She examined the Jews, and by gradual eliminations reduced the number of their wise men from three thousand to fifteen, and among the fifteen she found a certain Judas. This part of the story and the reduction of the numbers of the Jews is told with such repetitions and so tediously that no one can wonder that the lively Makhairas found «the tale very long». Judas was then compelled by being starved in a well and by threats to reveal what he knew by tradition, the place where the Holy Cross was to be found. Here I remark that at the beginning of Paragraph 5 I translated φοβερίσματα wrongly by *danger*; it should of course be *threats*. Judas was baptised and called Cyriac; after the death of Makarios he was made bishop of Jerusalem. Then follows a long account (Leaves 177 v. to 181 r.) of the churches which St. Helena built at Jerusalem and at various places in Palestine, and how she signalled her discovery to Constantine by beacons. Then we are told of her second visit to Cyprus, her visions and the churches she built, the repopulation of the island, the men sent by the emperor to guard Cyprus against the Saracens and the taxes imposed for their support; then, on Leaf 184 v. we come to the praise of Cyprus, with a list of bishops, remarks on the Three Hundred Saints, and a list of the local cults of saints in the island: in the middle of this list the document breaks off.

It thus appears that the first part of our fragment (from the beginning on Leaf 170 r. to a point on Leaf 184 v.) corresponds in material very closely to Makhairas' Paragraphs 4 to 9; the rest of the text, from Leaf 184 v. to the end answers to Makhairas' Paragraphs 30 to 32. I transcribe below all the parts where Makhairas

has closely copied his source. The difference in the dialect is interesting. Makhairas of course wrote in Cypriot Greek; the version of his source which I am studying is in a Greek which I have given reasons in my edition for believing belongs either to Constantinople or to somewhere in that region.

The text begins, as I have already said, with words corresponding to the end of Makhairas' Paragraph 4. It goes on with words which are exactly the first part of Makhairas' Paragraph 5: Καὶ ἀπ' ἐκεῖ ὑπήγεν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ (μὲ) μέγαν κόπον καὶ πολὺν ἔξοδον καὶ μεγάλους φοβερισμοὺς ἦυρε τὸν ἅγιον καὶ ζωοποιὸν σ(α)υρὸν τοῦ Κ(υ)ρίου ἡμῶν Ἰ(ησοῦ) Χ(ριστοῦ), καὶ τοὺς ἑτέρους δύο σ(α)υροὺς τῶν συστ(α)υρωθέντων ληστῶν, καὶ τὰ δ' καρφία ὅπου ἐκάρφωσαν τὸν κ(ύριον) εἰς τὸν σ(α)υρὸν καὶ τὸν ἀκάνθινον στέφανον καὶ λσ' σταλαγμοὺς ὅπου ἔσταξαν ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ κ(υ)ρίου ἡμῶν Ἰ(ησοῦ) Χ(ριστοῦ), αἱ ὅποια ἔπεσαν εἰς ἓνα πανί.

Makhairas then says that the tale would be too long if he gave it all as it is written in the book of St. Cyriac. The rest of his Paragraph 5 mentions the finding of the Holy Cross and how St. Helena built many churches in Jerusalem; in fact it gives in a few lines all the detailed account which in the British Museum manuscript occupies from Leaf 170 v. to Leaf 181 v. (line 22). This account begins after the words: ἔπεσαν εἰς ἓνα πανί, with the reference to St. Cyriac: Εἰς τὸ ὅποσον τὸ ἔγραψεν ὁ ἅγιος Κυριακός, ὁ ἐπίσκοπος τῶν Ἱεροσολύμων, ὁ ποτὲ λουδαῖος ὀνόματι Ἰούδας. Both accounts end with the statement that St. Helen finished some of her churches during her stay in Jerusalem and for the others she left money that they might be finished after her departure for Constantinople.

The text goes on with (f. 181 v. line 3): Γίνωσκε καὶ

τοῦτο, ὅτι μόνον καὶ ἀπέσωσεν εἰς τὴν ἀγίαν πόλιν Ἱ(ε-
ρουσα)λήμ ἡ ἀγία βασίλισσα, καὶ ἠῦρεν τὸν τίμιον καὶ
ζωοποιὸν σι(αυ)ρόν, ὥρισεν ὅτι ὁ καθεὶς νὰ κάμη εἰς τὸν
τόπον του πύργου διὰ νὰ ἀποσκεπάζη ἕνας τὸν ἄλλον,
καὶ νὰ καθέζωνται οἱ ἄν(θρωπ)οὶ νὰ ἀπαντέχουν ἡμέραν
πρὸς ἡμέραν καὶ νύκτα πρὸς νύκταν, καὶ νὰ ἔναι ἔτοιμοι
ὡσάν ἰδοῦν φῶς καὶ καπνὸν νὰ ἐγνωρίσῃ ὁ βασιλεὺς
εἰς τὴν Κωνσ(αντ)ή(ν)ου πόλιν τὴν ἡμέραν καὶ ὥραν ὅτι
ἠῦρεν ἡ μ(ητέ)ρα του τὸν σι(αυ)ρόν, διὰ νὰ ἰτομασθῇ ὁ
υἱὸς τῆς ὁ Βασιλεὺς. Here we have the original of Ma-
khairas' Paragraph 6, in which he describes the chain of
beacons stretching from Jerusalem to Constantinople,
by means of which Constantine could hear at once of He-
lena's discovery of the Cross.

The text then goes on with what corresponds to
Makhairas' Paragraph 7, with the account of what St.
Helena did with the Holy Cross, how she divided up
the foot-piece of the Cross, and how she mixed up the
two crosses of the thieves. I transcribe this section of
the text (f. 181 v., line 11):

Καὶ ὅταν ἡ μακαρία Ἑλένη ἠῦρε τὸν τίμιον σι(αυ)ρόν τοῦ
Κ(υρίου) ἡμῶν Ἰ(ησοῦ) Χ(ριστοῦ), ἔλαβε τὸ ὑποπόδιον ὁ-
ποῦ ἐκάρφωσαν τοὺς ἀγίους πόδας του. Καὶ ἔσχισέν το
εἰς τρία ράμματα· καὶ ἔγιναν σανίδια ̅ σι(αυ)ρός πληρέ-
στατος· (which Iest two words are an anticipation of
σι(αυ)ροὶ πληρέστατοι below, and should be deleted.) ἀ-
πὸ τὰ ὅποια ἔβγαλεν ̅ γωνίες, ἀπὸ καθεν σανίδιον ̅
γωνίες, καὶ ἔγιναν (̅ 2 r.) ̅ σι(αυ)ροὶ πληρέστατοι. Τὸν
δὲ σι(αυ)ρόν τοῦ σ(ωτῆ)ρ(ος) τὸν ἄφησεν εἰς τὰ ἅγια τῶν
ἀγίων μετὰ πολλοῦ βίου, χρυσοῦ, καὶ ἀργυρίου καὶ μαρ-
γαριτῶν, καὶ πολλῶν λίθων τιμίων. Ἐπειτα ἐξήλωσεν
τοὺς σι(αυ)ροὺς τῶν ληστῶν καὶ ἐξέβαλεν τὸ μακρῆσιον
τοῦ καλοῦ μετὰ τὸ κοντήσιον τοῦ ἐτέρου, καὶ ἐποίησεν ἕναν

σι(αυ)ρόν· ὁμοίως καὶ τὸ ὀρθήσιον τοῦ πο(ν)ηροῦ μετὰ τὸ
κοντήσιον τοῦ δικαίου, καὶ ἐποίησεν ἄλλον ἕναν σι(αυ)-
ρόν, διότι ἔκαμαν μαζί μετὰ τὸν σταυρόν τοῦ Κ(υρίου) ̅.
χρόνους, καὶ ἔλαβαν ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ σι(αυ)ροῦ τοῦ
Χ(ριστοῦ), καὶ οὐδὲν ἦτον δυνατόν ἵνα τὸν ρίξουν τὸν
σι(αυ)ρόν τοῦ πο(ν)ηροῦ ληστοῦ. Ἐλαβεν αὐτοὺς μετ' αὐ-
τῆς ἡ ἀγία δέσποινα Ἑλένη καὶ ἤφερε τοὺς εἰς τὴν Κων-
σταντινου πόλιν, διὰ νὰ ἰδῇ ὁ υἱὸς τῆς τὸ μῆκος καὶ τὸ
πλάτος τοῦ ζωοποιοῦ σι(αυ)ροῦ τοῦ Χ(ριστοῦ), διότι καὶ
οἱ τρεῖς ἦσαν ἐναῖ μέρου καὶ μάκρου. Καὶ τοὺς τεσσά-
ρους σταυροὺς τοὺς μικροὺς τοὺς μονοκομμάτους καὶ τὰ
̅ σανιδόπουλα καὶ τὰ καρφία καὶ τὸν στέφανον τὸν ἀ-
κάνθινον, καὶ ἔβαλεν τα εἰς ἕνα σεντούκιον μετὰ τοὺς δύο
(f. 182, v.) σταυροὺς καὶ ἐσέβη εἰς ἕνα κάτεργον καὶ ἀπέ-
πλευσεν καὶ ἦλθεν εἰς τῆς Κύπρου τὸ νησίον.

Next we have the equivalent of Makhairas' Para-
graph 8: the account of St. Helena's visit to Cyprus,
and her dream, and how she built the church of the
Holy Cross at Togni. The only difference is again
that Makhairas abbreviates the text a little. The passa-
ge runs thus (f. 182. v. line 2):

Καὶ ὡς σάν ἀπέσωσεν εἰς τὸ νησίον, ἔραξεν εἰς τὴν γῆν, καὶ
ἐξέβαλεν ἔξω τὸ σεντούκιον μετὰ τοὺς δύο μεγάλους σταυροὺς
εἰς τὴν γῆν. Καὶ ἐκεῖ ὁποῦ ἐβγῆκεν ὠνόμασαν τὸν τόπον ἐ-
κείνον Βασιλοπόταμον. Καὶ ὡς σάν ἐβγῆκεν, ἐκεῖ ἐγιομάτισεν.
Καὶ ἦτο κουρασμένη ἀπὸ τὸν κόπον τῆς θαλάσσης· καὶ ἦλθέ
τῆς ὕπνος· καὶ ἔπεσεν καὶ ἐκοιμήθη. Καὶ ἐκεῖ ὁποῦ ἐκοιμάτο
ἐνυπνιάσθη, καὶ εἶδεν (Ms: ἴδον) ὄνειρον Θεϊκόν, ὅτι ἕνας νέος
ἄν(θρωπ)ος τὴν ἔλεγεν, «Κυρία Ἑλένη, καθὼς ἔκαμες εἰς τὴν
Ἱ(ερουσα)λήμ καὶ ἀποδόμησες πολλοὺς ναοὺς, ἔτσι νὰ κάμης
καὶ ἐδῶ, διότις ἔτσι εἶναι ὄρισμός τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀπὸ τὴν σῆ-
μερον ἔως τῆς συντελείας τοῦ κόσμου νὰ κατοικήσουσιν μέσα
οἱ ἄν(θρωπ)οὶ καὶ νὰ μὲν ἐξαλειφθῇ. Καὶ εἰς αὐτὸν τὸν τόπον

οικοδόμωσαν ναοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ π(α)ρ(ὸ)ς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ τιμίου (f. 183, r) καὶ ζωοποιοῦ σ(α)υροῦ, καὶ βάλε ἀπὸ τὰ ἅγια ὁποῦ βαστάς». Καὶ ὡσάν ἐσηκώθη ἀπὸ τοῦ ὑπνου, ἐγύρευσε τὸ σεντούκιον καὶ τοὺς σ(α)υροὺς τοὺς μεγάλους. Καὶ ὦ τοῦ θαύματος! ὁ ἕνας ὁ μέγας ἐκάθη. Καὶ ἀπέστειλε νάν τὸν γυρεύση. Καὶ εὗρέθη εἰς τὸ βουνὸν τὸ λεγόμενον Λύμπια—διὰ τὸν σ(α)υρὸν τοῦ πιστοῦ ληστοῦ. Καὶ ἐκτίσεν ἐκεῖ νάν τοῦ τιμίου σ(α)υροῦ. Καὶ ἔβαλε εἰς τὴν καρδίαν τοῦ σ(α)υροῦ ὁποῦ ἀπροεῖπαμεν μέρος ἀπὸ τὸ σανιδόπουλον τοῦ τιμίου σ(α)υροῦ ὁποῦ ἀπροεῖπαμεν. Ἐπειτὰ εἶδε στῦλον πυρὸς ἀπὸ τὴν γῆν ἕως τὸν (οὐ)ρανὸν καὶ ὑπῆγε νὰ ἰδῆ τὸ ὄραμα. Καὶ ἦρθε εἰς τὸ πλευρὰν τοῦ ποταμοῦ τὸν ἕνα μικρὸν σ(α)υρὸν ἀπὸ τοὺς τεσσαράκοντα σ(α)υροῦς. Καὶ φωνή ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἦλθεν πρὸς αὐτήν, «Ἐλένη, ποίησον ἕνα κτίση καὶ αὐτοῦ ἐκκλησίαν, ὁποῦ ἕνι εἰς τὴν Τόγγην.» Καὶ εὐθὺς ἡ ἁγία Ἐλένη ἔκτισε ἐκκλησίαν τοῦ τιμίου σ(α)υροῦ, καὶ ἕνα γιοφύριον διὰ νὰ περνοῦν οἱ ἀνθρώποι τὸν χειμάρρον, καὶ ἐκόσμησεν τὸν αὐτὸν σ(α)υρὸν τὸν μικρὸν μετὰ (f. 183 v.) πολλοῦ βίου, καὶ ἔβαλέν τον ἐκεῖ. Καὶ ἀπὸ τότε ὁ Κ(ύριος) ἀπέστειλε τ(ὴν) βροχὴν εἰς τὴν γῆν. Καὶ ἐκηρύχθη πανταχοῦ ἡ χάρις καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ δύναμις τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σ(α)υροῦ. Καὶ οἴκησεν ἡ νῆσος Κύπρος, καὶ ἐγράφη ὁ λαὸς, ὁ καθεὶς εἰς τὴν κατοικίαν του. Καὶ μετ' αὐτοὺς ἦλθασιν καὶ πολλοὶ πάροιχοι καὶ ἐκατοίκησαν μετ' αὐτοῦς. Καὶ εὐθὺς ἡ ἁγία δέσποινα Ἐλένη πληρώνοντα τὰς οἰκοδομίας, ἐσέβη εἰς τὸ κάτεργον καὶ ὑπῆγεν εἰς τὴν Κωνσταντινου πόλιν εἰς τὸν υἱὸν τῆς τὸν βασιλέα τὸν μέγαν Κωνσταντίνου καὶ πρῶτον ὀρθόδοξον βασιλέα. Καὶ ἐβασίλευσεν σὺν τῇ μητρὶ αὐτοῦ Ἐλένη βασίλισσα καὶ πρῶτη χριστιανῆ ὀρθοδόξη.

Then follows the equivalent of Makhairas' Paragraph 9, the text runs. (f. 183 v. line 10)

Καὶ ἀφ' οὗ ὑπῆγεν ἡ ἁγία Ἐλένη ἡ βασίλισσα εἰς τὴν Κωνσταντινου πόλιν ἐπληθύνετο ὁ λαὸς εἰς τὴν νῆσον

Κύπρον, καὶ ἦλθον οἱ ἀνθρώποι εἰς μνήμην διὰ τὴν αὐτὴν νῆσον Κύπρον διὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν ἀθέων ἐθνῶν τῶν Ἀγαρηνῶν, πῶς πολλάκις ἠχμαλώτευσαν τὴν αὐτὴν νῆσον Κύπρον, καὶ πῶς ἐχάλασαν πολλὰς χώρας καὶ κάστην, ὁμοίως καὶ τὰς ἐτέρας νῆσους καὶ ἐφοβήθησαν καὶ ἦσαν εἰς (f. 184, r.) (ἐν)νοίαν μεγάλην, βάνοντας εἰς τὸν νοῦν τοὺς ὅτι, ὅπότεν θελήσῃ ὁ σουλτάνος, ἀχμαλώτους παίρνει εἰς τὸ Κάερος. Τότε ἐβουλευθήσαν ἕνα κάμουν νόμισιν τοῦ βασιλέως, τοῦ μεγάλου ἐν βασιλεῦσι Κωνσταντίνου διὰ νὰ ἀποστελῆ λαὸν ἀρματωμένον νὰ ἐβλέπουν τὴν νῆσον Κύπρον αὐτήν. Καὶ διὰ πληροφροῦν τοῦ λαοῦ ἔστειλαν τοὺς πλέον ἐντίμους ἀνθρώπους εἰς τὸν βασιλέα, ζητῶντάς του νὰ στείλῃ ἀνθρώπους ἀρματωμένους, καβαλλαρέους καὶ πεζοὺς διὰ τὴν βλέπισιν τοῦ τόπου καὶ ἡ ρόγα τοὺς νὰ γίνεταί ἀπὸ τὸν λαὸν τοῦ τόπου. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἤκουσε τὴν παρακάλεσίν του, καὶ εἶδεν ὅτι ἕνα εὐλογος καὶ ἀπέστειλε λαὸν πολλὸν ἀρματωμένον εἰς φύλαξιν τοῦ τόπου. Καὶ μετὰ ταῦτα ἐκάθησαν ἀνάμεσον τοῦς καὶ εἶδαν τὴν σμίξιν τοῦ λαοῦ καὶ ἐμοίρασαν τὴν ρόγαν. Καὶ ἔβαλαν καπιτάνον νὰ τὰ συμπίεζῃ. Καὶ ἔτυχεν τοῦ λαοῦ τῶν χωρῶν ἀπὸ τρίτον πέρπυρα χρυσοῦ, ὁποῦ ἦταν νομίσματα σ' καὶ ἐκεῖνοι ἔποῦ κατοικοῦν ἐν ταῖς μεγάλαις χώραις, ὁ καθεὶς νὰ διδῆ ἕνα πέρπυρον χρυσοῦν ἔποῦ ἦτον νομίσματα β', καὶ ἐλογίσθη (f. 184, v.) στρατιὰ διὰ τοὺς στρατιώτας. Τὸ δὲ δουκάτον ἐχρηζεν νομίσματα δ' ἄσπρ(α) τῆς Κύπρου. Ὅμοίως ἐκραζάν τον καὶ καπνὸν, ὅτι τὴν στρατιάν δὲν τὴν ἐπλήρωναν κατὰ κεφαλὴν ἀμὴ κάθε καπνόν. Καὶ ἐὰν ὁ οἰκοκύρις νὰ εἶχεν υἱὸς ἢ θυγατέρες εἰς τὴν τράπεζάν του καὶ εἰς τὸν καπνὸν του, ἐκεῖνος μόνος ἦταν νὰ πληρώνῃ καὶ ὅταν νὰ ἐχωρίζοντῃσαν οἱ υἱοὶ του καὶ αἱ θυγατέρες του καὶ οἱ γαμπροὶ του, τότε ἐπλήρωναν χώρια ὁ καθεὶς. Μετὰ τοῦτον ἔστειλε καὶ δοῦκα καὶ ἐκαμνεν καιρὸν καὶ ἄλλαζάν τον καὶ ἔτζι τοὺς ἔκριαν κατὰ τοὺς νόμους τοὺς βασιλικούς.

The only difference here is that Makhairas has abbreviated a little, and at the end after mentioning the changes of the dukes he adds that in the year 1050 the

bad duke Isaac was sent to Cyprus. The ending in Makhairas is therefore: και κατά καιρὸν ἀλλάσσει τον, και οὕτως ἐπορεύονταν ὡς τὸν καιρὸν οὗτου ἐπέσειν θρόνον δυνάμει Ἰσάκιον, ὁ ποῖος ἦτον πρόνος· καὶ ἦτον εἰς τὴν ἐχσινίαν ἀν' Χριστοῦ.

Makhairas at this point goes on with a series of paragraphs, 10 to 29, in which he narrates first the story of the Templars in Cyprus and their terrible end, and then the coming of the Lusignan dynasty and the establishment of the Latin church in the island. To all this there is naturally nothing corresponding in the British Museum fragment, because this, so far as we have it, is entirely of an ecclesiastical character, interested first in St. Helen and then in the churches and saints of Cyprus. Of Makhairas' sources for Paragraphs 10 to 29 we know nothing, except that he drew from the same founts as the Italian chroniclers Amadi and Florio Bustron.

But in Paragraphs 30, 31, and 32 Makhairas comes back to the British Museum text. Paragraph 30 contains a list of the bishops of Cyprus; 31 general remarks on the saints venerated in the island; and 32 a list of the cults of local saints. The lists of bishops in the two texts agree fairly well, but Makhairas is as usual a little less full, and in particular omits in the list of the bishops of the Salamis the ten names which come between Arkadios and Theodore. The list in our fragment breaks off abruptly with the last line on leaf 186 v. How it would have ended we can not at all say. Makhairas after Basil gives only one more name, Dimitrianos, and he leaves out Epaphras, the last name in the list as given in the British Museum text. In Makhairas' text therefore the list paragraph ends thus: ὁ ἅγιος Βασίλειος ἐπίσκοπος

καὶ ὁ ἅγιος Δημητριανὸς ἐπίσκοπος. Ἐχει πολλοὺς ἄλλους οὐδὲν ἐφανερώθησαν, τοὺς ἐπίλους καὶ τοὺς ἀνωθεν νὰ παρακαλοῦμεν νὰ παρακαλέσουν κύριον τὸν θεὸν νὰ ἀποβγάλη τὴν αὐτὴ νῆσον ἀπὸ τοῦ ἄθεου Ἀγαρινούς.

The notes in my edition of Makhairas discuss the details of these lists and of others which have been preserved to us. It is now the place to give the part of the British Museum text which corresponds to these three Paragraphs, 30, 31 and 32, of Makhairas. It runs as follows (f.184 v, line 10):

(30) Ἀνάγκη οὖν εἶναι νὰ ἐπαινέσωμεν αὐτὴν τὴν ἁγίαν νῆσον Κύπρον, καθὼς τὸ θέλει ἡ ἀλήθεια. Εἰς αὐτὸν τὸν τόπον εἶχεν ἀρχιεπισκόπους καὶ ἐπισκοποὶ ἰδ' καὶ μετὰ τὴν χάριν τοῦ Κ(υρίου) ἡμῶν Ἰ(ησοῦ) Χ(ριστοῦ) ἦσαν ἀρχιεπίσκοποι ἑταῖοι. Ὁ ἅγιος Βαρνάβας ὁ μαθητὴς τοῦ Χ(ριστοῦ). ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος, ὁ Σέργιος, ὁ Δομέτιος, ὁ Περφόριος, ὁ Πλούταρχος, ἕτερος (f. 185 r.) (Βαρνάβας), ὁ Θεόδωρος, ὁ Βασίλειος, ὁ Ἀρκάδιος, (ὁ Ἄ)νθιμος, ὁ Δαμιανός, ὁ Συβινός, ὁ Ἀκάσιος, ὁ Γελάσιος, ὁ Θεοφάνης, ὁ Ἰωάννης, Ἐπιφάνιος, Βασίλειος, ὁ Νικόλαος, Θεοδώρητος, Ἰωάννης, Βαρνάβας, Σωφρόνιος, Ἰσαίας, Ἰλαρίων, Νεόφυτος, Γρηγόριος, Εὐθύμιος, Ἀλέξιος, Νικόλαος, Γερμανὸς ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου

Ἡρακλεῖδων, Ρόδου, Μνάσων, Μακεδόνιος. Αὐτοὶ ἦσαν μακαριώτατοι ἐπίσκοποι Ἀμασίας.

Λαζάρου τοῦ ἁγιωτάτου Ἐπισκόπου Κιτίων, τὸν ὅποιον ἀνέστησεν ὁ Κ(ύριος) ἀπὸ τὸν τάφον.

Τύχων ὁ μακαριώτατος ἐπίσκοπος Ἀμαθοῦντων.

Ζήνων ὁ ἁγιώτατος ἐπίσκοπος Πάμφου.

Φιλάγγριος, Νικόλαος καὶ Ἀρκάδιος Ἀρσενίου.

Εὐλαλλίου ἐπισκόπου Λαπίθου.

Θεοδότου ἐπισκόπου Κιρυνείας.

Δημητριανῶ, Πάππου, Ἀθανασίου, Νικήτα, ἐπισκόπου Κυθηρίας.

Σπυριδωνος τοῦ θαυματουργοῦ ἐπισκόπου Τριμυθοῦντος.
Φίλωνος, Συσινίου καὶ Σωσικράτους, ἐπισκόπων Καρπασέων.
Τριφυλλίου τοῦ Φωτολαμποῦς (f. 185 v.) ἐπισκόπου Λευ-
κωσίας.

Τυχικοῦ ἐπισκόπου Νέας Πόλεως Νεμεσοῦ, τῶν ἀγιωτάτων
ἐπισκόπων.

(31) Ἐπειδὴ ὠνομάσθησαν οἱ ἰδ' ἐπισκόποι καὶ τῶν ἐπισκό-
πων καὶ ὀνόματα, γὰρ εἰποῦμεν καὶ πῶσα σώματα τῶν ἁγίων εὐ-
ρέθησαν εἰς τὸν αὐτὸν τόπον, τῆς νήσου Κύπρου. Ὅταν δ' ἐχ-
θρὸς τῆς ἀληθείας ἀνάγκασεν τοὺς ἀπίστους Σαρακηνοὺς ἐξ ἁ-
μαρτιῶν μας καὶ ἐπήραν τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας καὶ ἐδίωξαν
τοὺς χριστιανοὺς, τότε ἐξέβησαν ὅσοι ἐγλύτωσαν ἀπ' ἐκείνους
καὶ ἠύρασαν καταφύγιον, οἱ ἀρχιεπίσκοποι, ἱερεῖς καὶ λαῖκοι.
Καὶ ἦλθαν εἰς τὴν αὐτὴν νῆσον Κύπρον, ὁμάδα τριακοσίων ἀν-
δρῶν ὀνόματα. Καὶ ἀκούοντα ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐκυρλεύον τὸν τό-
πον ἐσκορπίσθησαν εἰς τὸ αὐτὸν νησίον. Καὶ ἔσκαψαν τὴν γῆν.
Καὶ μέσα εἰς τὰ σπήλαια ἐσέβησαν διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Κ(υρ)ίου
Καὶ ἦσαν ἀντάμα δύο ἢ τρεῖς ἢ τέσσαρες, καὶ εἶχαν καὶ ἕ-
ναν ὑπηρέτην, ὅπου τοὺς ἐκυθέρνα τὴν ζωὴν τους καὶ τὴν ἐν-
δυμασίαν τους. Καὶ ἔδωκαν τὸ τέλος τους εἰς τὴν (f. 186 r.)
αὐτὴν νῆσον. Καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτοῦ ἐφανερώθησαν ὑπὸ ἀγγέ-
λου· ἕτεροι ὑπὸ τῶν ἀπειρῶν αὐτῶν θαυμάτων· ὁμοίως καὶ κοι-
μητήρια τῶν ἀρχιεπισκόπων καὶ ἐπισκόπων ὅπου ἐπροεΐπαμεν.
Καὶ ἀκόμη ἔχει καὶ ἄλλους πολλοὺς ὅπου δὲν ἐφάνησαν.

(32) Καὶ εὗρισκονται εἰς τὸν Περιστερῶνα τῆς Μεσαρίας δ'
ἅγιος Ἀναστάσιος ὁ θαυματουργός. Καὶ εἰς Σίνταν δ' ἅγιος Θε-
ράπων. Εἰς τὴν Ποταμίαν δ' ἅγιος Σωζόμενος. Εἰς τὰ μέρη τῆς
Κερύνιας πλησίον τοῦ Κάζα Πιράνῃ, ὁ ἅγιος Ἰλαρίων, ὅχι δ'
ἠγούμενος ἀλλὰ ἕνας νέος. Εἰς τὰ μέρη τῆς Κυθιρίας δ' ἅγιος
Ἐπιφάνιος, ὅπου ἔστι τὸ κοιμητήριόν του εἰς τὴν μοναξίαν· καὶ
οἱ τόποι ἐρημώθησαν, καὶ ἔλαβαν τὴν ἁγίαν του κάραν καὶ τὰ
εἰκονίσματα εἰς παρακαταθήκην εἰς τὴν μονὴν τοῦ Κουτσο-
βέντη· εἰς τὸ χωρίον τὴν Κοφ.νου δ' ἅγιος Ἡράκλειος ὁ ἐπί-
σκοπος, δ' ἅγιος Λαυρέντιος, δ' ἅγιος Ἐλπιδίος, δ' ἅγιος Χριστο-

φόρος, δ' ἅγιος Ὀρέστης, δ' ἅγιος Δημητριανός. Εἰς τὴν Βητζάδα
(here Makhairas reads εἰς τὸ Λευκόνικον) δ' ἅγιος Εὐφημιανός.
Εἰς τὴν Περιστερόναν δ' ἅγιος Βαρνάβας καὶ δ' ἅγιος Ἰλαρίων. Εἰς
τὴν Ἀχιράν δ' ἅγιος Ἡλιόφωτος, (f. 186 v.) δ' ἅγιος Αὐξουθένιος
καὶ δ' ἅγιος Ἐπ..... καὶ δ' ἅγιος Παρνούτιος. Πρὸς τὴν Λευκω-
σίαν δ' (In each of these places some 20 letters
lost) πρὸς στρατὰν τῆς Ζωτίας, δ' ἅγιος Εἰρηνικός. Εἰς τὸ Κλά-
νιν ἕτερος ἅγιος Θεράπων. Εἰς τὴν Θεμούρφου δ' ἅγιος Θεοδοσίος
καὶ δ' ἅγιος Πολέμιος. Εἰς τὴν Βάσσαν δ' ἅγιος Βαρνάβας μονα-
χός. Εἰς τὴν Ἀλέκτοραν εἰς ἕνα τόπον λεγόμενον Γλυφία τὸ
κοιμητήριον τοῦ ἁγίου Βασιανοῦ καὶ ἑορτάζεται εἰς τὰς 10' Σε-
πτεμβρίου. Εἰς τὴν Αὐσῆμου δ' ἅγιος Βασιανός, ὅπου ἑορτάζεται
εἰς τὰς 10' τοῦ δεκεμβρίου, καὶ αὐτοῦ εἶναι καὶ τὸ κοιμητήριον
τους. Εἰς τὴν Ἀξύλου δ' ἅγιος Ἀλέξανδρος. Εἰς τὴν Κούρδακαν δ'
ἅγιος Ἐπήγων καὶ δ' ἅγιος Χριστόφορος. Εἰς τὴν Ἀρόδην δ' ἅ-
γιος Καλά(ν)τιος καὶ δ' ἅγιος Ἀ(γά)πιος καὶ δ' ἅγιος Βαρ-
λαάμ. Εἰς τὴν Ταμασίαν, εἰς τὸ χωρίον τὸ Πέρα, δ' ἅγιος Βα-
σίλειος ὁ ἐπίσκοπος, ὁ ὅποιος κάμνει ἀπειρα θαύματα. Εἰς τὴν το-
ποθεσίαν τοῦ Παλοκύθρου δ' ἅγιος Ἐπαφρᾶς ἐκ τῶν ἐβδομη-
κοντα ἀποστόλων.

Here the fragment breaks off with the loss of the series of leaves—how many they were we do not know—upon which the rest of the text was written. In the list of saints here given the readings Βασιανοῦ, Βασιανός, are quite clear. They are nevertheless errors for Κασσιανοῦ, Κασσιανός, which duly appear in the text of Makhairas: St. Kassianos still has a church at Alektora. The error has arisen through a copyist reading K instead of B: the two letters in many manuscripts are very much alike: in his edition of Makhairas Sahas has not infrequently made this very same error.

At this point in his chronicle Makhairas, before returning in Paragraph 41 to the history of the Lusignan

kings, has eight more paragraphs, 33 to 40, dealing with the lives and legends of saints of Cyprus. It seems likely that all this and possibly much more was in the source of which chance has preserved us a fragment: all except of course the information in Paragraph 40, which Makhairas tells us expressly he derived from a man whom he calls Philip the Priest.

From this evidence we can conclude that Makhairas drew the material for these hagiographical paragraphs of his chronicle from an earlier document, which from its special bearing on Cyprus we are fairly safe in supposing was of Cypriot authorship. From this document Makhairas copied, often in an abridged form, all that interested him, and that it was, as it professed to be, written by the mythical St. Cyriac he had no doubt at all: he took it in fact at its face value. This Pseudo-Cyriac, as we may call it, contained the history of St. Helena and her visit to Cyprus, and by this transition went on to give lists of the bishops and of the saints specially venerated in the island. In the list of bishops of Salamis the last name is Germanos, and he was holding his see in the year 1260, when Pope Alexander IV issued his *Constitutio Cypria*, and laid it down that Germanos should be the last bishop of the orthodox rite. The document therefore seems to have taken shape rather over a hundred years before Makhairas' birth, which may be taken as somewhere about the year 1380.

In what form of Greek the document was written we can only conjecture. At some stage in its transmission the name of St. Cyriac came in to the text, and it seems to me that this could hardly have happened unless the

document was in the usual language of the ecclesiastical tradition. This language too would have been much more natural to the pen of a Cypriot churchman of that date than the local dialect of the island. In any case Makhairas made use of it in Cyprus, and we now see that it was circulated in other parts of the Greek world, and so in the sixteenth century had come to be included, with the language modified in the direction of the spoken Greek of the mainland, in this collection of pious anecdotes and excerpts, which in 1894 found its way in to the library of the British Museum.

Whether this text has survived elsewhere I have not been able to discover.

R. M. DAWKINS.

Oxford.

ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΝ ΠΑΙΓΝΙΔΙΟΝ ΚΛΩΣΤΑΤΑ.

Ἡ ἔρευνα τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν νεωτέρων Κυπρίων, εἰς ἣν μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ ἐπιτυχίας ἐπεδόθησαν μικρὸν παλαιότεροι καὶ νεώτεροι Κύπριοι ἐρευνῆται, παρέσχε πολυτίμους ὑπηρεσίας εἰς τοὺς περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τὸν νεώτερον ἡμῶν βίον ἀσχολουμένους. Δέγω νεώτερον, διότι δὲν ἠρευνήθησαν ἀκόμη ἀπὸ ἐπόμεως βίου οἱ μεσαιωνικοὶ Κύπριοι χρονογράφοι ὡς καὶ αἱ Ἀσσιζαί τῆς Κύπρου, ἔργασια, ἣτις, συνδυαζομένη μετὰ τὴν μελέτην τοῦ βίου τῶν σημερινῶν Κυπρίων, πολλὰ σκοτεινὰ σημεῖα τοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν ἡμῶν προγόνων θ' ἀπεσαφηνίζεν.

Ὡς μικρὸν δεῖγμα τοῦ κατὰ πόσον δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἡ γνώσις τοῦ σημερινοῦ Κυπριακοῦ βίου, πρὸς κατανοήσιν τοῦ Βυζαντινοῦ, ἔστω τὸ ἐπόμενον.

Ὁ Πρόδρομος, ἐν τῷ κατὰ ἡγουμένων ποιήματι αὐτοῦ, λέγει:

ἐκεῖ νὰ ἴδῃς παιζόμενον ἔνδον τὸ σφαιροδρόμιον
ἐκεῖ νὰ εἶδες τὸν Χονδρὸν μετὰ τοῦ Καλολέοντος
πῶς κOURTALIZOUN ἔμνοστα καὶ κρούσιν καὶ κλωστᾶτα
καὶ παίζουσι τὸ λέγουσιν οἱ παῖδες εἶπα· εἰπέτε. (1)

Ὁ ἀοιδίμος Κοραῆς, ἐκδίδων τὸ ποίημα ἐν τῷ Α' τόμῳ τῶν Ἀτάκτων του, καὶ εἰς τὴν γραφὴν κλωστᾶτα στηριζόμενος γράφει: «Κλωστᾶτα ἴσω· κλωστᾶτα· ἡγουν κατὰ κλωστήν, σειράν, ἀκολουθίαν, χωρὶς διακοπὴν, ὡς καὶ τὸ à la file τῶν Γάλλων ἔχει τοιαύτην σημασίαν» (2), μὴ ὑπονοήσας ὅτι ὁ λόγος ἐνταῦθα εἶναι περὶ παιγνιδίου, ὡς παιγνίδιον εἶναι καὶ τὸ ἐν προηγούμενῳ στίχῳ σφαιροδρόμιον καὶ ἐν τῷ ἐπομένῳ εἶπα· εἰπέτε. Ἀφ' ἐτέρου ὁ Ν. Πολίτης, ἀναφέρων τὴν σημερινὴν δημώδη παροιμίαν «βγήκε ὁ γέρος ὁ τὸ κλωστᾶτο καὶ ἡ γραμὰ ὁ τὸ κω-

(1) Στίχ. 384 Α. Κοραῆ, Ἀτακτα τόμ. Α'. σελ. 28 Hesseling — P e r n o t, Poèmes Prodromiques III 295d.

(2) Α. Κοραῆ, Ἐνθ' ἄν. σελ. 286.

πελλάτο», τὴν λεγομένην περὶ γερόντων νεανειομένων, παρατηρεῖ: «ἡ λέξις ἐνταῦθα παρεφθάρη κατὰ παρετυμολογίαν ἐκ τῆς ἀχρήστου νῦν λέξεως κλωστᾶτον σημαίνουσης, πιθανῶς, εἰδος παιδιᾶς, ἀγνωστον ὁποίας, παιζομένης ὑπὸ νέων, ὡς συνάγεται ἐκ τοῦ Πτωχοπροδρόμου» (3).

Ἄντι τῆς γραφῆς κλωστᾶτα, ἣτις δύναται νὰ ἔχη ὀρθῶς, (4), ἄλλος Κῶδιξ παρέχει τὸν τύπον κλωστᾶτα (5), ὁστις δίδει καὶ τὸν μίτον πρὸς λύσιν τῆς ἀπορίας. Τὸ κλωστᾶτα δηλαδὴ πρέπει νὰ σημαίη, ὡς καὶ ὁ Γ. Χατζιδάκις παρετήρησεν, (6) ὅτι καὶ τὸ σημερινὸν κλωστᾶτες (7), ὄντως δὲ μεσαιωνικὰ κείμενα οὕτω τὴν λέξιν ἐρμηνεύουσιν. Ἐν τῷ δημῶδι π. χ. κειμένῳ τῆς Χρονικῆς διηγήσεως Νικήτα τοῦ Χωνιάτου τὸ «Ἐξῶσαν αὐτοῦ τοῦ λουτροῦ παλόντες κατὰ τῶν γλουτῶν τῷ πλατεῖ τοῦ ποδῶς» ἀποδίδεται διὰ τοῦ «μετὰ κλωστᾶτων ἐξῶ ἐδίωξαν» (8) καὶ πάλιν παρὰ τῷ αὐτῷ ἀλλαχοῦ (396.30) φέρεται «τὰ ρούχα αὐτῶν ἀνακλωτώνοντες ἔκρουον κλωστᾶτα αὐτούς», ἐν τῇ παιδιοφράστῳ διηγῆσει τῶν τετραπόδων ζώων, παρὰ

(3) Ν. Πολίτου, Παροιμ. Γ'. σελ. 579.

(4) Ἐν Ἄργει τὸ κοινῶς κλωστᾶ λέγεται κλωστῶ καὶ ἡ κλωστῶσιὰ, κλωστῶσιὰ, κατοουρίστῆς δ' ἐν Ἀραβίᾳ τῆς Καππαδοκίας, ὁ ἐν Πόντῳ κατοουρίστῆς, ὁ κοινῶς κατοουρίστῆς. Καὶ ἡ ἐν Πόντῳ παιδιὰ κρουβίτσα (=κρουπίνδα) ἐν Αἴνῳ λέγεται κρουβίστῆς.

(5) Ὁ κῶδιξ ν' καὶ κρούουσιν κλωστᾶτα. Βλ. καὶ Hesseling — P e r n o t, Poèmes Prodromiques III. 295d.

(6) Γ. Χατζιδάκι, Συμβολὴ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς παροιμίας (Ἐπιστ. Ἐπετ. Ζ'. σ. 40—41). Πβ. διὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν νεᾶτα=ἡ γεότης, τὸ ἐν Κρήτῃ νεοπαντράτα=τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ γάμου, τὸ ἐν Θήρᾳ κωλάτα=τὰ ἐνδότερα τοῦ οἴκου, τὸ παρὰ Σαχλίη κωπελλάτα=νεανειύματα (Γραφαὶ καὶ στίχοι καὶ ἐρμηνεῖαι στίχ. 97 παρὰ W a g n e r, Carmina Graeca medii aevi σελ. 66) τὸ ἐν Μεγίστῳ ψαχνᾶτο=ψαχνὸν κρέας, τὸ ἐν Χίῳ Πασχᾶτο=Πάσχα καὶ τὸ ἐν Μήλῳ Κακᾶτο=κακὸν νόσημα.

(7) Ἐν Μεγάρῳ ἡ ραβδάτη=ἡ ραβδέα.

(8) Ν. Χωνιάτου, Χρον. Διήγ. 194, 15.

τὸ κλωτσέα, φέρεται καὶ κλωτσάτον, (9) ἐν δὲ τοῖς ἐπιμερισμοῖς τοῦ ψευδοηρωδιανοῦ (σελ. 288 Boissonade) κεῖται· «ραθαπυγίξειν δὲ τὸ σιμῶ τῷ ποδί τὸν γλουτὸν παίειν, ὡς εἴρηται ἐν τοῖς Ἰππεῦσιν Ἀριστοφάνους, τὸ λεγόμενον παρὰ τοῖς ἰδιώταις κλωτζάτον». Κρούω λοιπὸν τὰ κλωτσάτα οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ δίδω λακτίσματα ἢ κοινότερον παίζω κλωτσιές. Τὸ παιγνίδιον τοῦτο, τὸ ὅποιον κατὰ τὸν ΙΕ'. αἰῶνα ἀναφέρει ὁ Σαχλίκης.

Καὶ τότε ἀπομαζώνονται μοῖρα εἰς τὸ λιβάδι,
ἄλλοι ἀγαποῦν τὸ πάλαιμα, ἄλλοι νὰ τραγοδοῦσιν,
ἄλλοι νὰ παίζου νὰ τὲς λαχτῆς καὶ νὰ συρνομαδοῦσιν (10)

ἦτο, φαίνεται, πολὺ διαδεδομένον κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς καὶ τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνους, ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται ἡ ἐπανελημμένη μνεῖα αὐτοῦ εἰς σημερινὰς παροιμίας· λ.χ. «σῦρε ρόκκα ὅτὰ κλωτσάτα, φέρε τὸ κρασί νὰ πιοῦμε» (11) ἐπὶ ὀκνηρῶν καὶ φαύλων, «βγῆξ' ὁ γέρως ὅτὸ κλωτσάτο καὶ ἡ γραϊὰ ὅτὸ κωπελλάτο», ἐπὶ τῶν νεκνευομένων (12), «ἐμπξ γέρο, ὅτὰ κλωτσάκια», ἐπὶ τῶν προκαλούντων εἰρωνικῶς ἄλλους νὰ μετάσχωσι πράξεων, πρὸς ἃ· εἶναι ἀδύνατοι. (13)

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν ὁποῖόν τι παιγνίδιον ἦσαν τὰ μεσαιωνικά κλωτσάτα καὶ πῶς ταῦτα ἐπαίζοντο, πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ ἐτέραν γραφὴν τοῦ Προδρομείου στίχου.

πῶς κOURταλίζου ἐμνοστα καὶ παίζου καὶ τοὺς πύξους (14)

Τὴν λ. πύξος ὁ Κοραῆς ("Ἀτακτ. Α." 286) ἐπὶ τῆς κακῆς

(9) Wagner, Carmina Graeca medii aevi στίχ. 748 σελ. 167.

(10) Σαχλίκη, Ἀφήγησις παραξένος στίχ. 254 (ἐκδ. Σ. Παπαδημητρίου.)

(11) Βενιζέλου, Παροιμίας δημώδεις 2 σελ. 283 ἀριθ. 223.

(12) Ὁρθῶς τὴν παροιμίαν ἠρμήνευσεν ὁ Γ. Χατζιδάκις, "Ἐνθ' ἀν. Βλ. καὶ Ν. Πολίτου, Ἰταρομ. Γ'. 579.

(13) Οὕτως ἐν Λακωνικῇ.

(14) Hesseling-Pernot, Poèmes Prodromiques III 295d.

γραφῆς πύξους στηριζόμενος, (15) θεωρεῖ κειμένην ἀντὶ τοῦ πισσοῦ καὶ φρονεῖ ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα δι' ἀμάδες.

Τὸ πρᾶγμα, ὡς δηλοῖ καὶ τὸ ῥῆμα κρούσιν, δὲν ἔχει οὕτως· ἡ λέξις συνδετέα μὲ τὸ πύξ. τὸ ὅποιον παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις Ἑλλησιν ἐδήλου τὴν πυγμὴν. τὸν γρόνθον, (16) κρούω δὲ πύξους σημαίνει παίζω γρόνθους ἢ ραπίζω.

Τὰ κλωτσάτα λοιπὸν πρέπει νὰ ἦσαν παιγνίδιον, καθ' ὃ ὁ ἀνταγωνιζόμενος θὰ ἐδίδεν εἰς τὸν ἀντίπαλον ἢ κλωτσάτον ἢ πύξον καὶ αὐτὸ δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ τῶν σημερινῶν Κυπρίων παιγνίδιον πάτσος—κλότσος, τὸ ὅποιον ὡς ἐξῆς περιγράφεται. Ὁ Ξενοφῶν Φαρμακίδης ἐν χειρογράφῳ συλλογῇ Κυπριακῶν λέξεων ἐν Πισσουρίῳ τῆς Κύπρου σημειοῖ «πάτσος—κλότσος, παίγνιον, καθ' ὃ εἰς προσπαθεῖ νὰ ραπίσῃ ἢ νὰ λακτίσῃ τὸν ἄλλον». Πληρέστερον περιγράφει τὸ παιγνίδιον ὁ Α. Σακελλαρίου ἐν τοῖς Κυπριακοῖς του ὡς ἐξῆς· «Μπάτσος—κλότσος. . . ἕκαστος χορεύων ἵσταται εἰς τὴν ὑπὸ τῶν δύο ὀρισθεῖσαν θέσιν καὶ δι' ἐρρῦθμων πηδημάτων προσπαθεῖ νὰ κτυπήτῃ τὸν ἀνταγωνιστὴν του διὰ τῆς χειρὸς του εἰς τὸ πρόσωπον ἢ νὰ λακτίσῃ αὐτὸν εἰς οἶον· δὴ ποτε μέρος τοῦ σώματος δυνήθῃ. Καὶ τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἀγωνίζονται οἱ Κύπριοι ὑπὸ τὸν ἦχον μουσικῶ ὄργανου ἠχοῦντος καταλλήλως» (17), πρὸς δὲ καὶ ὁ Γ. Λουκάς εἰς τὰς φιλολογικὰς ἐπισκέψεις του· «ὁ μπάτσος—κλότσος τῶν Κυπρίων παρόμοιός ἐστι τῇ πάλῃ αὐτῶν, μὲ τὴν διαφοράν ὅτι δὲν συμπλέκονται διὰ τῶν χειρῶν, ἀλλ' ὁ ἀντίπαλος ἔχει ὄριον τὴν μεταξὺ αὐτῶν ὑσπληγγα καί, πηδῶν ἐρρῦθμῳς μέχρις ἐκείνης, προσπαθεῖ νὰ τύψῃ διὰ τῆς χειρὸς ἐπὶ τῆς παρειᾶς τὸν ἀντίπαλον ἢ νὰ λακτίσῃ αὐτὸν ὁποῦδήποτε τοῦ σώματος ἐκείνου

(15) Ὁ Du Cange ἐν τῷ γλωσσάρῳ τοῦ ἀνέγνω ὀρθότερον πύξους.

(16) Πύξ Ἀττικοὶ γρόνθος Ἑλληνες (Μοῖρις 323). Πύξ· πυγμὴ γρόνθος Ἑσὺχ.

(17) Α. Σακελλαρίου, Κυπριακά Α'. 629.

διὰ τῶν τριῶν δακτύλων ἀσκοῦνται δὲ τοῦτον ὑπὸ ἰδιόρρυθμον ἦχον ὡς ἐν τῇ πάλῃ» (18).

Τὸ κρούειν τὰ κλωτσᾶτα κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους θὰ ἐγένετο ἐπ' ἰσῆς μετ' ἐρρύθμων ἀλμάτων, ὡς ὑπεμφαίνει τὸ «καὶ κουρταλίζου ἐμνοστα», ἤτοι χειροκροτοῦσιν ὠραία, ἐρρύθμως (19), ἦτο ἐπομένως γυμναστικὴ παιδιὰ οὐχὶ τῶν μικρῶν παιδίων, ἀλλὰ τῶν νέων καὶ τῶν ἐν ἀκμῇ τῆς ἡλικίας ὡς καὶ ὁ Ν. Πολίτης παρατήρησεν, ὡς δεικνύει καὶ τὸ ἀνωτέρω μνημονεύμενον σφαιροδρόμιν, ὅπερ ἐπ' ἰσῆς νέοι καὶ ἐνήλικοι ἔπαιζον, καὶ ὡς καὶ αἱ σημεριναὶ παροιμίαι πιστοποιοῦσι. Καὶ ὁ Σαχλίκης ἄλλως τε λέγει ὅτι οἱ σύγχρονοὶ τοῦ ἐπήγαγον εἰς τὸ λιβάδι καὶ ἔπαιζον τὲς λαχτὲς, ἀφ' οὗ πρῶτον ἔπινον, καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων δὲ ὁ μὲν Σακελλαρίου τὸ χαρακτηρίζει οὐχὶ μόνον ὡς χορὸν (σελ. 704) ἀλλὰ καὶ «ὡς ἀγῶνα εἰς τὴν πάλην μᾶλλον ἀνήκοντα» (σελ. 629) ὡς γύμνασμα δὲ παρόμοιον πρὸς πάλην ὁ Γ. Λουκάς, ὅστις προσθέτει ὅτι εἰς αὐτὸ, ὡς ἐπικλίνδνον, σπικνίως κατήρχοντο ἀθλῆται (σελ. 102).

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω πιστεύω ὅτι ὁ ἀναγνώστης θὰ ἐπέσει θὴν ἐπὶ τὰ τῶν Βυζαντινῶν κλωτσᾶτα εἶναι ὁ πάσος—κλόσος τῶν Κυπρίων, ἀθλητικὸν παιγνίδιον ἔχον τὴν ἀρχὴν του τοῦλάχιστον εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, ὡς ἀποδεικνύουσιν οἱ στίχοι τῶν Προδρομῶν ποιημάτων.

(18) Γ. Λ ο υ κ ᾶ, Φιλολογικαὶ ἐπισκέψεις σελ. 101.

(19) Κροταλίζει κρούει ταῖς χεροὶ 'Ηούχ. Κούρταλα (=κρόταλα) λέγονται σήμερον, ὡς γνωστὸν, πολλαχοῦ τὰ χειροκροτήματα.

ΦΑΙΔΩΝ ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ

A Chronology of Cyprus by Sir Ronald Storrs, K.C.M.G., C.B.E. Governor of Cyprus. Cyprus: Printed at the Government Printing Office, Nicosia 1930. price: Two Shillings.

Σχετικὰ μὲ τις γιορτὲς γιὰ τὰ πενήντάχρονα τῆς Ἀγγλικῆς Κατοχῆς τῆς Κύπρου ἔγιναν τρεῖς Κυβερνητικὲς ἐκδόσεις. Ἡ «Χρονολογία τῆς Κύπρου» γραμμμένη ἀπὸ τὸν πρῶτον Κυβερνήτη τῆς νήσου Σιρ Ρόνாலτ Στόρρς, ἦταν μιὰ ἀπὸ τοῦτες. Ὁ ἴδιος στὸν Πρόλογό του γράφει: «As for those faults of presentation, of omission and of excess which will not fail to leap to the eye of the expert I can only say that I am not nor have I indeed ever met a professional chronologist». Σύμφωνα λοιπὸν μ' αὐτὴ τὴ σκέψη του εἶχα ζητήσῃ τότε τὴν ἄδεια του νὰ τοῦ ὑποβάλω τὶς παρατηρήσεις καὶ εἰσηγήσεις μου πὸ μμποῦσαν νὰ συμπεριληφθοῦν σὲ μιὰ δεύτερη ἐπιδιορθωμένη ἐκδοσὴ Ἀλήθεια πὸς κ' ὁ ἴδιος εἶχε δηλώσει σὲ μιὰ συνεδρία τῆς Ἐπιτροπείας τοῦ Κυπριακοῦ Μουσείου πὸς αὐτὴ ἔτυχε νὰ παρευρίσκομαι κ' ἐγὼ, ὡς μεταφραστὴς, ἀπαντῶντας ἔτσι καὶ στὶς ἐπικρίσεις τοῦ τύπου ὅτι παραλείφθηκαν πολλὰ ἀπὸ τὸ βιβλίον καὶ ἰδιαιτέρᾳ οἱ ἀνασκαφῆς πὸς εἶχαν γίνῃ στὸν καιρὸ του ἀπὸ τὴ Σαυηδικὴ Ἀποστολή, πὸς οἱ λευκὲς σελίδες στὸ πίσω μέρος τοῦ βιβλίου μῆχαν ξεπέτηδες γιὰ νὰ δείξουν ὅτι θὰ μμποῦσε τοῦτο νὰ συμπληρωθεῖ. Τὶς συμπληρωματικὲς μου εἰσηγήσεις πὸς τοῦ εἶχα ὑποβάλῃ τὶς βρῆκε, ὅπως ἔγραψε εὐχαριστῶντας με, πολὺ βοηθητικὲς γιὰ μιὰ δεύτερη ἐκδοσὴ. Δὲν ἀξιῶ καθόλου ὅτι εἶναι ἔξαντλητικὲς τῶν περιόδων πὸς ἀγγίξουν. Δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ ὑπάρχουν κ' ἄλλες πολλὲς ἀκόμη πὸς ἂν ἐρχόνταν σὲ φῶς ἀπ' ὅσους ἀσχολοῦνται με τὴν Κυπριακὴν Ἱστορίαν θ' ὠφελοῦσαν πολὺ εἴτε τὸν ἴδιο τὸν συγγραφέα ἢ ὅποιον ἄλλο πὸς θὰ ἀποφάσιζε νὰ βγάλῃ μιὰ δεύτερη τῆς ἐκδοσὴ ἢ νὰ γράψῃ μιὰ νέα χρονολογία. Ἐκεῖνο ὅμως πὸς ἤθελα νὰ τονίσω εἶναι ὅτι τὸ μέρος πὸς ἀναφέρεται στὸ Ἀγγλικὸ Προξενεῖο καὶ στοὺς Ἀγγλοὺς Προξένους εἶναι ἴσως ὅ,τι ἐνδιαφέρει περισσότερο.

Βασισμένες, όπως είναι, άπάνω στις πύδ αξιόπιστες πηγές που είχα στη διάθεσή μου διορθώνουν άρκετά λάθη ήμερομηνιών και συμπληρώνουν τόν κατάλογο που δημοσιεύεται όχι μόνο στη Χρονολογία αλλά και σέ προηγούμενο τεύχος τών «Κυπριακών Χρονικών» και στέ βιβλίο τού Luke «Cyprus under the Turks, 1571-1878».

1836. Exodus of inhabitants caused by oppressive taxation, continuous drought and failure of crops.
1853. Cession of Cyprus to England discussed for the first time between the Emperor of Russia and the British Ambassador to Petrograd Sir Hamilton Seymour (on the authority of professor Alison Philips)
1854. (Crimean war). Anonymous pamphlet issued in Athens and circulated in Cyprus urging the Orthodox subjects of the Porte to rebellion which was reputed to have been written by a certain E. Frangouides then headmaster of the High School in Nicosia and a resident in the Archbishop's palace
1864. The (Imperial) Ottoman Bank established a branch in Cyprus, this being the first appearance of a Bank in the Island.
1870. Cyprus afflicted by the ravages of locusts; drought and famine. Deputation composed of two christians and two Turks, headed by Archbishop Sofronios, visits Constantinople. Relief works ordered, taxation remitted, seed granted from the Government granaries in the Island. Cyprus with drawn from the vilayet of the Islands and constituted an independent Mutasseriflik.

- 4)6)1878. Convention of Defensive Alliance between Britain and Turkey, Article I ceding Cyprus to England to be occupied and administered.
- 1)7)1878. Annex to the Convention whereby England agrees to the establishment of a Musulman Religious Tribunal, the payment of tribute, etc.
- 11)7)1878. Mr. Baring with H. E. Samih Pasha proceeds to Nicosia where Firman of cession is read.
- 12)7)1878. Lord John Hay arrives at Nicosia and at 2.30 p. m. announces in the presence of Greek and Turkish notables and people the Occupation of the Island by Britain.
- 13)7)1878. Life of British consulate at Larnaca comes to an end.
- 15)7)1878. Captain H. H. Rawson appointed first Commandant of Nicosia.
- 14)7)1878. English flag hoisted at Kyrenia.
- 15)7)1878. » » » » Limassol.
- 20)7)1878. » » » » Famagusta.
- 23)7)1878. » » » » Papho.
- 15)7)1878. Application by Th. Constantinides of Larnaca for a permit to issue a paper to be entitled «Kypros» refused.
- 14)8)1878. Sultan transfers by agreement to H. M. the Queen the right to legislate for Cyprus.
- 5)11)1878. First number of the Cyprus gazette published; the first non-official appointed members of the Council gazetted viz. Mustafa Fuad, Richard Mattei and G. GlyKis.
1879. First private news papers to be published in the Island. «Cyprus» in English and «Neon Kition» in Greek both at Larnaca.

1879. First local complaints against British government (Bishop Kyprianos and Warren).
 up to 15)2)1879. Metokhi of Kykko near Nicosia used as first government offices.
1880. Pretenders to the Crown of Cyprus: Count Monsenigo of Venice and «Prince» Charles de Lusignan. Letter of the latter to Cypriots, and reply of Cypriots thereto.
1881. Mass-meetings in the country (regarding political questions).
1882. First Memorial regarding political and administrative matters submitted.
1887. King Victor Emmanuel of Italy (then Crown prince) visits Famagusta.
1889. Visit to Larnaca of King Milan of Serbia.
- 19)6)1889. Foundation stone of the Cyprus Victoria Museum laid.
1892. The Makhera Monastery accidentally burnt down—rebuilt in 1900.
1894. Limassol floods. Serious loss of life and property.
1894. Amathus and Enkomi excavations by the British Museum. Miss Turner's bequest of the Enkomi treasure in the British Museum.
1896. Limassol earthquakes.
1896. Sendal Scholarship of £ 500 founded at Nicosia Greek school for girls.
1897. Additional Members to the Executive Council appointed. First Members: Paschalis Constantinides Achilleas Liasides, Mehmed Ataoula.
1888. First book registered under the Book Registration Law:—«The Tuin Phylloxera Council» translated into English from the Italian.

- 31)12)1918. Sir J. E. Clauson's death and burial at Nicosia (English cemetery).
- 1919 & 1920. Cyprus Deputation headed by Archbishop Kyrillos III goes to London (regarding political questions).
1923. Spyros Araouzos, Greek Cypriot Envoy to London re. political questions.
1929. The Cyprus Criminal Order in Council substituting the Ottoman Penal Code in force in the country enacted.
1929. Greek Cypriot Deputation visits London re. political and administrative questions.

Regarding the British Consulate in Cyprus.

- Luke in his book «Cyprus under the Turks» page 11 writes as follows: «While the existence of an English Consulate in Cyprus is first heard of in 1626, etc. Peter Teixeira in his book of voyages Volume II. pp. 73—75 has entered the following record relating to foreign consuls in Cyprns on the 21)4)1605:—
 «The Venetians trade thither, and have a Consul there as have the English, French and Flemish».
1688. Baltazar Sovran (Acting) omitted from Chronology. 1735—1738. and not 1736 Styles Lupart.
- 1738—1739. George Barton (again).
- 1739—1753. George Wakeman.
- 1753—1759. Alexander Drummond (Aleppo and Cyprus) omitted from the Chronology.
- 1762—1763. John Kirkhouse (Acting).
- 1784—1785. Nicolas Caprara (Acting).
- John Baldwin, Vice—Consul and not Consul.
- Pietro Crutta, Vice—Consul after 1792.
- As to Vonditziano he was Vice-Consul and not

Consul and his christian name (Antonio) should not have been omitted in order to distinguish him from Paul Vonditziano who acted from 1840-1841. It should also be remembered that from 1828—1829, or for part of that year, the British Consulate at Larnaca, on account of events in the Morea and the unyielding attitude of the Porte towards the decision of the European Powers closed down and the Dutch Consul, Mr Santi was left in charge of British interests in the Island.

Niven Kerr 1843—1849 and not 1842—1850.

Dem. Pierides acted 1849—1850.

Antonios Palma, Vice-Consul.

P. W. Wilkinson 1860—1861 and not 1861—1861 (presumably a printer's error).

Chronology p. 28 we read James Libburn, Consul and in Luke's book p. 296 John Libburn 1841—1843. It should have been rightly recorded as follows: 1841—1843, James Lilburn, M. D. Consul.

March 1861—October 1861. Thomas B. Lane acting Vice-Consul.

8)10)1861—2)12)1861. G. F. Gould attaché to the Constantinople British Embassy sent to Cyprus to take charge of the Consulate owing to Lane's misconduct.

2)12)1861—16)6)1862. R. H. Lang, acting.

16)6)1862—25)5)1864. H. P. White Vice-Consul and not Consul (Luke's dates as to this gentleman's duration of office are wrong).

25)5)1864—2)12)1864. R. H. Lang, acting.

1864—1870. T. B. Sandwith Vice-Consul and not Consul. Dominic Colnaghi, Consul 1864—1865 (omitted.)

Reference should also have been made to the following:

- (a) British Consulates or Agencies in other towns of the Island.
- (b) King Hussein of the Hejaz; His consort's death and burial.
- (c) Prince George (the King's youngest son) visits Limassol, Platres and Troodos.
- (d) The date of Mas Latrie's visit to the Island and the publication of his monumental work.
- (e) The date of the publication of Cobham's «Excerpta Cypria».
- (f) The Greek Cypriot Delegation to London in 1912 regarding political matters.
- (g) The election to the see of Kitium of the Cretan Meletios Metaxakis in 1910 successively Archbishop of Athens, Patriarch of Constantinople and now of Alexandria.
- (h) The Ecclesiastical Charter of the Autocephalous Greek Orthodox Church of Cyprus establishing order and discipline within the church published in 1914.
- (i) The Visit to the Island of the French poet Arthur Rimbaud, Verlaine's friend in 1879 and 1880 employed as superintendent for the building of Government Cottage on Troodos.
- (j) Gustave Laffon's presence in Cyprus connected with the establishment of an Agricultural Bank.

A. Κ. INTIANOΣ,

Μία συκοφαντία κατά τοῦ Μητροπολίτου Κιτίου Μελετίου τοῦ Γ'. (Μοδίτη).

Ἄπο προξενικῶν ἔγγραφον, δημοσιευθὲν εἰς τὰ «Κ. Χρ.» ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Κυριαζῆ (1) μανθάνομεν πολλὰς λεπτομερείας, σχετικὰς μὲ τὴν παραίτησιν τοῦ Μητροπολίτου Κιτίου Μελετίου τοῦ Γ' ἀπὸ τοῦ θρόνου τῶν Κιτιέων κατὰ τὸ ἔτος 1864.

Κατὰ τὸ ἔγγραφον τοῦτο, «τὸ μόνον ἐλάττωμα διὰ τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ κατηγορηθῆ ὁ Π. Μελέτιος; ἦτο ἡ ἀδυναμία του νὰ διορίξῃ εἰς τὴν Μητρόπολιν τοὺς συγγενεῖς του». Τὴν ἀποψιν ταύτην ἐξεμεταλλεύθησάν τινες κινούμενοι «κατὰ πᾶσαν πιθανότητα» ἀπὸ λόγους ἀτομικοῦ συμφέροντος; καὶ ἤρχισαν νὰ κατηγοροῦν τὸν Μητροπολίτην ὅτι «πρὸ τῆς ὑπερβολικῆς ἀγάπης πρὸς τοὺς συγγενεῖς του δὲν ὑπεχώρει πρὸ οὐδεμιᾶς ἱεροκαπηλείας καὶ διὰ τὴν πλουτίστην τοῦ δικοῦς του ἡντλεῖ εὐρέως καὶ χωρὶς τύψιν συνειδότης ἀπὸ τὸ ταμεῖον τοῦ θρόνου». Ἀργότερον ἢ κατὰ τοῦ Μητροπολίτου κτεχροσὰ ἐκορυφώθη ἔξ αἰτίας κυρίως τοῦ Βασίλη Λεονταρίδη, ὑποπροξένου τῶν Κάτω Χωρῶν, ἐλθόντος εἰς προστριβὸς μὲ τὸν Μητροπολίτην λόγῳ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐνοικίσεως τοῦ Μοναστηρίου τοῦ ἁγ. Μηνᾶ. Ἡ καταφορὰ ἐξέσπασεν εἰς ἀληθῆ κατὰ τοῦ Μητροπολίτου θύελλαν. Οἱ δυσηρεστημένοι «εἰς φράσεις φαρμακερὰς ἀπηύθυναν πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Μακάριον κατηγορίαν εἰς ἣν ἐπαναλαμβάνοντες παλαιὰς κατηγορίας δὲν ἐφείσθησαν συκοφαντιῶν».

Ποταὶ ἦσαν αἱ παλαιαὶ κατηγορίαι καὶ συκοφαντίαι, αἱ διατυπωθεῖσαι καὶ ἐγγράφως κατὰ τοῦ Μητροπολίτου τούτου πρὸς τὸν Ἀρχ. Μακάριον, δὲν ἀναφέρει τὸ προξενικὸν ἔγγραφον καὶ οὐτε ἄλλοθεν εἶναι τι γνωστὸν μέτροι τοῦδε ἐν σχέσει πρὸς τὰς τοιαύτας συκοφαντίας.

Μίαν ἀπὸ τὰς συκοφαντίας ταύτας, ἴσως τὴν σπουδαιότεραν, ἠκούσαμεν ἐν Ἀγγῶν, χωρὶς τῆς Μητροπολιτικῆς περιφέρειας Κιτίου, κατὰ τὸν παρελθόντα Αὐγουστον, παρὰ τοῦ Πέτρου Χατζησάββα (Κωμοδίτη), γέροντος 80 ἐτῶν. Κατὰ τοῦ-

1) «Κ. Χρ.» ἔτος ΣΤ'. σελ. 253 κ. ἑ.

τον ὁ Μητροπολίτης Κιτίου Μελέτιος ὁ Μοδίτης παρητήθη τοῦ θρόνου διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν.

Κάποιος Ἑβραῖος παρουσίασεν εἰς αὐτὸν ἓν παιδίον καὶ ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ τὴν βάπτισίν του, προτείνας τῷ Μητροπολίτῃ μέγα χρηματικὸν ποσόν. Ὁ Μητροπολίτης, φιλάργυρος ὢν, ἐβάπτισε κρυφίως τὸ παιδίον ἐν Λεμεσῶν, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τοῦ Ἑβραίου τὸν σκοπὸν, ὅστις ἦτο νὰ μεταφέρῃ τὸ ἐκχριστιανισθὲν παιδίον εἰς Ἱεροσόλυμα διὰ νὰ παρασκευασθοῦν ἐκ τοῦ αἵματός του τὸ ἄζυμα τοῦ ἔτους ἐκείνου κατὰ τὸ ἑβραϊκὸν Πάσχα.

Ὁ Ἑβραῖος ἐπιτυχὼν τοῦ ποθομένου ἀνεχώρησεν ἐκ Λεμεσοῦ καὶ ἐφθάσε μετὰ τοῦ παιδίου εἰς Λάρνακα, ὅπου ὑπῆρχεν εὐκαιρία ἀναχωρήσεως διὰ τὰ Ἱεροσόλυμα. Εἰς Λάρνακα ὁμως ἐγένετο ἀντιληπτός ὑπὸ τινῶν χριστιανῶν, οἵτινες ἐξωργισμένοι ἀπέσπασαν τὸ παιδίον ἐκ τῶν χειρῶν του καὶ ἐξηγέρθησαν σύσσωμοι κατὰ τοῦ Μητροπολίτου, ὃν ἐξηνάγκασαν εἰς παραίτησιν.

Ἐπιθετόμεν ὅτι ἀσφιλῶς πρόκειται περὶ συκοφαντίας καὶ ὅτι ἡ κυριώτερα μάλιστα τῶν κατὰ τοῦ Μητροπολίτου Μελετίου συκοφαντιῶν, περὶ ὧν ὁμιλεῖ τὸ ρηθὲν προξενικὸν ἔγγραφον, εἶναι ἡ ἀνωτέρω. Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ πρόληψις αὕτη, καθ' ἣν οἱ ἑβραῖοι δὲν δύνανται ποτὲ νὰ ἐορτάσουν τὸ Πάσχα τῶν ἀνευ χριστιανικοῦ αἵματος, ὅπερ λαμβάνουν παρὰ χριστιανοῦ παιδίου, ἀφοῦ τὸ θρέψουν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας δι' ἀμυγδάλων, εἶναι εὐρέως διαδεδομένη καὶ σήμερον ἀκόμη παρὰ τῷ λαῷ, καὶ γνωρίζοντες τὸν φανατισμὸν τοῦ ἀπλοῦχοῦ λαοῦ προκειμένου περὶ ζητημάτων σχετιζομένων πρὸς τὴν θρησκείαν του, δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν ὅποιον ἐξέγεσται καὶ κατακραυγὴν προκάλεσεν ἡ συκοφαντία αὕτη. τεχνικῶς χαλκευθεῖσα καὶ διαδοθεῖσα εἰς τὰς λαϊκὰς τάξεις ὑπὸ ἀνθρώπων ἐπιτηδείων, ἐπιδιωκόντων τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Μητροπολίτου.

Τὸ παραμῦθιν τοῦ Καρπασίτη

τῆσαι τοῦ Παφίτη. (α)

Μιάφ φοράν τῆ' ἕναν τῆ' αἰρὸν ἕνας Καρπασίτης τῆ' ἕνας Παφίτης, τῶαμπάζιες (1) τῆ' οἱ δκυό, ἐβρεθῆκαν στὸν Ἄγην Πανατελεήμοναν.

Ὁ Καρπασίτης ἐπῆρεν εἰς τὸ παναῦριν ἕναν ἀμάξιφ φορτωμένον μετᾶξιν τῆ' ἐγύρευκεν νὰ τὸ πωλήσῃ ἔτσι ὅπως ἐβρίσκειτον μαζίμ μετὰ τὸ πρᾶμαν τῆσαι μετὰ τὰ χτηνά. (Δ) ἐν ἔθελεν νὰ τὸ πωλήσῃ ἄλλο—ἄλλο τὸ πρᾶμαν του, γιατί ἔκαμε ψεφκιάν τῆ' ἐγύρευκεν κανέναν νὰ τοῦ γελᾶσῃ (2). Ἐγέμωσεν τ' ἀμάξι, μαλλιά τοὺς σίταρους (3) τῆ' ἔβαλεμ ἑποπάνω μιὰ τσίππα (4) μετᾶξι γιὰ νὰ νομίζῃ ὁπκιος τὸ θωρεῖ πὼς ἐν' οὔλλον μετᾶξιν.

Ὁ Παφίτης ἐπῆρεν εἰς τὸ παναῦριν ἕναν ἀμάξιφ φορτωμένον σταφίδαν τῆ' ἐγύρευκεν τῆ' ἐτῆεινος νὰ τὸ πωλήσῃ ἔτσι ὅπως ἐβρίσκειτον μετὰ τὸ πρᾶμαν τῆσαι μετὰ τὰ χτηνά. (Δ) ἐν ἄφινεν κανέναν νὰ τῆσῃ πάνω γιατί ἔκαμε ψεφκιὰ τῆ' ἐγύρευκεν κανέναν νὰ τοῦ γελᾶσῃ. Ἐγέμωσεν τ' ἀμάξι του αἰγιόχοπρον τῆσαι ἑποπάνω ἔβαλε μιὰ τσίππα σταφίδα γιὰ νὰ νομίζῃ ὁπκιος τὸ θωρεῖ πὼς ἐν' οὔλλον σταφίδα.

Τῆ' ὁ Καρπασίτης τῆ' ὁ Παφίτης ἐγύριζαν μέσ' τὸ παναῦριν ὡς τὸ δειλῆς. Μὲ ὁ ἕνας ἐπούλησεν μετὰ ὁ ἄλλος. Κανέναν (δ) ἐν ἐβρέθην νὰ γοράσῃ τὸ πρᾶμαν τοὺς ἔτσι ποὺ θέλαν. Ἐτοῶ (5) κατὰ τὰ λιοβουττήματα ἐβρεθῆκαν (συνηνηθῆσαν) τῆ' ἀρκινήσαν παζαρλίτικιν (συμφωνίαν). Τσάκκισε, κουπάνισε ἐσυμφωνήσαν τῆ' ἀλλάξαν τὰ κάρα τοὺς μετὰ τὰ χτηνά τῆσαι μετὰ τὸ πρᾶμαν ὅπως ἐβρίσκουνταν. Ὁ Παφίτης ἐπειδὴς ἔ(δ)ωκε σταφίδαν τῆ'

(α) Τὸ κατωτέρω παραμῦθι ἤκουσι πρὸ εἰκοσιπενταετίας περίπου ἀπὸ κάποιον Μιχαὴλ Χοιρομερίδην, χρυσοχόον ἐξ Ἄγρου, πατέρα τοῦ διδασκάλου Ἀγγέλου Χοιρομερίδου, περιεχομένον λόγῳ τοῦ ἐπαγγέλματος του ὅλα σχεδὸν τὰ χωρία τῆς Κύπρου καὶ ἰδίᾳ τῆς Πάφου. Τὸ παρελθὸν θῆρος μοὶ διηγήθη τοῦτο ἐν Ἄγρῳ ὁ Χριστόδουλος Θεοδότου ἐξηκοντούτης περίπου τὴν ἡλικίαν καὶ ἀναλφάβητος.

ἐπκία(σ)εμ μετᾶξιν, ἐδέχτην νὰ πκερώσῃ στὸν Καρπασίτην ἕναπ παράν. Τῆ' ἐνὴν τὴν ὥραν ὁ Παφίτης ἐπροφασίστηκεν πὼς (δ) ἐν κρατὰ φιλά τῆ' ἀμ' ἀλλάξῃ διᾶ (6) του τὸπ παράν τοῦ Καρπασίτη. Ποτῆει ἦτουν ἑπὸ δὰ ἦτουν (7) ὁ Παφίτης ἐγέλασεν τοῦ Καρπασίτη τῆ' ἔφουεμ ποὺ τὸ παναῦριν. Ὁ Καρπασίτης (δ) ἐν τὸ χώνευκεν. (8) γιατί νὰ τοῦ γελᾶσῃ ὁ Παφίτης τῆσαι νὰ τοῦ φάῃ ἕναπ παράν; Ὡς τωρὰ κανέναν (δ) ἐν τοῦ γέλασεν τῆσαι νὰ τοῦ γελᾶσῃ ὁ Παφίτης; Ἐσκέφτηκεν νὰ πάῃ σὶὸ χωρκόν του, νὰ πωλήσῃ τὴ σταφίδα τῆ' ὕστερα νὰ πάῃ στὴμ Πάφου νάβρη τὸμ Παφίτην τῆσαι νὰ πκιερωθῇ τὸπ παράν του.

Ἐτσι ἦτουν. Ὑστερα ποὺ κάμποσες ἡμέρες ὁ Καρπασίτης ἐλάμνισεμ (9) ποὺ τὸ Καρπασίτην τῆ' ἐπῆε στὴμ Πάφου. Ἀρώτα ἑπὸ τῆει, ἀρώτα ἑπὸ δὰ ἦβρεν τὸμ Παφίτην.

Ὁ Παφίτης ἀματ' ἀκουσεμ πὼς τὸγ γυρεύκει ἕνας Καρπασίτης ἐππεσεν ἀρωστος τοῦ θανατᾶ. (10) Πάει ὁ Καρπασίτης ἔσσω του τῆσαι βρίσκει τον μέσ' τὸ κρεβάτιν. Συντυχάνει του, (11) μετὰ συντυχάνει μετὰ λαλεῖ. Ἐκαμεν πὼς (δ) ἐν τὸν ἐκατάλαβεν μετὰ τῆεινον μετὰ τοὺς ἄλλους τοὺς χωρκανοὺς του πῶρκουνταν νὰ τὸδ δοῦν. Ὁ Καρπασίτης ζητᾶ τὸπ παράν του μετὰ τῆεινος φκιά κουφὰ τῆ' ὁ θεὸς κριτῆς. (12) Οἱ συγγενεῖς του εἶπαν τοῦ Καρπασίτη νὰ μὲν τὸν ἰζαλίζει ἔτσι ἀρωστον τῆ' ἀμα γιάνη πκερώνει τον.

Ὁ Παφίτης ἀμα ἔφουεμ ποὺ κοντὰ του ὁ Καρπασίτης εἶπεν τοὺς συγγενεῖς του : ἀμ μετὰ φύη ὁ Καρπασίτης ἐν νὰ παλῆω τὸμ πεθαμμένον γιὰ τὸ γινάτιν (13) του, τῆ' ἀδ' ὀδητε πὼς (δ) ἐφ φεύκει νὰ μετὰ μιζαρῶσετε (14) τῆσαι νὰ μετὰ πάρετε στὴν ἐκκλησίαν μετὰ τὸ ξυλοκρέβατον. (15). Ἐτσι ἐν νὰ ἀναγκαστῇ νὰ φύῃ τῆ' ἐν νὰ τοῦ φάω τὸπ παράν του γιὰ νὰ μάθῃ νὰ μετὰ μοὺ κάμνει τὸν ἐξυπνον.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν ὁ Καρπασίτης πάλαι ἐπῆεν τῆσαι ζήτησεν τὸπ παράν του. Ὁ Παφίτης ἀμα τὸν εἶδεν ἔκαμεν πὼς ψυχομασεῖ (16) τῆ' ὕστερα ποὺ λῆην ὥραν ἐπαιξεν τὸμ πεθαμμένον. Οἱ συγγενεῖς του ἀρκινήσαν κλάματα, σκοτώματα, ἐμιζα-

ρώσαν το, τζ' ἐπήραν τον εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Σάν τὸν ἐπέρναν ἐπῆεν τζ' ὁ Καρπασίτης τζ' ἐζήτησεν τὸπ παράν του. Λαλοῦν του: Μὰ (δ)ὲν ἀντρέπεσαι τίποτε; ὁ ἄδρωπος ἐπέθανεν, (δ)ὲν κανεῖ τὸ μαράζιν τοὺς συγγενεῖς του, ζαλίζεις τους τζ' ἐσοῦ με τὸπ παράσ σου;

Ἄ Καρπασίτης πάλαι (δ)ὲν ἔφουεν ἔμεινεν πέρχει (17) τὰ καταφέρει τζαι πκιερωθῆ. Τὴν νύχταν ἐσκέφτηκεν νὰ μελνῆ μεσ τὴν ἐκκλησίαν με τὸμ πεθαμμένον τζαι γιὰ νὰ μὲν ἀρωδημήσῃ (18) ἐπῆεν τζ' ἐσύναξε μιὰν ἀγκάλην κόκκαλα τοὺς πεθαμμένους, τζ' ἐπῆεν πατίμ πατίν (19) τζ' ἔκατσεν ἄποκά στὸ ξυλοκρέβατον.

Τζείνην τὴν νύχταν κάμποσοι κλέφτες ἀννοίξαν τὸχ χασνάγ (20) τοῦ βασιλέα τζ' ἐκλέψαν οὐλλους τοὺς παράδες πὸ ἤβραμ μέσα τζαι τὸ σπαθίν τοῦ βασιλέα τζ' ἐπιάσαν τα τζ' ἐφύαν. Ἐφτάσαν εἰς τζεῖνον τὸ χωρκὸν μεσάνυχτα. Ἡ ἐκκλησία ἦτον στὴν ἄκραν τοῦ χωρκοῦ. Τζ' ἐσκέφτησαν νὰ μποῦν μέσα νὰ μοιράσουν τοὺς παράδες με τὴν ἡσυχίαν τους. Γιατὶ τζαι πὸ λαλεῖς (21) ἐμπῆκαν μέσα τζ' ἐμοίρασαν τὰ ριάλια κοντὰ σὲ μιὰν καντήλαν πὸ ἀφταινεῖν γιὰ νὰ θωροῦν. Ἐμεινεν τὸ σπαθίν τζ' ἐμαλλώνναν πκοῖς νὰ τὸ πκιάσῃ. Στὰ τελευτάτα ἕνας εἶπεν τους: "Ὁπκοῖος μοιράσῃ τζεῖνον τὸμ πεθαμμένον τζαι τὸ ξυλοκρέβατο με μιὰσ σπαθιάν, τζεῖνος νὰ πκιάσῃ τὸ σπαθίν. Ἐπκίασεν ἕνας τὸ σπαθίν τζ' ἐπῆεν νὰ δοτζίμασῃ (22) Τὴν ὄραμ πὸ ἐσῆκωσεν πάνω τὸ σπαθί τζ' εἶπεν: Ἐλα ἡ δύναμή σου Θεέ μου, ὁ Παφίτης τζ' ὁ Καρπασίτης ἐγρειαστήκαν τα, (23) τζ' ἀρκινήσαν νὰ τρέμουν δλόσωμοι πὸ τὸφ φόρον τους. Ποτυλιεταῖ (24) ὁ Καρπασίτης, ἀντινάσσει (25) μιὰν τοῦ ξυλοκρέβατου, ἐπουκούπισέν το (26) σύρνει τζαι τὰ κόκκαλα πὸ κρά(τ)εν τζαι σκορποῦνται μεσ στὴν ἐκκλησίαν τζαι φωνάζει δ'νατά: ἀποθαμμένοι βοηθάτε μου. Ποτυλιεταῖ τζ' ὁ Παφίτης πὸ μέσ τὸ ξυλοκρέβατον τζ' ἀπαντᾷ του: οὐλλοι δαμαῖ (27) εἴμαστιν.

Οἱ κλέφτες ὥσπου νὰ φύουν εἰ(δ)αν τὸν ἐ(ν)αμ πέντε. (28) Μὲ ριάλια ἐσκεφτήκαν με σπαθίν. Ἀφήκαν τα οὐλλα τζ' ἐφύαν.

Ἄ Παφίτης τζ' ὁ Καρπασίτης ἐσκάσαμ πὸ τὰ γέλια ἄμα εἶδαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Ἐκάτσεν τζ' ἐμοίρασαν τὰ ριάλια τζ' ἐκάμαν καλὰ τζαι γιὰ τὸ σπαθίν. Ἄμα ἐποσπαστήκαν (29) ὁ Καρπασίτης λαλεῖ τοῦ Παφίτη: αἱ τὸπ παράμ μου τωρά (δ)ὲν τζαι χάννω τον, νὰ τὸ ξέρης. Βρὲ ἀδερφέ, λαλεῖ του ὁ Παφίτης, ἔτο (30) ἐπκίασες τόσηλ λίραν (δ)ὲσ σὲ κανεῖ; (31) θέλεις μου τζαι ππαράμ πάλαι; Τζείνην τὴν ὄραν ἕνας πὸ τοὺς κλέφτες ἐστράφην τζ' ἐπῆεν νὰ δῆ εἰνταμ πὸ κάμνουν εἰ πεθαμμένοι. Ἐκρολοήθην (32) ἄποξω τζ' ἄκουσέν τους πὸ ἐσυζητοῦσαγ γιὰ τὸμ παράν. Ἐστέκουνταν ἄποπλω πὸ τὴμ πόρταν τζ' ἡ πόρτα ἦτον κράννοιχτη (33). Ἄ κλέφτης ἔβαλεν τὴν τζεφαλήν του πὸ τὴμ πόρταν νὰ ποδιεπάσῃ (34) ἄν ἔμ πολλοὶ γῆ ἄν ἔλ λλοι: διαζεται (35) τον ὁ Παφίτης, ἀρπάσσει τὸ φέσιμ πὸ τὴν τζεφαλήν του τζαι δκιᾶ του το τοῦ Καρπασίτη τζαι λαλεῖ του: Νὰ τζ' ἐσοῦ γιὰ τὸπ παράσ σου νὰ μεμ με ζαλίζεις. Τζ' ἔτσι ὁ Παφίτης ἐκατάφερέν τα τζαι δὲν ἐπκίέρωσεν τὸπ παράν τοῦ Καρπασίτη πὸ τὴμ πούγκαν του.

Ἄ κλέφτης πὸ τὸφ φόρον του ἐστράφηβ βουρηστός (36) τζ' ἄμα ἤβρεν τοὺς συντρόφους τρυ πὸ τὸν ἐκαρτεροῦσαν, λαλεῖ τους: οἱ πεθαμμένοι ἔν τόσοι πολλοὶ πὸ ἐμοίρασαν τὰ ριάλια τζαι ἄπο ἄνας ππαράς τοὺς ἐππεσεν τζ' ἔμεινεν ἕνας πὸν ἐπκίασεν τζ' ἐμάλλωνεν τζ' ἀρπάξεν τὸ φέσιμ μου τζ' ἐ(δ)ώκαν του το γιὰ νὰ σιωπήσῃ.

Σημειώσεις.

- 1) τσαμπάζης οἱ=ἄνθρωποι διενεργοῦντες ἀγοραπωλησίας εἴτε δι' ἴδιον λογαριασμόν, εἴτε διὰ λογαριασμόν ἄλλων ἐπὶ προμηθεῖα, μεσίται, ψεῦσται καὶ ἀπατεῶνες.
- 2) νὰ τοῦ γελάσῃ=νὰ τὸν ἐξαπατήσῃ. Τὸ γελῶ συνηθέστατον ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀπατῶ ὡς εἰς τὰς φράσεις: εἶμαι μιτοῦς (μικρὸς) τζαι γελᾶς μου, ἐγέλασέν του τζ' ἔφαν τὰ ριάλια του (ἢ τὴν περιουσίαν του).

- 3) σίταρος δ=δ στάχυς τοῦ ἀραβοσίτου. ἐφ' οὗ φύονται οἱ κόκκοι, *μαλιὰ* δὲ τὰ θήλεα ἄνθη ἅτινα ἐξέρχονται ὡς κόμη ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ στάχυος, καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι στυλπνὰ ὡς μέταξα.
- 4) *Τσίππα* ἦ=λεπτὸν στρώμα, ἐπιδερμὶς, καὶ μεταφορικῶς· ἐχάθην ἢ τσίππα πού τὸ πρόσωπόν του (=ἐχάθη ἢ ἐντροπή), ἐξιταιπώθη (ἰδίᾳ ἐπὶ γυναικῶν αἱ ὁποῖαι ἔχασαν τὴν αἰδῶ).
- 5) *ἐτσά*, ἐπ. χρ.=περίπου, κάποτε καὶ *ἐτσάς*, ὕπερ εἶναι ἐνίοτε ἐν χρήσει καὶ ὡς ἐπίρρ. τροπικόν (=κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον).
- 6) *διᾶ*, ρῆμ.=δίδει, συχνὰ καὶ *δκιᾶ*, ἐν. *δκιῶ*, παρατ. ἐδίουν ἄορ. ἔωκα καὶ ἔδωκα.
- 7) *᾿πὸ τ᾿ζεῖ ἦτουν*, *᾿πὸ δὲ ἦτουν*=φράσις συνήθης βραχυλογίας ἐπὶ τῆς ἐννοίας: οὕτως ἢ ἄλλως, ὅπως ἴπποτε.
- 8) *χωνεύκω*=μεταφορικῶς μετὰ ἀρνήσεως πάντοτε, (ἐν τῷ *χωνεύκω*)=δὲν τὸ ὑποφέρω.
- 9) *ἐλάμνισεν*=ἐξεκίνησε, ἐν. *λαμνίζω*=ξεκινῶ καὶ *λάμνω*=παρακινῶ, ἐνοχλῶ (λάμνω τὸν μέραν νύχταν) καὶ (μὲλ· λάμνεις οὐλήν τὴν ὥραν), προστ. *λάμνε*=πήγαινε (κατάρᾳ: *λάμνε στ' ἀνάθθεμαν*) ἢ (λάμνε ὦ *λᾶμ* πού *τ᾿ζεῖαμαί*)=φύγε ἢ παῦσε νὰ λέγῃς τέτοια λόγια ἀπίστευτα.
- 10) *ἄρωστος* τοῦ *θανατᾶ*=βαριὰ ἄρωστος.
- 11) *συντυχάνει*=ὀμιλεῖ.
- 12) *φκιὰ κουφὰ τ᾿ ὁ Θεὸς κριτῆς*=φράσις συνήθης ἐπὶ ἐνόχων ἐλεγχομένων καὶ σιωπῶντων.
- 13) *γινάτιν τὸ*=πεῖσμαν, παροιμ.: τὸ γινάτιν βκάλλ' ἀμμάτιν.
- 14) *μιζαρῶσετε*=σαβανῶσετε, *μιζαρῶμένος*=σαβανῶμένος καὶ *μίζαρα*=τὰ ἐνδύματα τοῦ νεκροῦ καὶ ἢ νεκρικῆ σινδῶν.
- 15) *ξυλοκρέβατον*=φέρετρον.
- 16) *ψυχομασῆῖ*=ψυχορραγεῖ.
- 17) *πέρκει* ἐπίρρ.=ἴσως.

- 18) *ἀροθυμῶ*=σκιάζομαι, φοβοῦμαι ἀπὸ φαντάσματα, ἄορ. ἀροθύμῃσα, μετ. ἀροθυμημένος καὶ ἀροθυμισμένος.
- 19) *πατιμ πατιν*=ἀκροποδητεῖ.
- 20) *χασῆς ὁ*=θησαυροφυλάκιον.
- 21) *γιατὶ τ᾿ζαὶ πὸν λαλεῖς*=φράσις συνήθης ἐξακολουθητικῆ διὰ τὸ ὑπόλοιπον τῆς διηγήσεως.
- 22) *Διτζίμάζω*=κάμνω δοκιμὴν σπανιώτερον *δοτζίμάζω*. ᾿Απαντᾶ καὶ χωρὶς *δ=ιτζίμάζω* καὶ ἰδίως εἰς τὸν ἄορ. ἐ(δ)ιτζίμασα. *διτζίμιν*=βάρος πρὸς ἄρσιν χάριν ἐπιδείξεως δυνάμειος ὑπὸ τῶν νέων.
- 23) *ἐργεαστήκαν τα*=φράσις συνήθης ὅταν τις εὐρεθῆ εἰς δύσκολον ἢ κρίσιμον θέσιν(=ἐτρόμαξαν καὶ δὲν ἤξευραν τι νὰ κάμουν).
- 24) *ποτυλιεταί*=πετιέται, ἀνατινάσσεται.
- 25) *ἀντινάσσει*=κτυπᾶ καὶ ἀναποδογυρίζει.
- 26) *ἐπουκούπισεν*=ἀναποδογύρισεν καὶ μεταφορικῶς ἐπὶ προσώπων ἐφ' ὧν ἐπέρχεται μέγα δυστύχημα.
- 27) *δαμαί*=ἐδῶ χαμαί, ἐδῶ πλησίον.
- 28) *εἰ(δ)α τὸν ε(ν)αμ πέντε*=φράσις συνήθης εἰς περιπτώσιν φόβου.
- 29) *ἐποσπαστήκαν*=ἐγλίτωσαν, ἐτελείωσαν, ἐν. *ποσπάζομαι*, ἄορ. *ἐποσπάστηκα* (πληθ. *ἐποσπαστήκαν* καὶ *ἐποσπάστησαν*) μετοχ. *ποσπασμένοι*.
- 30) *ἔτο*=ἰδοῦ, νὰ πού.
- 31) *κανεῖ*=φθάνει, εἶναι ἱκανόν, ἀρκετόν.
- 32) *ἐκρολογήτην*=ἠκροάσθη, ἐν. *κρολοοῦμαι*.
- 33) *κράννοιχτη*=ὀλίγον ἀνοιχτή, μισοανοιγμένη· ἀπαντᾶ καὶ: *κρώννοιχτη*.
- 34) *ποδῆπάζω*=κοιτάζω, παρατηρῶ, παθ. *ποδῆπάζομαι*=ξεσκεπάζομαι=μοῦ φεύγουν τὰ κλινωσκεπάσματα.
- 35) *διάζεται τον*=ἀμέσως μόλις τὸν βλέπει, ἄορ. *ἐδιάστηκα τον*=τὸν διέκρινα.
- 36) *βουρηστὸς ὁ*=τρέχτός, ρ. *βουρῶ*=τρέχω, *βούρος* τὸ, *βούρηστρον* τὸ καὶ *βούρημαν*.

ΤΟ ΦΡΟΥΡΙΟΝ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΠΑΦΟΥ

Ἡ Ν. Πάφος Ἀρκαδική ἀποικία ἱδρυθεῖσα κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα π.Χ. διετέλεσε πρωτεύουσα τῆς Κύπρου ἐπὶ Ρωμαϊοκρατίας (57 π.Χ.—395 μ.Χ.). Κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν ἔδωκε τὴν θέσιν τῆς εἰς τὴν Κωνσταντιανὴν καὶ παρέμεινε ὡς ἐπισκοπικὴ ἔδρα καὶ μία ἐκ τῶν 15 πόλεων τῆς νήσου. Λόγω τῆς γεωγραφικῆς τῆς θέσεως ἀπετέλει τὸν σπουδαιότερον πρὸς νότον καὶ δυσμὰς λιμένα τῆς νήσου.

Διὰ τοῦτο οἱ Βυζαντινοὶ διετήρουν φρούριον καὶ τείχος πρὸς προστασίαν αὐτῆς. Κατὰ τὴν πρώτην Ἀραβικὴν ἐπιδρομὴν ἣ ὅποια ἐγένετο κατὰ τὸ 648 μ.Χ. ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἀπιούλ Χαλίκην Καίφῃ ἡ Πάφος ἐπολιορκήθη καὶ μετὰ γενναίαν ἀντίστασιν ἐκυριεύθη καὶ κατεστράφη. Αἱ οἰκίαι τῆς ἐσυλήθησαν, τὰ τείχη καὶ τὸ φρούριον μετεβλήθησαν εἰς ἐρείπια καὶ οἱ ναοὶ εἰς συντρίμματα. Κατ' ἀρχαίαν παράδοσιν διεσώθη εἰς καὶ μόνος μικρὸς ναὸς εὐρισκόμενος ἐπὶ βράχου, τὸν ὅποιον ὀμιχλώδης νεφέλη ἐκάλυψε καὶ ἐξηφάνισεν ἀπὸ τὰ ὄμματα τῶν κατακτητῶν. Ὁ ναὸς αὐτὸς εἶναι ἡ ἀνακαινισθεῖσα κατὰ τὸ 1925 ἐκκλησία τῆς Παναγίας τῆς Θεοσκεπάστης, ἣ ὅποια ἀπολαμβάνει μέχρι σήμερον μεγάλης τιμῆς ἐκ μέρους τῶν κατοίκων τῆς Ἐπαρχίας Πάφου.

Κατὰ τὴν περιπετειώδη περίοδον μεταξὺ τοῦ 648—963 μ.Χ. κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγένοντο 24 ἐν ὄλῃ Ἀραβικαὶ ἐπιδρομαὶ καὶ ἡ νήσος ἀπετέλει τὸ μῆλον τῆς ἐριδος μεταξὺ Βυζαντινῶν καὶ Ἀράβων ἠλλείπου ἐιδήσεις περὶ τοῦ φρουρίου καὶ τῶν ὀχυρῶν τῆς Πάφου. Ἀπαλλαγείσα ὀριστικῶς τῶν ἐπιδρομῶν ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ (963 μ.Χ.) ἠδυνήθη κατὰ τὸν ΙΑ' καὶ ΙΒ' αἰῶνα νὰ ἀναλάβῃ ὑφ' ὄλας τὰς ἐπόψεις. Κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα εἶναι βέβαιον, ὅτι ἡ Πάφος εἶχε φρούριον καὶ ναύσταθμον. Ὁ Ἅγιος Νεόφυτος ὁ Ἐγκλειστος ἀναφέρει εἰς τὴν τυπικὴν του διαθήκην ὅτι κατὰ τὸ 1159 μ.Χ. ἐφθασεν εἰς τὸ φρούριον τῆς Πάφου καὶ ὅτι «φοραθεὶς δὲ τοῖς φρουροῖς τοῦ νεοσταυθμοῦ καὶ ὡς φυγὰς ἀλωθεὶς ἐβλήθη εἰς φυλακὴν νυχθημέρον ἔν» (Χατζηγιώαννου ὁ Ἅγιος Νεόφυτος σελ. 92).

Ἐπὶ τῆς Φραγκοκρατίας (1191—1489 μ.Χ.) ἡ Πάφος ἦτο πρωτεύουσα μιᾶς τῶν ἑνδεκα περιοχῶν εἰς τὰς ὁποίας διηρέθη ἡ νήσος καὶ διετήρησε τὸ Βυζαντινὸν τῆς φρούριον.

Κατὰ τὸν ἀτυχῆ μεταξὺ Κυπρίων καὶ Γενουατῶν πόλεμον ὅστις ἐξερράγη ἐξ ἀσημάντου αἰτίας κατὰ τὸ 1372 μ.Χ. ἐπὶ τῆς Βασιλείας καὶ Πέτρου τοῦ Β' (1369—1382 μ.Χ.) οἱ τελευταῖοι περιέπλεον μετὰ τὰς γαλέρας τῶν τὴν νήσον ἐληλάτουν τὰ παράλια τῆς καὶ ὡς ἀναφέρει ὁ Λεόντιος ὁ Μαχαιρᾶς ἀφ' οὗ συνήθροισαν Βουλγάρους, Ἑλληνας καὶ Ταρτάρους περίπου 2000 κατέλαβον τὰ φρούρια τῆς Πάφου τὰ ὅποια ἐπειδὴ ἦσαν χαμηλὰ ἤρχισαν νὰ τὰ ἀνυψώσουν ^{καὶ ἑτοιμάσαν} τὰ φρούριον οὕτως ὥστε ἡ θάλασσα τὰ περιεκύκλωσεν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη.

Τόσον ἐπιμελῶς ὠχυρώθησαν ὥστε ὅτεν οἱ Κύπριοι ἐντὸς ὀλίγου μετέτερον πολιορκητικὴν μηχανὴν καὶ στρατὸν κατήρθωσαν ἀποτελεσματικῶς νὰ ἀντισταθῶν εἰς τὰς ἐπιθέσεις τῶν.

Ὅταν ἡ εἰδησις τῆς καταλήψεως τῶν φρουρίων ὑπὸ τῶν Γενουατῶν ἐφθασεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ὁ Βασιλεὺς διέταξεν ὅπως ὁ πρίγκηψ τῆς Ἀντιοχείας ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν καὶ βαδίσῃ μετὰ 1000 ἀνδρας ἐναντὶον τῆς Πάφου. Κατὰ τὴν Κυριακὴν 3 Ἰουλίου 1373 μ.Χ. ἤρχισεν ἡ ἐναντίον τῶν φρουρίων ἐπίθεσις. Οἱ Γενουάται ἀπεβίβασθησαν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἐπηκολούθησε τετράωρος μάχη κατὰ τὴν ὁποίαν διεκρίθησαν οἱ μετὰ τῶν Γενουατῶν ἀγωνιζόμενοι Βούλγαροι. Ἄν καὶ ὁ Βασιλικὸς στρατὸς διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ ἑλληνικοῦ πυρὸς προξένησε μεγάλας ζημίας εἰς τὰς γαλέρας τῶν Γενουατῶν ἡ ἐκστρατεία τελειωτικῶς ἀπέτυχε. Ὁ πρίγκηψ ἐπέστρεψεν ἀπρακτος εἰς Λευκωσίαν. Τότε οἱ Γενουάται ἀπεβίβασαν δυνάμεις εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἐληλάτησαν τὴν ἐπαρχίαν Πάφου ὀδηγῆσαντες εἰς τὴν ἀλχημαλωσίαν πολλοῦς ἀνδρας, γυναῖκας καὶ παιδιὰ.

Ἡ Πάφος παρέμεινε ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Γενουατῶν μέχρι τοῦ Μαρτίου τοῦ 1373 ὅτε οἱ Κύπριοι καὶ οἱ Γενουάται ἐσυνθηκολόγησαν. Ὅταν κατέλαβον τὴν νήσον οἱ Ἑνετοὶ (1489—1570 μ.Χ.) ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ προηγούμενον τοῦ Γενουατι-

κοῦ πολέμου κατέστρεψαν τὰ φρούρια τῆς Πάφου ἐκ φόβου μήπως καταληφθῶν ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου των καὶ πειρατῶν καὶ ἀποτελέσουν βᾶσιν ἐνεργειῶν ἐναντίον των, ἢ καταστολὴ τῶν ὀποίων θὰ ἦτο δυσχερὴς λόγῳ τῆς μεγάλης ἀποστάσεως τῆς Πάφου ἀπὸ τῆς Πρωτεύουσας. Ἐκ τῶν φρουρίων παρέμεινε μόνον ἕνας πύργος πλησίον τῆς θαλάσσης ὃ ὁποῖος ἔφερον ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου τὰ οἰκόσημα τῆς Σαβοῦας (περιηγητῆς André Thevet 1575). Ὄταν ἐστάλη κατὰ τὸ 1562 ὁ μηχανικὸς Ascanio Savorgano ὑπὸ τῆς Ἑνεσικῆς Δημοκρατίας διὰ νὰ μελετήσῃ τὴν κατάστασιν τῆς νήσου ἀπὸ ἀπόψεως ὀχυρώσεως εἰς τὴν ἐκθεσίῳ του ἀναφέρει ὅτι ἡ Πάφος εἶχε λιμένα δυνάμενον νὰ περιλάβῃ 50 γαλέρας. Οὐδένα λόγον κάμνει περὶ φρουρίων, διότι δὲν διετηροῦντο καὶ συνέστησεν ὅπως ὀχυρωθῇ ὁ λόφος τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου (Κτήματος) (Discriptione delle cose di Cipro).

Ἐἴκοσι δύο ἔτη μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐκτίσθη τὸ σήμερον ὑφιστάμενον φρούριον ὅπως μαρτυρεῖ ἡ ἀκόλουθος Τουρκικὴ ἐπιγραφή ἐπὶ λευκῆς μαρμαρίνης πλακῶς 1,50×0,40 ἀνωθεν τῆς εἰσόδου του, ἢ ὅποια ἄλλοτε ἦτο 2μ.×2μ. καὶ τώρα εἶναι 2μ.×1,50.

«Χάριτι θεῖα ὁ Ἐντιμὸς Ἀχμέτ Πασσᾶς... Χαφουζ τοῦ ἀληθινοῦ Κορανίου ἔκτισε τὸ φρούριον τῆς Πάφου ... καὶ ἀφῆκε....., καλὸν θρησκευτικὸν ἔργον τὸ πολὺ στερεὰ κατασκευασθὲν αὐτὸ φρούριον.

Ὁ Θεὸς εἶθε νὰ εὐεργετῇ τὸν ἰδρυτὴν του εἶπεν..... ὁ Ἀτελῆ (τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ τῆς ἐπιγραφῆς) Χρονολογία. (KALAI BAFTIR BIR HISNI HASIN. = τὸ φρούριον τῆς Πάφου εἶναι ἕνα στερεώτατον ὀχυρόν).

Ἡ ἐπιγραφή ἀποτελεῖ τετράστιχον ἢ δὲ χρονολογία τῆς ἰδρύσεώς του, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ τελευταίου στίχου, ἀνάγεται εἰς τὸ ἔτος 1000 ἀπὸ τῆς Ἑγίρας, τὸ ὅποion ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ 1592 μ.Χ.

Ὁ ἰδρυτὴς τοῦ φρουρίου Χαφουζ Ἀχμέτ Πασσᾶς διατελέσας κατ' ἀρχὰς ἀδελφὸς τοῦ Σουλτάνου διωρίσθη πεῖλέρπεης (Κυβερνήτης) τῆς Κύπρου κατὰ τὸ 997 καὶ παρέμεινε μέχρι τῶν 1001 ἀπὸ Ἑγίρας. Ἐπειτα ἀπὸ τοῦ 1001—1003 διατέλεσε Κυβερνήτης τῆς Αἰγύπτου καὶ εἶτα τῆς Βοσνίας.

Ἐλαβε βραδύτερον τὸν βαθμὸν τοῦ Βεζύρου καὶ προήχθη δις εἰς ἀναπληρωτὴν Πρωθυπουργόν. Ἀπέθανε κατὰ τὸ 1014.

Τὸ φρούριον ἔχει ἐξωτερικὰς διαστάσεις 30×15 μέτρα καὶ εἶναι διώροφον. Τὸ κατώγειον ἔχει ὕψος 17 μέτρα καὶ τὸ ἀνώγειον 4 μ. Τὸ κατώγειον ἔχει 4 σκοτεινὰ ὑγρά καὶ ἀνήλια δωμάτια, τὰ ὅποια ἐχρησίμευον ἐπὶ Τουρκοκρατίας ὡς φυλακαὶ βρυκολώνων, τὰ μὲν δύο μὲ διαστάσεις 4×4 μ. καὶ ἄλλα δύο 4×6 μ.

Εἰς τὸ ἀνώγειον ὑπάρχουν δύο δωμάτια ἐκ τῶν ὀποίων τὸ ἕν ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς Τζαμὴ καὶ τὸ ἄλλο ὡς αἶθουσα τῶν ἀξιωματικῶν. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχει κλιμαξ, ἢ ὅποια ὀδηγεῖ εἰς ὀροφὴν τῶν αἶθουσῶν αὐτῶν. Τὰς ἐπάλξεις ἐπροστάτευον 12 ἐν ὄψῳ τηλεβόλα μικρῶν διαστάσεων, ἅτινα καὶ μετεφέρθησαν εἰς Τουρκίαν μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς νήσου ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὸ 1878.

Ἡ εἰσοδος τοῦ φρουρίου εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν εἰς ὕψος 1,50 τῆς θαλάσσης καὶ συγκοινωνεῖ μὲ τὴν ξηρὰν διὰ τῆς τεχνητῆς διόδου. Ἀπὸ τῆς νοτίας πλευρᾶς συνεκοινωνεῖ, διὰ λιμενοβραχίονος καταστραφέντος ἤδη, μὲ μικρὸν πύργον παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος ὅστις ἐχρησίμευον ὡς φάρος καὶ ἤδη εἶναι κατεστραμμένος.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας τὸ φρούριον ἐχρησίμευον ὡς ἡ ἔδρα τῆς φρουρᾶς τῆς Ἐπαρχίας καὶ δὲν συνεδέθη μὲ πολεμικὰ γεγονότα. Κατὰ τὴν Ἀγγλικὴν κατοχὴν ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς ἀποθήκη ἄλατος μέχρι τοῦ 1927, ὅτε τὸ ἄλας μετεφέρθη εἰς μίαν τῶν ἀποθηκῶν παρὰ τὸ τελωνεῖον. Ἐκτοτε ἀπέμεινε ὡς ἀρχαῖον μνημεῖον σύμβολον μιᾶς ἐποχῆς τῆς ὀποίας τὴν ἐπάνοδοσιν ἀσφαλῶς δὲν ὀνειροπολεῖ ὁ Κυπριακὸς Ἑλληνισμὸς.

Πάφος 25. 2. 35.

ΛΟΙΖΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελ. 44, στίχος 11, Κατ' ἀντι Κατῶ.

Σελ. 45, στίχος 1, ἐπὶ τῶν Λουζινιανῶν ἀντι Φραγκοκρατίας, στίχος 8, μετὰ τὸ Μαχαιρᾶς (Leontios Machairas ἐκδ. R. M. Dawkins 1932 A. 377), στίχος 11 καὶ ἕκαμαν τάφρον ἀντι καὶ τάφρον.

Ένας θρύλος που συνδέεται μ' ένα τοπωνύμιον.

Δύο ώρας ΝΔ τῶν Σόλων εὐρίσκεται ἓνα βουνόν, τὸ ὁποῖον οἱ κάτοικοι τῆς Γαληνῆς καὶ τῶν πέριξ χωρίων ὀνομάζουσι «Χρυσάφι». Ἀπὸ τὴν Γαληνὴν μέχρι τοῦ βουνοῦ αὐτοῦ ὁ δρόμος εἶναι μαγευτικώτατος. Δεξιὰ κι' ἀριστερὰ ἀπλώνεται μιά ἔκτασις γεμάτη ἀπὸ πεῦκα, ποὺ τὸ ἀλμυρὸ ρετοῖνι τοὺς πλημμυράει τὸν γύρω ἀέρα. Κάτω ἀπὸ τὸν δρόμον ἓνας μικρὸς χεῖμαρρος' στίς ὄχθες τοῦ λογιῆς λογιῆς πρασινάδες' ψηλά 'σ τὰ κορφοβούνια τὰ περδίκια τραγουδοῦν ἀκατάπαυστα τὸ τραγοῦδι τῆς εὐτυχισμένης τοὺς ζωῆς.

Τετρακόσια μέτρα περίπου πρὶν φθάσουμε στὴν κορυφὴν τοῦ Χρυσαφιοῦ, παρατηροῦμεν μιάν τετραγωνικὴν τρύπαν, ποὺ ἀποτελεῖ ἓνα ἀνοιγμα στὸ τρύπιο βουνό. Ἡ τρύπα αὐτὴ ἀνοίχθηκε ἀπὸ χέρι ἀνθρώπου καὶ ἀποτελεῖ κατὰ τὴν γνώμην μας τὸ στόμιον παλαιᾶς γαλαρίας ἀρχαίου μεταλλείου.

Ἡ ὑπαρξις τῆς γαλαρίας αὐτῆς εἶναι γνωστὴ στοὺς κατοίκους τῶν χωρίων Γαληνῆς καὶ Βαρσία.

Ὁ Σακελλάριος εἰς τὰ «Κυπριακά» του ἐν σελ. 231 τοῦ Α' τ. γράφει τὰ ἑξῆς «Ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἀκάμαντος πολλάκις ἐρρήθη ὅτι ὑπάρχουσι χρυσοῦ μέταλλα καὶ ὅτι ἀπ' αὐτῶν ἐκλήθη ἡ ἐπαρχία Χρυσοχοῦς. Ἔτι δὲ καὶ ἐν τῇ κώμῃ Ἐπταγώνια. Λέγεται δὲ ὅτι ὁ ποταμὸς τῆς Χρυσοχοῦς πολλάκις φέρει χρυσοῦ ψήγματα. Οἱ νεώτεροι ὁμῶς ἀρχαιολόγοι, οἱ τὴν νῆσον ἐπισκεφθέντες, λέγουσιν ὅτι οὐδαμοῦ αὐτῆς μέταλλα χρυσοῦ ἀπήντησαν».

Διὰ τὸ Χρυσάφι δὲν ἀναφέρει ὁ Σακελλάριος.

Οἱ κάτοικοι τῆς Γαληνῆς διηγοῦνται τὸν ἑξῆς θρύλον: Λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν θάλασσα, 'ς τὴν τοποθεσίαν λειβάδι, βρίσκεται θαμμμένο ἓνα καράβι, φορτωμένο χρυσάφι. Ἦταν, λέγουν, μιά φορά κι' ἓναν καιρὸ θάλασσα τὸ λειβάδι, λιμάνι τῆς παλιᾶς χώρας, ὅπως ἀποκαλοῦσι τοὺς Σόλους. Ἐκεῖ ἐβούλιαξε τὸ καράβι φορτωμένο μὲ τὸ χρυσάφι.

Ὁ Στράβων γράφει τὰ ἑξῆς διὰ τὴν πόλιν τῶν Σόλων «πόλις τῆς Κύπρου λιμένα χειμερινὸν ἔχουσα, ὅπως κατακεχωσμένον, ἔλος νῦν σχηματίζοντα, ἐν τῷ ἄκρῳ δὲ τοῦ λιμένος σφίζεται τεῖχος ἐκ καλῶς εἰργασμένων λίθων».

Ὁ παλαιὸς λιμὴν λοιπὸν τῶν Σόλων εὐρίσκετο εἰς τὸ μέρος τὸ ὁποῖον σήμερον εἶναι λειβάδι, εἰς τὸ μέρος ὅπου, κατὰ τὸν θρύλον, ἦτο θαμμένον τὸ φορτωμένο χρυσάφι καράβι.

Ἐκ τούτων ἐξάγεται ὅτι περὶ τὴν πόλιν Σόλους εὐρίσκοντο μεταλλεῖα, τὰ ὁποῖα ἐξεμεταλλεύετο ἢ περιφήμος πόλις τοῦ Φιλοκύπρου. Ὄταν πρὸ τινῶν ἐτῶν ἦλθεν εἰς τὴν Κύπρον ἡ Ἀμερικανικὴ Ἐταιρεία δι' ἐκμετάλλευσιν τῆς Σκουριώτισσας ἐπήρσε πρόνομιον ἐκμετάλλευσως δι' ὅλους τοὺς λόφους, εἰ ὁποῖοι εὐρίσκονται ΝΔ. τῶν Σόλων καὶ ποῦ ἀποτελοῦσιν ἀλυσιδα μὲ τελευταίαν κορυφὴν τὸ «Χρυσάφι». Πέρυσι δὲ ἀνεκαλύφθη ὅτι εὐρίσκεται καὶ φλέβα χρυσοῦ. Τὴν τοποθεσίαν «Χρυσάφι» οὐδεὶς μέχρι σήμερον τὴν ἐπεσκέφη· γύρω, τριγύρω τοῦ μεταλλεῖα ὑπάρχουν ἐπ' αὐτοῦ σημεῖα παλαιᾶς ἐκμετάλλευσως. Ἡ τοποθεσία ἔμεινε ἀπαρτήρητος, ὅπως καὶ τὸ θαμμένο καράβι τοῦ θρύλου.

Βορ. τοῦ «Χρυσαφιοῦ» εὐρίσκεται τὸ μέρος, ὅπου ὑποτίθεται ὅτι ἦτο ἡ Αἴπεια, τὴν ὁποίαν οἱ κάτοικοι ἐγκατέλειψαν, διὰ νὰ μετακινήσων εἰς τοὺς Σόλους. Ὑποθέτω λοιπὸν ὅτι τὸ βουνὸν «Χρυσάφι» ἦτο μεταλλεῖον χρυσοῦ, τὸ ὁποῖον ἐξεμεταλλεύετο ἡ Αἴπεια καὶ ἀργότερον οἱ Σόλοι. Τοιοῦτοτρόπως τὸ ὄνομα «Χρυσάφι» ἐρμηνεύει καὶ τὸν θρύλον, καθ' ὃν τὸ καράβι φορτωμένο χρυσάφι ἐβυθίσθη εἰς τὸν λιμένα τῶν Σόλων.

ΧΡΙΣΤΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ

Παραμῦθιν τοῦ πετεινοῦ, γαάρου τζιαὶ τοῦ ἀλουπεῦ.

Μιάφ φορά τζι' ἓναν τζιαῖρον ἓνας πετεινὸς ἐβαρέθηκεν τὸν μάστρον τοῦ τζι' ἀποφάσισεν νὰ φύῃ. Στὸν δρόμο βρίσκει ἓνα γάαρο ποῦ ἐδέχτην νὰ τοῦ κάμη παρέαν, γιατί τζιαὶ τζεῖνος ἦ- τουν κακοφανισμένος ποῦ τὸν μάστρον του.

Ἔτσι λοιπὸν παρέα, ὁ γάαρος μὲ τὸν πετεινόν, ἐτραυήσαν γιὰ καλλύττερη ζήση. Λάμνε τζιαὶ νὰ πᾶς βρῖσκουν ἓναν ἀλουπόν. Ὁ ἀλουπὸς ἄμαν εἶδεν τὸν πετεινόν ἔκοψεν γαρίλλαν τ' ἀμμάτιν του· ἓν κάλὸς μεζὲς τοῦτος εἶπεν ὁ ἀλουπὸς τζιαὶ χωρὶς νὰ τοὺς ἀρωτήσῃ ἔμπην 'ς τὴν παρέαν τοὺς.

Ὁ πετεινὸς ἄμαν εἶδεν τὸν ἀλουπόν ἐπίαον τον τὰ λαμπρὰ (ἢ τὰ ριά) τοῦ χάρου· χωρὶς νὰ χάσῃ τζιαῖρον πετάσεται στήρ ράσιην τοῦ γαάρου. Ἡ νύχτα ἠῦρεν τοὺς κονιά 'ς τὴ θάλασσα.

Ἐν ἑφτασαν νὰ πεζέσουν τζι' ἀρκινήσαν τὰ νερά. Ὁ ἀλουπὸς ποῦξερεν καλλύττερα τὰ μέρη παίρνει τὴν παρέαν του κάτω ποῦ ἔναν σπήλιον νὰ περάσουν τὴν νύχταν τὴν ἄλλην ἡμέραν, ἀυκὴν ἀυκὴν, ὁ πετεινὸς ἀρκινήσεν νὰ κράζη, τζι' ὁ γάρος ν' ἀγκανίζη. Ὁ ἀλουπὸς ποῦ ὁ νοῦς του ἤτουν πάω 'ς τὸν πετεινὸν λέει 'ς τὸν γάρο· «φίλε μου ὡς τόρα καλὰ ἐπεράσαμεν, μὰ ἔχω ἕναν παράπονο ποῦ τὸν πετεινὸ. Μιὰν νύχτα ποῦ ἐπέρνου ποῦ τὸ χωρκὸν, ὁ φίλος μας ὁ πετεινὸς ἀρκινᾷ ἕναν βαρβατζίσμο, ποῦ ἐσήκωσεν οὐλλη τὴν γειτονιά 'ς τὸ πόι. Τὸ συλλογὸν τοῦ χωρκὸ ἔβαλέμ με τοῦ βούρου τζι' εἶδα τζι' ἔπαθα νὰ γλυτώσω· γιὰ τοῦτο θέλω 'σὰ δίκαιος δικαστὴς νὰ μᾶς δικάσης. Ὁ γάρος, ποῦ ἔπαρνε ποῦ τὸν ἤμισον ποῦ ἔτσι βρωμοδουλιές, ἀφοῦ ἐσκέφτηκεν καλὰ ἀρώτησε τζια τὸν πετεινὸν ἂν ὁ ἀλουπὸς ἐλάλεν τὴν ἀλήθεια. Μὰ ὁ πετεινὸς ποῦ τὸν φόον του ἐρούφησεν τὴν γλώσσάν του τζι' ἐν ἡῶρε ἄλλον νὰ τοῦ πῆ.

Τότε ὁ γάρος τραυήχτηκε σὲ μιὰ γωνιά γιὰ νὰ σκεφτῆ τζια νὰ βγάλῃ τὴν ἀπόφαση· ὕστερα 'πὸ πέντε λεπτά σκέψη, ὁ γάρος ἐσήκωσεν τὴν τζιεφαλήν του τζι' ἔβκαλεν τὴν ἀπόφασίν του. Ἡ ἀπόφασί μου, κύρ ἀλουπέ, εἶναι γραμμὴν κάτω ποῦ τὸ πόιν μου πάνω 'ς τὸ καλλίτζιν. Ἄν. ὁ πετεινὸς καταδικάζεται, ἢ τιμωρία του εἶναι νὰ τὸν φᾶς, εἰδεμὴ ἄς τον νὰ κουρεύεται. Τζι' ἐσήκωσεν τὸ πόιν του γιὰ νὰ δῆ ὁ ἀλουπὸς τὴν ἀπόφασιν. Μὰ ἄμαν τὸν ἄφησεν τζι' ἐκόντεψεν καλὰ σοζυάζει του μιὰν κατὰμουτρα τζι' ἄλλην ἐν ἔθελεν.

Ἐτσι ἐγλύτωσεν ὁ πετεινὸς. Μὰ ὁ φόος του ποῦ ἦπιεν ἔκαμέν τον νὰ μὲν θῆλῃ νὰ φύῃ τζι' εἶδεν τζι' ἔπαθεν νὰ κάμη τὸν γάρον ν' ἀλλάξῃ γνώμην. Ἦρτασιν λοιπὸν πίσω 'ς τὸν μᾶστρον τους, γιὰτ' εἶδαν πῶς καλλύττερα ποῦ τὸ σπῆτιν του κανεοῦ ἐν ἔσει.

Τὸ κυπριακὸ αὐτὸ παραμῦθι εἶναι παραλλαγή τῆς διηγῆσεως Γαδάρου, Λύκου καὶ Ἀλεποῦς, ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ 540 στίχους. Ἡ ὑπόθεσίς της εἶναι ἡ ἑξῆς:

Ὁ γάδαρος, φεύγοντας τὸν ἀφέντη του ποῦ τὸν ἔδερνε, πάει νὰ βοσκήσῃ. Στὸ λιβάδι τοῦ στήγουνε παγίδα ὁ λύκος κι' ἡ ἀλεποῦ, μὰ τοῦ κάκου. Στὸ τέλος τὸν πείθουν νὰ τοὺς ἀκολουθήσῃ 'ς τὸ ταξίδι τους.

Ὁ λύκος γίνεται πλοίαρχος, ἡ ἀλεποῦ κυβερνήτης κι' ὁ γάδαρος λάμνει τὰ κουπιά. Στὸ ταξίδι καθέννας τους λέει τὰ κρίματά του. Ὁ λύκος ἔφαγε διάφορα ζῶα, μὰ τόρα θέλει νὰ κα-

λογερέψῃ 'ς τὸ Ἀγιονόρος' ἡ ἀλεποῦ τοῦ δίνει ἀφεισιν ἀμαρτιῶν καὶ μὲ τὴ σειρά της παίρνει κι' αὐτὴ ἀπὸ τὸ λύκο. Ὁ γάδαρος, λέει, πῶς ἡ μόνη του ἀμαρτία εἶναι ὅτι ἔφαγε ἕνα μαρουλλόφυλλο καὶ ὅτι τὸν ἔδειρεν ὁ ἀφέντης του.

Τὸ κρίμα τοῦ γαϊδάρου εἶναι πολὺ μεγάλο καὶ δὲν ἐννοοῦν νὰ τὸν συγχωρήσουν. Γιὰ νὰ σωθῆ λοιπὸν ὁ γάδαρος μεταχειρίζεται πανουργία.

Πρέπει νὰ φανερώσῃ κάποιο μυστικὸ πῶχει τὸ πιασινὸ του πόδι. Θέλουν ὁ λύκος κι' ἡ ἀλεποῦ νὰ μάθουν τὸ μυστικὸ τοῦ γαϊδάρου, μὰ σκοπὸς τους εἶναι, ὕστερα ἀπ' αὐτό, νὰ τὸν φᾶνε. Μὰ ὁ γάδαρος φάνηκε πῶς ἔξυπνος ἀπ' αὐτοὺς. Εἶπε στὸ λύκο νὰ γονατίσῃ 'ς τὴν πρύμνη καὶ νὰ λῆ τὸ «Πάτερ ἡμῶν» τὴν στιγμὴν λοιπὸν ποῦ ἦταν σκυμμένος τοῦ κατάφερε μιὰ τόσο δυνατὴ κλωτσιὰ ποῦ τὸν ἔριξε στὴ θάλασσα. Ἡ ἀλεποῦ ποῦ εἶδε τὴ σκηνὴ ἀπὸ τὸ φόβο της ἔπεσε στὴ θάλασσα κι' ἔτσι γλύτωσε ὁ γάδαρος.

Τὸ ποίημα αὐτὸ εἶναι τοῦ ΙΕ' αἰῶνα καὶ εὑρίσκεται 'ς τὰ *Carmina* τοῦ Wagner. Ἰδὲ Ἀρίστου Καμπάνη Ἱστορία τῆς Ν. Ἑλλ. Λογοτεχνίας ἔκδ. δευτέρα, σελ. 40—41.

Τοιαῦτα παραμῦθια καὶ ποιήματα βυζαντινῆς ἐπιδράσεως εἰς τὴν Κύπρον ἔχομεν πολλὰ.

Λέξεις κυπριακῆ ἀπὸ τὸ χωρίον «Λειβάδι» τῆς Τηλλυριάς.

Φουστορωῶ = καταδιώκω.

Λιματεύκω = παροτρύνω τὸν σκύλλον νὰ ἐπιτεθῆ καὶ ὄχι συνηθίζω τινὰ εἰς τὴν πείναν, ὅπως γράφει ὁ Σακελλάριος εἰς τὰ Κυπριακά του.

διοκλαῖν = σαῖτα μὲ τὴν ὁποῖαν ἀνοίγουν φύλλον ζύμης.

Μαργάτζιν, ἐν Μόρφου.

σφαντζελλώνω καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Μόρφου.

σφοντζελλίζω ἢ σφοντζελλῶ = μουντζώνω

διαβάζω τὸ ἀλεῦριν = κοσκινίζω.

καλαμότσινα = ἀραβόσιτος.

ξεφωτίζω = κουβαλῶ.

Ρηόπουλλον

*Εμπαιννα τζι' εκατέβαιννα τ' αἰ Γιωρκού τή σκάλαν,
 Ρηόπουλλον ἐδδιάστια (1) πού κάτω στήν καμάραν.
 —'Εσὲν' φτωχὸν ρηόπουλλον ἴντ' ἄν (2) τὸ ριζικό (3) σου;
 —Τὸ ριζικό μου ἴντα ἔν; σταυρὸς τζαί δακτυλιν.
 —Στήν πούγκαμ (4) μου τὸ ἐβζλα τῆς μάνας μου τὸ πῆρα. 5
 --Μάνα, τζι' ἄν εἶσαι μάνα μου τζι' ἐγὼ παῖν δικός σου
 Κάμε θερμὸν (5) τζαί λοῦσέ με μέσ' σ' ἀρκυρῆν λεένην, (6)
 Τζαί φόρησ' μου τῆς σκούρκια μου τὴν τρανταμασουρένην, (7)
 Πό' δει τριάντα μάσουρους (8) τζαί τράντα μασουρούδκια,
 Πό' δει μὴν κούππαν ἀθθὸς τζαί μὴν κούππαν λελλέτσια. (9) 10
 λελλέτσια μου, τριλλέτσια μου, πετάξετε με πέρα,
 νά 'δῶ τὸν Θεϊόν μου ρό(δ)ιον, τὸν τζύριν (10) μου τὸρ ρῆαν
 νά 'δῶ τὸν πρῶτό μ' ἀ(δ)ερφόν 'ς τὴν μούλαν καβαλλάρην,
 ποῦ σούζει (11) τὴν μανίκλαν (12) του τζαί ππέφρτι τὸ λοβάριν (13)
 *Ελάτε διῆρες (14) τζι' ἀρφάνες νά πιάσετε λοβάριν 15
 νά κάμετε τοῦ ρηόπουλλου σαῖτταν τζαί τοξάριν
 νά σαῖττεύκη τοὺς ἐχτροὺς πάνω 'ς τὸ παμπουλάριν. (15)

- 1) *Εδδιάστηκα* ἀόρ. τοῦ *δδιάζουμαι* = διακρίνω, βλέπω
- 2) *ἴντ' ἄν* = ποῖο εἶναι
- 3) *ριζικό* = καταγωγή, ρίζα
- 4) *ἡ πούγκα* = τζιέπη, (θυλάκιον)
- 5) *Θερμὸν (δ)* = νερὸν ζεστὸν κατάλληλον γιὰ μπάνιο
- 6) *λεένη* = λεκάνη
- 7) *τρανταμασουρένη* = ἡ ἔχουσα τριάντα μάσουρους = ἄνθη κεντημένα 'ς τὸ καπέλλο
- 8) *μάσουρους* = ἄνθη κεντημένα
- 9) *λελλέτσια* = ἄνθη
- 10) *Τζύριν* = πατέρα
- 11) *σούζει* = κουνᾶ
- 12) *μανίκλα (ῆ)* = τὸ μανίκι (ιεγάλον)
- 13) *λοβάριν (τὸ)* = χρήματα
- 14) *διῆρες* = χῆρες
- 15) *παμπουλάριν (τὸ)* = ὑποκορ. τοῦ παμπούλα = λόφος

Ἡ Λυερή

Μιά λυερή χουμίστηκεν πῶς χάρον ἐφ φοᾶται,
 γιὰτ' ἔσσει δώδεκ' ἀερφούς τζι' ἔν (1) οὔλλει παλληκάρκα
 γιὰτ' ἔσσει τζιαί τὸν κάλον (2) τῆς ἀντρειωμένον πάνυ.
 Χάρος πσυλλιν ἐίνηκεν τῆς λυερῆς ἐφάνην.
 Τζιαί βάλλει μὴν φωνὴν μιτδιάν τζιαί μὴν φωνὴν μιάλην (3) 5
 —Ποῦ εἶσαι, ἄ μανοῦλλά μου, τζι' ἡ λυερή σου πάει.
 *Ακουσέν την τζι' ὁ κάλος τῆς τζιαί μ' ἀρκυρὸν μασιαίριν
 'ς τοὺς οὐρανοὺς τὸ γύρισε τζι' εἰς τὴν καρκιάν τὸ μπῆει..
 *Επήράν τους τζι' ἐθάψαν τους τοὺς δυὸ σ' ἔναν κλινάριν. (4)
 Μιά λεμονιά 'μπου (5) βλάστησεν που πάνω που τὴν κόρην 10
 τζιαί τζιυπαρίσει βλάστησεν που πάνω τοῦ καλοῦ τῆς.
 *Εἰδίουβκεν (6) ὁ τζιυπάρισσος τὴλ λεμονιάν ἐφίλαν,
 ἐψύλωνεν ἡ λεμονιά τζι' ἐφίλκν τζιυπαρίσειν,
 Τζι' ἐρέσσαν (7) τζι' ἐλαλούσασιν δέντρη ἀγκαλλιασμένα
 ποῦ τὴν κατζιάν σας τζιεραλήν ἀδικα πεθαμμένα. 15

- 1) *ἔν* = εἶναι
- 2) *κάλος* = ἀρραβωνιαστικός (ὁ καλὸς)
- 3) *μιάλην* = νά ἀναγνωσθοῦν χωριστὰ τὰ φων. ια
- 4) *κλινάριν* = τάφος
- 5) *'μπου* = εἶναι που· ἐπιτείνει τὸ ρῆμα μετὰ τοῦ ὁποίου συνάπτεται
- 6) **Εσσιυβκεν* = ἔσκυβεν
- 7) *ἐρέσσαν* = ἐπερνοῦσαν

Χαρακτηριστικὸν εἰς τὸ δημοτικὸν αὐτὸ τραγοῦδι εἶναι τοῦτο ὅτι διατηροῦνται, ὅπως καὶ εἰς τὰ τραγοῦδια τοῦ Πόντου, πολ-
 λαὶ ἀρχαῖαι λέξεις πάνυ, κάλος (καλὸς) ἀρκυρὸς (ἀργυροῦς),
 κλινάριν.

Συμπεθερκά

‘Ο πάνω γῆς τζι’ ὁ κάτω γῆς συμπεθερκαν ἑκάμαν.
 ‘Ο πάνω γῆς τὴν κόρην του τζι’ ὁ κάτω γῆς τὸν γυιὸν του.
 Τρεῖς γρόνους γράφουν τὰ προιτζιὰ (1) τζιὰ τρεῖς τὰ πανωπροτζιὰ
 τζι’ ἀπ’ ὄν (2) ἐφτάναν τὰ χαρτιά, ἐγράφαν ἔς τὰ χαλιτζιὰ.
 ὡς τζιὰ τὰ πουπποσάνια (3) ἦταν μαλαματένια. 5
 ‘Ο ἀντρας ποὺ τῆς ἐώκασιν ἦταν φαῶς τζι’ ὀκνιάρης (4)
 Στὸν ἕναν γρόνον ἔφαν τα στοὺς τρεῖς κατάλυσέν τα
 τζι’ ἔμπηκεν τζεῖνος μισταρκὸς (5) τζι’ ἔμπην τζι’ ἡ κόρη δούλα.

- 1) προιτζιὰ τὰ=ἡ προῖκα.
- 2) τζι’ ἀπ’ ὄν=ἐπειδὴ δὲν
- 3) πουπποσάνια (τὰ)=σανίδες ἐπὶ τῶν ὁποίων τοποθετοῦν
τὰ ψωμιά πρὶν ἀκόμα τὰ βάλουν ἔς τὸν φούρνον.
- 4) ὀκνιάρης=ὀκνηρός
- 5) μισταρκὸς (δ)=ὕπηρετης.

Τὸ στοισιωμένον γιοφῦριν.

Γιοφῦριν ἐν που χιτζιὰσιν μὲ δεκαοκτὼ καμάρες·
 οὐλλη μέρα ἐχιτζιὰσιν τὴν νύχταν ἔτο (1) κάτω
 χαπάρκα τζιὰ μηνύματα ἔς τὴν Μαρουλλοῦν τζιὰ πᾶσιν
 —‘Ατε νὰ πᾶμεν Μαρουλλοῦ τζι’ ὁ μάστορης σὲ θέλει.
 —Τζι’ ἴντα μὲ θέλ’ ὁ μάστορης τζιὰ μὴνυσε νὰ πάω; 5
 —‘Ατε νὰ πᾶμεν Μαρουλλοῦ τζι’ ὅ,τι σὲ θέλει, κάμε.
 ‘Εμπην ἔσσω τζι’ ἐφόρησεν ροῦχα τῆς φορεσιᾶς τῆς
 μῆτε κοντά, μὲ μακρυά, ἀμμά (2) τῆς ἐλιτζιὰς (3) τῆς
 ποὺ πάνω φόρησεν γρουσᾶ, (4) καὶ κάτω γρουσταλλένα,
 τέλεια ποὺ πάνω φόρησεν τὰ μαρκαριταρένια 10
 τζιὰ κουτσαγκὰν (5) ὀλόγρουσον τζιὰ ἔεπασέν τα τέλεια
 Τζιὰ πᾶει εἰς τὸν μάστορην ποὺ ἔχιζεν τὸ γιοφῦριν.

—‘Ἰντα μὲ θέλεις, μάστορη. τζιὰ μὴνυσές μου νάρτω;
 —‘Αττίκα μου ἐν πούππεσεν (6) κατέβα κάτω βκάρτην
 —Λάμνετε (7) εἰς τὸν ψαλιῶν, φέστε μου ἴναν (8) ψαλιν 15
 Νὰ κόψω τὰ μαλλιάτζια μου τὰ ἔξηντα πιχαμάες (9)
 Νὰ κάμετε ὀιοινὶν χοντρὸν τζι’ ἕναν ὀιοινὶν λεφτάριν (10)
 Νὰ δῆσετε τὴν Μαρουλλοῦ νάβρη τὸ δαχτυλιν

 —Τραῦα με, μάστρε, τραῦα με τζι’ ἠῦρα ὀιοινὶν τοῦ μαύρου
 —‘Εν τζι’ ἔβαλά σε, (11) Μαρουλλοῦ, ἐγιὼ γιὰ νὰ σὲ βκάλω 20
 —Τραῦα με, μάστρε, τραῦα με τζι’ ἔχω μωρὸν ἔστη σούσαν (12)
 —Μᾶν (13) τὸ ἐγέννησες ἐσοῦ ἄλλοι ἄς τ’ ἀναγιώσουν. (14)
 —Πόμεινε, μάστρε, πόμεινε τζι’ ἐγιὼ ννὰ σοῦ συντύχω
 ‘Εμέναν ποὺ τῆρ ράτσα (15) μου οὐλλοι ἐννὰ περνοῦσιν
 τζιὰ σέναν που τὴν ράτσα σου νὰ ρέσσουν (16) νὰ κρεμμοῦσιν 25

- 1) ἔτο κάτω=ἔπεφτεν.
- 2) ἀμμά=ἀλλὰ
- 3) ἐλιτζιὰ=ἡ ἡλικία
- 4) γρουσᾶ=χρυσᾶ
- 5) κουτσαγκὰς=φόρεμα ποῦ φθάνει ὡς τὸ γόνατον.
- 6) ἀττίκα μου ἐν πούππεσεν=ἡ ἀντίκα μου ἔπεσεν
- 7) λάμνετε=πηγαίνετε
- 8) ἴναν=ἕνα
- 9) πιχαμάες=σπιθαμές
- 10) λεφτάριν=λεπτὸν
- 11) ἔν τζι’ ἔβαλά σε=δὲν σὲ ἔβαλα
- 12) σούσα=κούνια
- 13) Μᾶν=μὰ ἄν
- 14) ἀναγιώνω=ἀνατρέφω
- 15) ράτσα=γενεὰ
- 16) ρέσσουν=περνῶ, διαβαίνω.

ΚΡΙΤΙΚΑ Κ' ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ

Ἄρκετὰ εἶναι τὰ λαϊκὰ κυπριακὰ τραγούδια πού ἔχουν ἴδει τὸ φῶς ἴσαμε σήμερα, ὅπως ἄρκετὰ παραμύθια, αἰνίγματα καὶ παροιμίες ἔχουν δημοσιευθῆ. Κι' ἄρχισαν νὰ δημοσιεύονται πρὶν 70 τόσα χρόνια σὲ περιοδικά, ἐφημερίδες καὶ σὲ ξεχωριστὰ βιβλία, πού πολλὰ καταντήσανε σήμερα σπάνια καὶ πολὺ δυσκολοεύρετα.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὡς τὴ σημερινή, ἡ λαογραφία ἔχει κάνει τόσες προόδους κ' ἐσχετίσθηκε τόσο στενά μὲ τὴ γλωσσολογία—σὲ τρόπο πού νὰ θεωροῦνται ἀλληλένδετες—ὥστε τὰ τραγούδια, πού δημοσιεύτηκαν στὰ παλιὰ τὰ χρόνια, νὰ μὴν ἀνταποκρίνονται στὶς σημερινές ἀπαιτήσεις τῆς ἐπιστήμης. Σ' ἐμᾶς λοιπὸν τώρα ὑπολείπεται νὰ μελετήσουμε κατὰ πόσον θὰ μᾶς ἦτανε δυνατὸ ν' ἀναθεωρήσουμε ὅλα τὰ τραγούδια καὶ τὰ ἄλλα πού δημοσιεύτηκαν, νὰ τὰ παραβάσουμε μὲ τὰ βυζαντινὰ ἢ μὲ παραλλαγές ἄλλων ἐλληνικῶν ἢ καὶ ξένων μερῶν, νὰ τὰ σχολιάσουμε κ' εἶσι νὰ παρουσιάσουμε μιὰ κριτικὴ ἐκδοσὴ τῶν τραγουδιῶν καὶ τῶν ἄλλων.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ σχηματίζαμε corpus τραγουδιῶν, παροιμιῶν, αἰνιγμάτων κλπ., ὅπου θὰ μπορούσε ν' ἀνατρέξῃ κανεὶς καὶ νὰ βρῆ συμμαζεμένο καθεὶ πού δημοσιεύτηκε καὶ κάθε πληροφορία σχετικὴ μ' αὐτά.

Φυσικὰ σ' αὐτὴ τὴν ἐργασία θὰ στρατολογήθοῦν δυὸ καὶ τρεῖς—ἴσως καὶ περισσότεροι—καὶ θὰ ἀπαιτηθοῦν χρόνια. Ἄκόμε καὶ κάτι δυσκολώτερο: Ἡ ἐξεύρεση χρημάτων. Ἡ Κύπρος περιμένει ἀκόμα τὸν Μαρασλή της; θὰ τὸν ἔχη; Ὑπάρχουν τόσοι καὶ τόσοι πού ἔκαναν δωρεές, ἔκτισαν σχολεῖα, νοσοκομεῖα καὶ τόσα ἄλλα. Γιατὶ νὰ μὴν ἐλπίσουμε κ' ἐμεῖς; Ἔτσι θὰ γίνῃ μιὰ ἐργασία ἀξιέπαινη, μιὰ ἐργασία μνημειώδης.

Ὑπάρχουν πολλὰ γιὰ τὴν Κύπρο, μὰ εἶναι δυστυχῶς ἀσυστηματοποίητα. Ἡ ἔρευνα πού θὰ γίνῃ πρέπει νὰ προσέξῃ καὶ τοῦτο, νὰ ξεκαθαρίσῃ τὰ λαϊκὰ τραγούδια ἀπὸ τὰ τραγούδια τῶν ποιητάρηδων, πού πολλὰ ἔχουν συμπεριληφθῆ στὲς συλλογές τῶν λαϊκῶν, πρὸ παντὸς στὴ συλλογὴ τοῦ Α. Α. Σακελλάριου. Ἄρκετὰ μπορούν νὰ χρονολογηθοῦν κ' ἴσως βρεθοῦν κ' οἱ ποιητάρηδες τους. Ἔχουμε γυμνωμένα πρὸ μπα-

ροῦν νὰ μᾶς καθοδηγήσουν καὶ σὲ πολλὰ χωρῖα ὑπάρχουν σύγχρονοι τῆς συνθέσεως τῶν τραγουδιῶν αὐτῶν, πού μπορούν νὰ δώσουν ἐγκυρὴ γνώμη. Ἕνας λόγος ἐπὶ πλέον γιὰ νὰ ἐπισπευθῆ αὐτὴ ἡ ἔρευνα πρὶν ἐξαλειφθῆ ὀλίποτε ἡ γενεὰ ἐκείνη.

Φέρνω πρόχειρα ἓνα παράδειγμα. Στὰ Κ. Χ. τόμ. 10 (1934) σ. 29 ἀπὸ μιαν ἐπιστολὴ ἀνυπόγραφη—κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τοῦ τότε Γάλλου Προξένου—μὲ ἡμερ. 17 Ὀκτωβρίου 1855 καὶ πού ἀπευθύνεται στὸν τότε Τούρκον κυβερνήτην Ὀσμὰν Πασᾶν, γίνεται γνωστὸν πῶς «πολλοὶ χριστιανοὶ Ἐφτακωμίται ἤλθον εἰς Σκάλαν, ζητοῦντες ἓνα ὁμόθρησκόν των Γεωρκῆν, κατηγορούμενον διὰ φόνον μουσουλμάνου» καὶ διτι μ' ὄλο πού προσπάθησαν πολὺ δὲν τὸν βρῆκαν καὶ τώρα φοβοῦνται νὰ γυρίσουν πίσω στὴν Ἐφτακώμην γιὰτὶ θὰ φυλακισθοῦν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἡ αἰτία τοῦ φόνου δὲν θίγεται στὸ γράμμα, μὰ ἀπὸ τὸ διτι ἀναφέρει ὡς φονιᾶ κάποιον μὲ τὸ ὄνομα «Γεωρκῆς», τὸ διτι ἦταν τολμηρὸ χριστιανὸς τότε νὰ σκοτώσῃ Τούρκον γι' ἄλλην ἀφορμὴ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν βεβήλωσιν τῆς οἰκογενειακῆς τιμῆς, νομίζομεν τὼς ὁ φόνος καὶ ἡ αἰτία εἶναι κείνα πού ἔδωσαν ἀφορμὴν στὸν λαϊκὸ ποιητάρη νὰ φτειάσῃ τὸ χλιαρὸ ἐκεῖνο τραγούδι τῆς Μαρικκοῦς, πού ἔχει συμπεριλάβει ὁ Σακελλάριος στὰ «Κυπριακά» τοῦ τόμ. Β' σ. 142 ὑπ' ἀριθμ. 37. Στὸ τραγούδι λοιπὸν αὐτὸ στ. 9—10 ἀναφέρεται πῶς ἡ ὥραια Ἐφτακωμήτισσα Μαρικκοῦ ἀγαπάει κάποιον Τούρκον

Ἡ Μαρικκοῦ ἡ ὁμορφὴ ἀπὸ τὴν Ἐφτακώμην

ἔν νὰ πετάξῃ τῆς σαγιάν νὰ μαντιστῆ σεντόνιν.

καὶ πῶς ὁ ἄντρας τῆς ὁ Ἀντώνης, ὅπως λέει τὸ τραγούδι, σκοτώνει τὸν Τούρκον καὶ φεύγει μὲ τὸν πατέρα τοῦ Γεωρκῆν καὶ πηγαίνει στὴν Πόλη στ. 68—69.

Λεμόνιμ πού τήλ λεμονιάν, κραμπίν πού τὸ περβόλιν

ὁ Ἀντωνῆς τζαὶ ὁ Γεωρκῆς ἐπίαν εἰς τὴμ Πόλην.

Τὰ δυὸ λοιπὸν αὐτὰ περιστατικὰ τὰ ταυτίζουμε καὶ νομίζουμε πῶς ἔχουμε πολλὰς ἐνδείξεις διτι πρόκειται γιὰ τὸ ἴδιον γεγονός. Ἴον διτι καὶ στὶς δύο περιπτώσεις ὁ φόνος γίνεται στὴν Ἐφτακώμην θον διτι εἶναι φόνος Τούρκου ἀπὸ Χριστιανὸ θον

δι και τὸ τραγοῦδι και τὸ γράμμα ἀνιέρουν τὸ ὄνομα Γεωρ-
κῆς, ὡς συνίναχον τὸ ἓνα, και ὡς κίριον φονῖα τὸ ἄλλο
4ον και τὸ τραγοῦδι ἀνιέρει πῶ; ὁ φονῖα; ἔμεινε ἀπικαστος
—πῆγε στήν Πόλη—και τὸ γράμμα και 5ον δι και τὸ γράμ-
μα λέει πῶ; πολλοὶ Χριστιανοὶ Ἐρτακώμητες πῆγαν στήν
Σιάλα στὰ Προξενεῖα ἐξ αἰτία; τοῦ φόνου αὐτοῦ και στὸ τρα-
γοῦδι ὑπ' ἀριθμ 36 «ἄτιμα τῆ; Μαρικκοῦ;» στ. 269—270 :

βκάλλει καβάζηδες ἐφτά τζ' ἐσύναξέν τους οὔλους
καλοὶ πολλοὶ ἐρέξασιν τζ' ἐπῆασ στοὺς κουσσούλους.

Τὸ τραγοῦδι λοιπὸν αὐτό, πὸ δὲν ἔχει καμμιά ποιητικὴν
ἀξία, εἶναι ποιητάρη κ' ἐφῆστο γίνηκε στὴ 1855 κηθόλου ἀπί-
θανο νὰ ὑπάρχουν πηλοὶ ἀνθρώποι στήν Ἐρτακώμη, πὸ νὰ
μποροῦν νὰ δύνουν πολλὰ; πληροφροῖε; γιὰ τὴν ποιητάρη και
τὸ θέμα του. «Ὡτε οἱ δυὸ προαλλαγῆ; τοῦ «ἄτιμα τῆ; Μα-
ρικκοῦ;» ὑπ' ἀριθμ. 36 και 37 πὸ ἔχει ὁ Σακελλάριος δὲν
πρέπει νὰ καταταχθοῦν στήν συλλογὴ τῶν κυπριακῶν λαϊκῶν
τραγοιδιῶν, παρὰ στήν συλλογὴ τῶν ποιητάρηδων. Ἐκτὸς ἀπ'
αὐτὰ ὑπάρχουν και πολλὰ ἄλλα, πὸ πρέπει νὰ τὰ ξεχωρί-
σῃ μιὰ εἰδικὴ ἔρευνα.

Α'. Ἡ συλλογὴ τοῦ Α. Σακελλαρίου. «Κυπριακά» τόμ. Β'.

Πολλὰ σφάλματα διαλεκτικά, στιχουργικά και ἐρμηνευτι-
κά παρουσιάζει ἡ συλλογὴ αὐτὴ και θὰ μπορούσαμε νὰ προ-
χωρήσουμε καλύτερα στήν ἐξεύρεση τῶν ὀρθῶν και τὴν ἀπο-
κατάσταση τοῦ κειμένου, ἀν γνωρίζαμε ποῖαν ἀκριβῶς μέθοδο
μεταχειρίστηκε ὁ Σακελλ. κ' ἴσαμε πὸ ἔφτασαν οἱ λαθρο-
χειρῆς του. Ἀπὸ μερικὰ ὁμως πὸ ἔχω παραβάσει κάτι μπο-
ροῦμε νὰ μάθουμε και νὰ φωτιστοῦμε στήν ἐρευνά μας. Ὁ
Σακελλ. ἔχει πάρει μερικὰ τραγοῦδια—χωρὶς ὁ ἴδιος ν' ἀνα-
φέρῃ ἀπολύτως τίποτε— ἀπὸ τὰς «Φιλολ. Ἐπισκέψεις» τοῦ Γ.
Λουκά. Ἀλλὰ ἡ ἀντιγραφὴ δὲν ἔγινε πιστὴ—ἀγνοοῦμε τοὺς
λόγους, ἴσως νὰ νόμιζε πὸς ἔτσι διορθώνει δσα κατὰ τὴν γνώ-
μην του ἄσχημα κατέγραψεν ὁ Λουκάς.—Κι' ἄς πάρουμε
πρῶτα γιὰ νὰ συγκρίνομε τὰ κείμενα τὸ τραγοῦδι μὲ τὸν τί-
τλον πὸ τοῦ ἔδωσεν ὁ Σακελλ. «Ἄσμα τὸ Ἀλφάβητον
τοῦ Χάρου» Κυπρ. Β' 29 κέξ. και Γ. Λουκά, Φιλ. Ἐπισκ.
38 κέξ.

στ. 9 Ἀθάνατον τὸν ἔκαμεν, μὰ τώρα ἀποθνήσκει (Λουκ.)
ἀθάνατον τὸν ἔκαμεν, μὰ τώρα παιθανίσκει (Σακ.)

στ. 12 Ἰδικόν του πρᾶμαν ἦτονε κ' ἔστειλεν νὰ τὸ πάρῃ (Λουκ.)
Ἰδικόν του πρᾶμαν ἦτονε κὴ ἔπεψε νὰ τὸ πάρῃ (Σακ.)

στ. 13 Φόβος και τρόμος περισσὸς εἶναι αὐτὴν τὴν ὄραν (Λουκ.)
Φόος και τρόμος περισσὸς ἔνε αὐτὴν τὴν ὄραν (Σακ.)

στ. 15 Αὐτὴν τὴν ὄραν δὲν ἔχει, νὲ φίλον νὲ κουμπάρον (Λουκ.)
Αὐτὴν τὴν ὄραν ἔν ἔχει, νὰ φίλον και κουμπάρον (Σακ.)

Και ἔτσι προχωρεῖ διορθώνοντας ἐντελῶς ἀθάλαρετα και
πολλοὺς ἄλλους στίχους Ὅπως ὁμως βλέπει κανεὶς ἀπ' αὐτὴ
τὴν σύγκριση ὁ Σακελλάριος ὄφειλε νὰ μὴ κάμη καμμιά δι-
ὀρθωση, γιὰτι ὄλο τὸ τραγοῦδι κινεῖται μέσα σὲ μιὰ γλώσσα
ξένη πρὸς τὴν κυπριακὴ (ἐλάχιστα εἶναι τὰ κυπριώτικα στοι-
χεῖα) και μὲ τὰς διορθώσεις πὸ κάνει μπερδεύει περισσότερο
τὰ πράγματα.

Τὰς ἴδιες ἀδέξια διορθώσεις κάνει και σ' ἓνα ἄλλο τρα-
γοῦδι πὸ ἐπιγράφεται ἀπὸ τὸν Λουκᾶν ἀπλῶς «Σάτυρα» Φιλ.
Ἐπισκ. 174 κέξ. κί' ἀπ' τὸν Σακελλάριον «Ἀντωνῆ σάτυρα»
Κυπρ. Β' 166 κέξ.

στ 2 Ἰπισκόποι και Γραμματιτζοὶ (Λουκ.)
Ἰπισκοποὶ και γραμματικοὶ (Σακ.)

στ. 11 ἀνάθθεμάν την γι' ἀγγωνήν (Λουκ.)
ἀνάθθεμάν την γι' ἀγκωνήν(;) (Σακ.)

στ. 14 πὸ δὲν ἀχρεῖζ' ἓναν παρᾶν (Λουκ.)
πὸ ἔν ἀχρεῖζ' ἓναν παρᾶν (Σακ.)

Στὸ τραγοῦδι πάλι τοῦτο μὲ τὰς διορθώσεις του βλάπτει
τὴν γνησιότητα τῆς κυπριακῆς.

Ἀφοῦ λοιπὸν σ' αὐτὰ, πὸ κατέγραψαν ἄλλοι, βάζει χέρι,
ποῖος μπορεῖ νὰ μᾶς ἐγγυηθῇ διτι ἐκεῖνα, πὸ κατέγραψεν ὁ
ἴδιος, τὰ ἐσεβάσθηκε; Και σὲ πολλὰ, ἔχοντας τὴν βοήθειαν τῶν
παραλλαγῶν, πὸ δημοσίεψαν ἄλλοι, ἡ κί' ἀνατρέχοντας στήν
καθημερινὴ ὁμιλία, κάμνομε τὴν ἀποκατάσταση τοῦ κει-
μένου, ὁπως :

σ. 13 στ. 37 (ἄσμα Θεοφυλάκτου)

Πάντες, ἄιος ἄιος ἦτουν Χριστὸς κῆ ἐπάκουσέν του
νὰ διορθ. Πάντες ὁ νιὸς ἀγίος ἦτουν, Χριστὸς τῆς ἐπάκουσέν του

Ἄπάνω—κάτω τὸν ἴδιον στίχο ἔχει ὁ Φαρμακίδης Κύπρια
Ἔπη 130 στ. 88.

Πάντες ὁ νεὸς Ἀγίος ἦτουν, Θεὸς ἐπόκουσέν του

Ἄλλὰ κι' ὁ ἴδιος ὁ Σακελλάριος ἔχει ἄλλου στίχο παρό-
μοιο κι' ὁρθὸ σ. 18 στ. 53.

Ψίχα κῆ ὁ νεὸς ἄιος ἦτουν, Θεὸς κῆ ἐπόκουσέν του.

σ. 54 στ. 61 (ἄσμα τοῦ Κωνσταντίνου)

Εἴκοσι-τράντα νομάτοι ἐτρέξαν εἰς τ' ἀππάριν
νὰ διορθ. Εἴκοσι-τράντ' ἀνοματοὶ ἐτρέξαν εἰς τ' ἀππάριν.

Ὁ στίχος δῶ; τὸν ἔχει ὁ Σακελλάριος σκοντάφτει στὴν
μετρικὴ καὶ τοῦτο γιὰτὶ δὲν ἐπρόσεξε ὁ ἴδιος στὴν ἀπαγγελίαν
καὶ στὴν καταγραφή. Καὶ σήμερον λέγεται ἡ ἔκφραση εἴκο-
σι-τράντ' ἀνοματοί.

σ. 40 στ. 96 (ἄσμα, τὰ ἑκατὸν λόγια)

ῆς τὴν δεξιάν του τὴν μερκάν βλέπ' ἕναν περβόλιν

Ὁ στίχος σκοντάφτει στὸ μέτρο ἀλλὰ καὶ τὸ βλέπω δὲν
μᾶς φαίνεται νὰ ὑπάρχη στὴν κυπριακὴ. Λέγεται τὸ ἀμπλέ-
πω ἢ μπλέπω, τὸ γλέπω, μὲ τὴν σημασίαν τοῦ προσέχω
(γλέπε νὰ ρέξω=πρόσεχε νὰ περάτω) ἢ τοῦ βόσκω (γλέπω
κουέλλες, βούδκια κλπ.) ἀλλὰ τὸ βλέπω δὲν λέγεται. Νομίζου-
με πὺς εἶναι παραποίηση τοῦ κειμένου ποῦ εἶχε θεωρεῖ κι' ἂν
διορθωθῆ ἔτσι τότε διορθώνεται καὶ τὸ μέτρο τοῦ στίχου.

Εἰς τὴν δεξιάν του τὴν μερκάν θεωρεῖ ἕναμ περβόλιν

καὶ πραγματικῶς μόνον τὸ θεωρεῖ μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῆ
σ' αὐτὴν τὴν περίπτωσιν.

Κάποτε ὅμως ἡ παραποίηση προχωρεῖ τόσον ὥστε νὰ εἶ-
ναι δύσκολο ν' ἀποκατασταθῆ τὸ ὁρθόν, ὅπως στὸ ἴδιον τρα-
γοῦδι σ. 40 στ. 86.

Ὅποιος μοῦ ἔλεεν γιὰ φιλὴν δέκα θελα τοῦ ὦσει

Μᾶς φαίνεται πολὺ σόλοικο τὸ ἔλεεν κοντὰ-κοντὰ μὲ τὸ θελα
καὶ τὸ ὦσει, ἀλλὰ ποιὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ διόρθωσις τοῦ
στίχου;

Ἡ πὺς νὰ μὴν παραξενευτοῦμε μὲ λέξεις ὅπως φιλάει σὲ
τραγοῦδι γνήσιο κυπριακό, ὅπως τὸ «ἄσμα τῆς Ῥήγινας καὶ
τῆς Ἀροδαφνούσας»; σ. 46 στ. 8.

Ροδοῦ ἔν ποῦ τὸν ἀπα κῆ ἡ Ἀθθοῦσα τὸν φιλάει

Ἐπάρχει ρῆμα στὴν κυπριακὴ φυλάω=φυλάγω μᾶ, ἀπὸ
τὴν ἔννοια, δὲν φαίνεται νὰ εἶναι αὐτό. Δὲν ἔλενε ὅμως ποτὲ
φυλάω. Τί συμβαίνει λοιπόν;

Ἐπάρχουν καὶ πολλὰ ἄλλα νόθα σ. 211 διστιχ. 42.

Ἄν βουληθῆς νὰ μ' ἀρνησθῆς ἡλεᾶ μου μὲ τὰ μῆλα
νὰ καίεσαι πῶς καίονται μέσ' τὸ λαμπρὸν τὰ ξύλα.

Εὐτυχῶς τὸ διστιχο τοῦτο τὸ ἔχει γιὰ δευτέρην φορά σωστὰ
γραμμμένο σ. 284 διστ. 244

νὰ καύκεσαι ἂν καύκουνται μέσ' τὸ λαμπρὸν τὰ ξύλα
σ. 220 διστ. 195.

Θεγέ μου καὶ νὰ παίθαινονα μίαν Κερκακὴν ἡμέραν

Δὲν ὑπάρχει τύπος πεθαίννω—πέθαινονα. Τὸ παίθαινονα
εἶναι νόθο ἀντὶ τοῦ πέθαννα.

σ. 230 διστ. 372.

ἔν μοῦ τὴν σβῆτε τὴν φωτιάν πό'χω στὰ φυλλοκάρκα.

Ὁ τύπος σβῆτε δὲν ἀπαντᾷ. Ὁ στίχος θὰ εἶχε ἔμ μοῦ
τὴ σβῆνουν τὴφ φωδκιάν.

σ. 223 διστ. 243

κῆ ἂν ἔν σε πάρω, βρά βουσσού, ἄς γείνω μισταρκός σου

Ἐδῶ θέλησε νὰ φανῆ αὐστηρὸς στὸν κανόνα, κατὰ τὸν ὁποῖο
τὸ ἀρκτικὸ δ τοῦ δὲν ἀπιβάλλεται κ' ἔπεσεν ἔξω. Γιὰτὶ ὑπάρ-
χει τὸ ν τοῦ προηγούμενου ἂν ποῦ ἀφομοιώνεται μὲ τὸ δ καὶ
τότε τὸ δ γίνεται διπλὸ κ' ἐπομένως πολὺ ἰσχυρὸ σύμφωνο
καὶ μένει πολὺ καλὰ στὴν θέσις του. Τὸ ὁρθὸν εἶναι τῆς ἄδ εἰς

σε πάρω ἢ τζι' ἄμ μέσ σε πάρω. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στή
σ. 230 ἰστ. 361

τὰ χρίματά σου ἐν κίβκουν ἄν ἐν ἔρτης μητά μου
ἀντι ἄδ δὲν ἔρτης ἢ ἄμ μὲν ἔρτης.

* Ἄλλοτε πάλιν ἀπὸ παρανόηση καὶ παρετυμολογία δίνει
λαθεμένες γραφές καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῶν δημιουργεῖ παραπλα-
νητικὴς ἑρμηνείες. Ὅπως σ. 8 στ 7 (ἄσμα Θεοφυλάκτου)

ἢ μοίρισσα τὸ τάιζεν ψυχούδιν μὲ τὸ μέλιν

Ὁ Σακελλάριος μὲ τὴν γραφὴν μοίρισσα ἀφήνει νὰ ὑ-
πονοηθῆ πὼς ἢ λ. προέρχεται ἐκ τοῦ μοῖρα καὶ στὸ λεξιλό-
γιό του σ. 664 γράφει: «μοίρισσα ἢ, μοῖρα ἀρχ.» καὶ παρα-
πέμπει στὸ στίχο τοῦ τραγουδιοῦ. Ἐνῶ τὸ μίρισσα προήλθεν
ἐκ τοῦ ἐμίρισσα ἢ ἀμίρισσα=γυναίκα τοῦ ἐμίρη (ἀραβ.
emir) ποὺ συνήθως τὰ λαϊκὰ τραγούδια τὸν ἔχουν ἀμιρᾶν
(=ἀρχοντα, κύριον ἐνὸς μέρους) καὶ πρέπει νὰ γράφεται μὲ
κι' ὄχι μὲ οἰ. Ἡ λ. μίρισσα ὡς ἀμίρισσα ὑπάρχει καὶ στὴν
Ἑρωδιῆ τοῦ Χορτάτζη Ε 293 *

Μὴν κλαίγης, θυγατέρα μου, σὺ πάσ' ἀμίρισσά μου
σ. 153 στ. 8 (ἄσμα Μαυρουδῆ)

ἔπῃεν εἰς τὴμ μάναν του κὴ ἦταν πολλὰ γλυμμένος

* Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν γραφὴν μὲ υ τὸ γλυμμένος τὸ θέ-
λει ἐκ τοῦ γλύφομαι· στὸ λεξιλόγιό δὲν σημειώνει τίποτε. Ἄλ-
λὰ τότε τί ἔννοια βγαίνει; Τὸ γλυμμένος πρέπει νὰ γρα-
φτῆ μὲ ι ἐκ τοῦ θλιβομαι μετ. παρκ. τεθλιμμένος] θλιμμέ-
νος καὶ στὰ κυπριακὰ λαϊκὰ τραγούδια, ἴσως ἀπὸ παρετυμο-
λογία ἐκ τοῦ γλείφομαι, γλιμμένος καὶ κάποτε χλιμμένος.
Ὁ Φαρμακίδης ἔχει τὸ θλιμμένος Κύπρ. Ἐπη 80 στ. 86.
Εἶν' τὰ ὄεις γυιέ μου, Παχουτῆ τζ' εἶσαι πολλὰ θλιμμένος
σ. 12 στ. 10 (ἄσμα Θεοφυλάκτου)

νὰ κάμη δίκαιον πόλεμον νὰ βκαγούδῃ ὁ τὸν κόσμον
καθῶ; καὶ σ. 14 στ. 73

* Ἐκδόσεις τῆς Ἑρωδιῆς εἶναι τοῦ Κ. Σάθα Κρητικὸν θέ-
ατρον, Βενετία 1879 σ. 283 κέξ., τοῦ Στοχαστῆ, Ἀθήνα 1926 καὶ
τοῦ Στ. Ξανθοῦδιδῆ, Ἀθήνα 1926.

Ἐκάμε δίκαιον πόλεμον κὴ ἐβκαγούδει ὁ τὸν κόσμον

Σύμφωνα μὲ τὲς γραφές ἐδῶ πρέπει νὰ ὑποπτευθῆ ὁ ἀναγνώ-
στης πὼς ὑπάρχει στὴν κυπριακὴ κάποιο ρῆμα βκαγούδῶ,
ποῦ δὲν τοῦ δίνει τὴν ἑρμηνεία καὶ τὸν ἀφήνει νὰ τὴν μαντέ-
ψῃ. Ἀλλὰ τέτοιο ρῆμα εἶναι ἀνύπαρκτο. Ὁ Σακελλάριος ἔ-
τίεσε σὲ ἀκουσικὸ λάθος· τοῦ ὑπαγορεύθηκε νὰ βκ' ἀκούῃ
στοῦγ κόσμον δηλ. νὰ βγῆ ἀκούῃ (=διάδοσις, φήμη) καὶ κεί-
νος τὸ πῆρε γὰ μιά λέξη. Καὶ τὸ ἐβκαγούδει νὰ διορθω-
θῆ τζ' ἐβκ' ἀκούῃ δηλ. ἐβγην (=βγῆκε) ἀκούῃ. Τὴν ἴδια
ἐκφραση τὴν ἔχουμε καὶ σ' ἄλλο τραγούδι Κ. Χ. τόμ 9 (1933)
σ. 11 στ. 14

Γιὰ νὰ βκ' ἀκούῃ στοῦγ κόσμον

σ. 62 στ. 28 (ἄσμα τῆς γυνωριμίας)

Καὶ ἐγὼ εἶμαι τὸ ταῖρι σου καὶ ὁ πρῶτος στέφανός σου

Πρῶτα-πρῶτα ἢ λ στέφανος δὲν εἶναι τοῦ λαοῦ κ' ἐπο-
μένως δὲν θὰ τὴν ἐχρησιμοποιοῦσε λαϊκὸ τραγούδι, ὅπως εἶ-
ναι αὐτό. Ὁ λαὸς λέει στεφάνιν κι' ἂν ἤθελε νὰ βάλῃ αὐ-
τὴν τὴν ἐκφραση ὁ στίχος θὰ ἦταν:

τζ' ἐγὼ εἶμαι τὸ ταῖρισ σου, τὸ πρῶτος σου στεφάνιν.

Τὸ ὁ πρῶτος στέφανος τοῦ στίχου πρέπει νὰ διορθω-
θῆ ὁ πρωτοστέφανος, ἐπίθ. ἐνν. ἀντρας. Παρόμοιο ἐπίθ. ἔ-
χουμε τὸ μονοστέφανος, ἐκεῖνος ποὺ παντρεύτηκε μιὰ μο-
νάχα φορά· ἔτσι κ' ἐδῶ πρωτοστέφανος, εἶναι ὁ ἀντρας τῆς
αὐτὸς ποὺ πικτοῦστηκε τὴν πρώτη φορά καὶ τώρα πρόκειται
νὰ παντρευτῆ δεύτερον. Κι' ἀκριβῶς ἢ ἔννοια θέλει ἐπίθ. ὅ-
πως φαίνεται κι' ἀπ' τὸν προηγούμενο στίχο:

τζάλ ἀννοιξέ μου, κάλη μου, τζ' ἐγὼ 'μαι ὁ καλός σου
τζ' ἐγὼ εἶμαι τὸ ταῖρισ σου τζι' ὁ πρωτοστέφανός σου.

Β'. Ἡ συλλογὴ τοῦ Ξ. Π. Φαρμακίδῃ, Κύπρια Ἑπη.

Ἡ συλλογὴ αὐτὴ εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερη ἀπὸ κείνη τοῦ
Σακελλάριου ὡς πρὸς τὴν ἀξιοπιστίαν τοῦ κειμένου καὶ τὴν κα-
ταγραφὴν σύμφωνα μὲ τὲς ἐπιστημονικὰς ἀπαιτήσεις. Πρέπει
δμως νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν διὰ χωρίζον τὴν πρώτην ἀπὸ τὴν δεύ-

τέρη τριάντα πέντε δλόκληρα χρόνια Και στή συλλογή αὐτὴ
θὰ κάμουμε μερικὲς διορθώσεις.

σ. 8 στ. 7 (Ὁ Κάουρας)

Ἀφέντη, βασιλέα μας τζ' Ἀμοῦ Χασίλαγά μας
νὰ διορθ. Ἀφέντη βασιλέα μας τζ' ἄμουχασίλαγά μας.

Ὡς γνωστὸν ὁ κυβερνήτης τῆς Κύπρου τὸν καιρὸ τῆς τουρ-
κοκρατίας λεγόταν μουχασίλης ἢ μουχασίλαγας (τουρκ.
muhassil ἢ muhassil ağa). Ὁ Φαρμακίδης παραπλανήθηκε
φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀπαγγελία μὲ μέτρο κατὰ τὴν συνήθεια ποὺ
ἔχουν στὸ λαμβικὸ νὰ τονίζουσαν πολὺ κτυπητὰ τὴ θέση τοῦ ποδιοῦ :

τζι' ἄ μοι / χασίλ / ἀγά /

Ἡ λ βρίσκεται καὶ στὰ «Κυπριακὰ» τοῦ Σακελλαρίου Β'
66 στ. 12—3.

Ἔλα νὰ πάης Χουσεϊν κὴ ἐφέρασιν γραφάιας
ἀπὸ τὸν μουχασίλακν κὴ οὐλους τοὺς οὐλεμάδαις.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο πρέπει νὰ διορθωθῇ κ' ὁ στ. 111
τοῦ ἴδιου τραγουδιοῦ.

σ. 20 στ. 76 (Ὁ Κωνσταντᾶς).

τραβᾶς τὸν τζαι καβαλλικᾶς πάνω τ' ἀντελλωμένη

Γιὰ τὴν λ. ἀντελλωμένη ὁ Φαρμακίδης σημειώνει «λέξις
ἀνερμήνευτος». Τὸ ἀντελλωμένη φρονοῦμε πὺς προέρχεται ἀπὸ
τὸ δαντέλλα (Γαλλ. dentelle) ποὺ στὴν κυπριακὴ γίνεται ταν-
τέλλα πρβ. addio] ἀτίο κλπ. Χρ. Παντελίδη, Φωνητικὴ τῶν
νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων σ. 46. Ὡστε τὸ τ' ἀντελλωμένη
πρέπει νὰ διορθωθῇ στὸ ταντελλωμένη κ' ἔτσι ὁ στίχος νὰ
γραφτῇ :

τραβᾶς τὸν τζαι καβαλλικᾶς πάνω ταντελλωμένη
θπου τὸ ταντελλωμένη σημαίνει κολλημένη στ' ἄλογο, σὰν
δαντέλλα κ' ἔχουμε μιὰν ὁμορφὴ εἰκόνα.

σ. 55 στ. 3 (Ὁ Μωρόγιαννος)

Ποῦ τὲς τριάντα τζαι νὰ πᾶ' μέμ ἰπλάστημ μὲν ἐφάνη

Τὸ μέμ πλάστημ μὲν ἐφάνη πρέπει νὰ διορθωθῇ μ'
ἐμπλάστημ μὲ ἐφάνην. Πρῶτα τὸ μέ... μέ==μῆτε ... μῆτε,
προέρχεται ἀπὸ τὸ μηδὲ] μηέ] μὲ (1) κ' εἶναι χωρὶς ν. Ἰπάρ-

(1) Μενάρδου, φωνητικὴ τῆς διαλέκτου τῶν σημερινῶν Κυ-
πρίων, Ἀθηνᾶ 6 (1894) σ. 149.

χει καὶ τὸ μὲν=μῆν, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ μηδὲν] μηέν] μὲν
μ' αὐτὸ δὲν χρησιμοποιεῖται ποτές ὡς διαζευκτικόν. Τὸ ἐμπλά-
στην=συναντήθηκε, εἶναι πολὺ εὐχρηστο. Κι' ὁ στίχος 35 τοῦ
ἴδιου τραγουδιοῦ.

τζαι ποῦ τὲς τριάντα τζαι νὰ πᾶ' μὲν ἤρτεμ μὲμ ἐφάνην
/ ποέπει νὰ διορθωθῇ γιὰ τὸν ἴδιο παραπάνω λόγο μὲ ἤρτεμ μὲ
ἐφάνην.

σ. 76 στ. 104 (Ὁ Παγρουτῆς)

Ἔς τὴν γέρημην τῆς σόρταμ μου πάλεν ἔσ' σὲ ἔμ' ποῦ ἴβρα
Τὸ πάλεν ἔσ' σὲ ἔμ' εἶναι λαθεμένο· κ' ὅσο γιὰ τὸ πάλε δὲν
μοῦ φαίνεται νὰ ὑπάρχη τύπος μὲ ν, μὰ ἄ; εἶναι. Τὸ ἔσ'=εἶναι,
ἀλλὰ καὶ τὸ ἔμ'=εἶναι· δηλ. καὶ τὰ δυὸ καθὼς τὰ κατέγραψε
προέρχονται ἀπὸ τὸ ἔν καὶ τὸ ν ἀπὸ ἀφροσίωτη γίνεται τὴ μιὰ
φορὰ σ καὶ τὴν ἄλλη μ. Λέν μπορεῖ ὅμως νὰ συμβαίη τέτοιο
πρᾶγμα, δυὸ εἶναι τὸ ἕνα ἀμέσως μετὰ τὸ ἄλλο, χωρὶς κανένα
λόγο Ἡφράση· πρέπει νὰ διορθωθῇ ἔτσι: πάλε ἐσέν' ἔμ' ποῦ ἴβρα.
σ. 101 στ. 133 (Ἡ Ζωγραφοῦ)

ροβστεμμαν τῆς ὀαππαγιᾶς τὰ ἔχω ραντισμένα.

Γιὰ τὴν ὀαππαγιᾶν ὁ Φαρμακίδης σημειώνει «λέξις ἀγνώστου
σημασίας» Ἡ ὀαππαγιᾶ, ἀλλοῦ οὐδ. τὰ ὀαππόγια (τουρκ.
şahboy) εἶναι γνωστότερον στὴν Κύπρο μὲ τὸ ὄνομα ὀερινιά ἢ,
καὶ στὴν Ἑλλάδα ὡς βιολέττα κίτρινη ἢ μανιτιά. Τὸ ἐπι-
σημονικὸ τῆς ὀνομα εἶναι Χεῖρανθος ὁ κοινὸς πρβ. Γ. Γεν-
ναδίου, Φυτολογικὸν Λεξικὸν στὴν λέξι.

Πρέπει ἀκόμα νὰ διορθωθοῦν καὶ πολλὰ, ποὺ ἴσως νὰ εἶναι
καὶ τυπογραφικὰ λάθη, ὅπως γιαμμένοι ἀντὶ γιαμμένοι σ. 4
στ 9 καὶ 14 σ. 6 στ. 55 καὶ 60 σ. 27 στ. 66, ἐπίσης κρεμὸς ἀντὶ
κρεμμὸς σ. 10 στ. 17 κ.ά.

Ἀκόμα πρέπει νὰ διορθωθοῦν καὶ στίχοι, ποὺ ἀσφαλῶς πα-
ραφθάρηκαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς ποὺ τ' ἀπαγγέλλουσαν
καὶ ποὺ πολλὰς φορὰς δὲν ἔχουν ἰδέα ἀπὸ τὴν μουσικότητα καὶ
τὴν μετρικὴν κανονικότητα τοῦ στίχου.

σ. 26 στ. 25 (Ὁ Κωνσταντᾶς).

Οὐλλοὶ πᾶς' ἔς τὴμ μάναν τους εὐτότην νὰ τοὺς χαρίση
νὰ διορθ. Οὐλλοὶ πᾶν εἰς τὴμ μάναν τους εὐτότην νὰ τοὺς χαρίση
σ. 27 στ. 41

Οὐλλοὶ πασ' ἔς τὸν τζύριν τους εὐτότην νὰ τοὺς χαρίση
νὰ διορθ. Οὐλλοὶ πᾶν εἰς τὸν κλπ.

σ. 36 στ. 17 και 18.

ἔπεψες ᾿ς τὸψ ψαλλιᾶν τῆαι φέρνει μιᾶψ ψαλλιαν
ἔπεψο ᾿στὸν τσαερᾶν τῆαι φέρνει μιᾶν τσαέραν
νὰ διορθ. ἔπεψεν εἰς τὸψ ψαλλιᾶν κλπ.

ἔπεψεν εἰς τὸ τσαερᾶν κλπ.

σ. 74 στ. 61 (᾿Ο Παγρουτής)

Δκυὸ γυναικῶν νὰ ᾿μπλασα νὰ ἤτουμ μᾶνα τῆαι κόρη
νὰ διορθ. Δκυὸ γεναικῶν νὰ ἔμπλασα νὰ ᾿τουμ μᾶνα τῆαι
κόρη

σ. 143 στ. 120 (Τὰ ἑκατόλ-λογία)

Νὰ πάης ᾿ς τὸ μντζῆπκειὸν νὰ κάμη; λουτουρκοῦλλαν
νὰ διορθ. Νὰ πάης εἰς τὸ μντζῆπκειὸν κλπ

σ. 73 στ. 26 (᾿Ο Παγρουτής)

ἂν τῆς ποῦσιγ γιασουμίν, γιασουμίν ἔν τάντος

᾿Ο στίχος σκοντάφτει στὸ μέτρο. Εὐτυχῶς τὸν ἔχει ὁ Χρ.
Παντελίδης ἄρτιο τῆ Διογρ. 6(1918) σ. 577 σ.: 29.

τῆαι νὰ τῆς πῆς ἔγ γιασουμίν, τὸ γιασουμίν ἔν τάντος

᾿Ο στίχος λοιπὸν πρέπει ν' ἀποκατασταθῆ κατὰ τὸν τρόπο
ποῦ τὸν ἔχει ὁ Παντελίδης ἀλλὰ ὑπάρχει μιᾶ δυσκολία στὴ λ.
τάττος, ὅπως τὴν ἔχει ὁ Παντελίδης, καὶ τάντος, ὅπως τὴν
ἔχει ὁ Φαρμακίδης. ᾿Ο Παντελίδης σ. 581 σημειώνει: «τάτ-
τος=ἡ λ. ἄγνωστος εἰς ἐμέ κατὰ τὸν ποιητάρην=μεγάλος».

᾿Ο Φαρμακίδης δὲν δίνει καμμιά ἐξήγηση.

᾿Υπάρχει ἡ λ. τάντζος (danse ἢ danza (1)) ἀλλὰ δὲν
μᾶς φαίνεται νὰ εἶναι ἀπὸ τὴν σημασία αὐτὴ ἡ λέξις, οὔτε νομι-
ζομε διὸ εἶναι ἡ λ. τάττος=αηλιδα, λεκές ᾿Απὸ τὴν ἐρμηνεία
ποῦ ἔδωσεν ὁ ποιητῆς: στὸν Παντελίδη καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ὁ Φαρμα-
κίδης καταγράφει τάντος ἐσχηματίσαμε τὴν γνώμη πὼς ἡ
λ. εἶναι ἰταλικὴ tanto καὶ προτείνουμε νὰ διορθωθῆ ὁ στίχος:

τῆαι νὰ τῆς πῆς ἔγ γιασουμίν, τὸ γιασουμίν ἔν τάντος

ἢ τῆαι νὰ τῆς ποῦσιγ γιασουμίν, τὸ γιασουμίν ἔν τάντος

Καὶ πῶς αὐτὴ ἡ ἐννοία τοῦ μεγάλου, μὲ πολλὰς
διακλαδώσεις ἀπικτεῖται γὰρ τὸ γιασουμίν ὥστε νὰ φανῆ πὼς
εἶναι ἐλαττωματικὸ καὶ ἐπομένως ἀκατάλληλον ὡς προσηφώνηση
γιὰ μιᾶν ἀσφειδίστην ὠραία κοπέλα.

(1) Σ. Μενάρδου, Γαλλικαὶ μεσαιωνικαὶ λέξεις ἐν Κύπρῳ, ᾿Α-
θηναῖς 12(1900) σ. 375.

Γ'. Κυπριακὰ Χρονικὰ.

Στὰ Κ. Χ. 8 (1931) σ. 312 κέξ. ὁ κ. Ν. Γ. Κυριαζῆς ἔχει
δημοσιεύσει δυὸ τραγούδια, ποῦ εἶναι λαθεμένα στὸ μέτρο. Τὸ
ἕνα μὲ τίτλο «᾿ξμα ἐρωτομανοῦς» καὶ τὸ ἄλλο «᾿Ο Γεωρκῆς».
᾿Ο κ. Κυριαζῆς κατέγραψε τὸν στίχον ὡς λαμβικὸν δεκαεξα-
σύλλαβο, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ χωριστῆ ὁ στίχος σὲ δυὸ ὀκτασύλλα-
βους, γιὰτί, ἐκτὸς τοῦ ὅτι λαμβικὸς δεκαεξασύλλαβος στίχος—
ἀπὸ ὅσα τουλάχιστο ξέρουμ ᾿μεῖς—δὲν ὑπάρχει στὰ λαϊκὰ τρα-
γούδια, τὸ προδίδει καὶ ἡ συνήχησις: οὐρανόν—καμόν, δεν-
τρὸν—καρπὸν κλπ.

Οἱ στίχοι πρέπει νὰ διορθωθοῦν ἔτσι:

Μὰ τ' ἄστρα, μὰ τὸν οὐρανόν,
μὰ τῆς ἀγάπης τὸγ καμόν,
ἔσω μου ᾿βλάστησεδ δεντρὸν,
στὴμ μούττηγ κάμνει τὸγ καρπὸν
κ λ π. κ λ π.

Γιὰ τὸν ἴδιον λόγο καὶ τοῦ δευτέρου τραγουδιοῦ ὁ στίχος
πρέπει νὰ διορθωθῆ σὲ ὀκτασύλλαβο:

Πέ μου, Γεωρκῆ, πκοιὰν ἀγαπᾶς
τῆι' οὐληνυχτὸν τῆς ὀμιλᾶς
κ λ π. κ λ π.

Στὸ τραγούδι αὐτὸ τοῦ «Γεωρκῆ» ὁ 20ὸς στίχος εἶναι
γραμμένος ἔτσι:

Πέ του νὰ μὲν ἀντρέπεται, μὲνὲ ζιρζέκι (;) γίνεται.

᾿Ο κ. Κυριαζῆς τὸ τραγούδι τὸ ἀντέγραψε ἀπὸ κάποιον τε-
τραδίο τῆς μαθητικῆς μου συλλογῆς καὶ ἀπορῶ πὼς ἔχει πα-
ραδιάσει τὴν γραφή. Γιατί τὸ γίνεται τὸ ἔκαμε γίνεται καὶ
τὸ μινὲρ ζιρζέκκιν, μὲνὲ ζιρζέκι. ᾿Οσο γιὰ τὸ μινὲρ
ζιρζέκκιν ἔχω τὴν ἀντίληψη πὼς προέρχεται ἀπὸ παραφθορὰ
τοῦ τούρκικου milel zenzeki (ὄνομ. zenzek) ποῦ σημαίνει κοῦ-

ρόϊδο του κόσμου. Ἡ φράση δὲν συνηθίζεται σήμερα κι' οὔτε ἡ γυναίκα πού μου ὑπαγόρευσε τὸ τραγοῦδι ἤξερε τί σημαίνει.

Στὸν τόμ. 10 (1934) σ. 218 κέξ. ὁ κ. Κυριαζῆς ἐδημοσίευσε δικτῶ λαϊκὰ κυπριακὰ τραγοῦδι μιά, δυστυχῶς, μὲ πληθῶραν λαθῶν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ περισσότερα τυπογραφικὰ. Ἀπ' αὐτὰ θ' ἀναφέρω μονάχα ἓνα, πού ἀλλοιώνει τὴν ἔννοια τοῦ στίχου. Στὸ ὑπ' ἀριθμ. 6 τραγοῦδι σ. 226, πού ἐπιγράφεται: «ἡ κνήκῃ μάννα» ὁ πρῶτος στίχος εἶναι ἔτσι:

Μιά μάννα, μιά πελλή μάννα, μιά πολλοκατουροῦσα
Τὸ τραγοῦδι εἶναι κι' αὐτὸ παρμένο ἀπὸ τὴν συλλογὴ μου κι' ὁ κ. Κυριαζῆς ἀντέγραψε πολλοκατουροῦσα ἐνῶ στὴν συλλογὴ μου εἶχα πελλοκαταροῦσα. Κι' ἀκριβῶς ὡς πελλοκαταροῦσα, δηλ. ὡς γυναίκα πού καταριέται τρελλά, ἐπιπόλαια, χωρὶς νὰ σκέφτεται τὲς συνέπειες, πρέπει νὰ χαρακτηρισθῇ ἡ μάννα πού καταριέταν τὸν γιό της τὸ Σαββατόβραδο.

στ. 2. τόγ γιόν της ἔμ πού τίμαζεν τὸ Σάββατον τὸ δεῖλις

Δὲν εἶναι, λοιπὸν εὐκόλο πρᾶγμα, ὅπως ἴσως θὰ νόμιζαν πολλοί, νὰ καταγράψῃ κανεὶς σωστὰ ἓνα λαϊκὸ τραγοῦδι. Καὶ γιὰ νὰ δεῖξω μέχρι ποιοῦ βαθμοῦ πρέπει νὰ προσέχουμε σ' αὐτὴ τὴν καταγραφή φέρνω ἓνα παράδειγμα. Στὰ «Κυπριακὰ Γράμματα» τεύχ. 6 σ. 187 ἐδημοσιεύθηκε μιά προαλλαγὴ τοῦ τραγοῦδιου τῆς «Κακῆς Μάννας». Ὁ εἰκοστὸς δεῦτερος στίχος εἶναι γραμμένος ἔτσι:

Φάε τζαί σὺ, καλόμ πουλλίν.....

Ὅταν ὁμιῶς γραφτῇ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο τότε ὁ γλωσσολόγος θὰ πάρῃ τὸ σὺ καὶ θὰ πῇ πὼς στὴν Κύπρο (στὶς πόλεις) σώζεται ἀκόμα τὸ σὺ (ἐγώ, σὺ, αὐτός), ἐνῶ δὲν συμβαίνει τέτοιο πρᾶγμα κι' ἡ παραπλάνηση ὀφείλεται στὴν ἀτελεῖ καταγραφή. Ὁ στίχος ἔπρεπε νὰ γραφτῇ ἔτσι:

Φάε τζ' ἐσύ, καλόμ πουλλίν.....

Αὐτὰ γιὰ τὰ τραγοῦδι. Γιὰ τὰ ἄλλα μνημεῖα τοῦ λόγου ἐλπίζουμε νὰ κάμουμε μιά συστηματικώτερη ἐργασία.

Κ. Π. ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΟΥ

ΝΑΟΓΡΑΦΙΑ ΜΑΡΑΘΑΣΑΣ

Χωρίον Λεμίθου.

Τὸ χωρίον τούτο (Βουστρώνιος 505) πού συναντῶμεν εἰς ἐνθυμήσεις καὶ ἀφιερώσεις γραφόμενον καὶ Λεμίδου ἢ Λεμίδου ἀπαξ τοῖς δὲ Λεμήδου, κείττι εἰς τὸ μέσον ἐκείτω: περιλαμβανομένης μεταξὺ τῶν βυνοσειρῶν Τρόδου καὶ Κύκκου εἰς τὸν πυθμένα κοιλότητος πού ἀποτελοῦσιν οἱ παραλλήλως ἐνταῦθα προβάλλοντες λόφοι. Σχετικῶς πολυάνθρωπον καὶ συνδεδεμένον δι' ἀμαξιτοῦ ἀπ' ἑνὸς μὲ τὰ περίε χωρία καὶ μὲ τὸν δρόμον Πλατρῶν—Πεδουλά ἀπ' ἐτέρου κέκτηται Ἐμπορικὴν Σχολὴν χάρις εἰς γενναίαν δωρεάν τοῦ Λεμιθιώτου Δημοσθ. Μιτσῆ. Ἐνεκα τῆς τοποθεσίας του ἐλάχιστοι εἶναι οἱ ἐνταῦθα παραθερίζοντες.

Α'.

Κρατοῦσα Παράδοσις. (1)

Ἐπικρατεῖ εἰς Λεμίθου καὶ τὰ περίε χωρία ἡ παράδοσις, ὅτι περὶ τὴν Λεμίθου ὑψίσταντο ἄλλοτε διάφορα μικρὰ χωρία, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν κατὰ δρομὴν τοῦ 1821 ὑπέστησαν ἀπὸ τοῦς Τούρκους τοιαύτην δῆωσιν καὶ ἐξόντωσιν ὥστε ἐγκατελείφθησαν ἀπὸ τοῦς ἐλάχιστους διασωθέντας κατοίκους των. Οὗτοι ἐκ συμφώνου συνηνώθησαν διὰ νὰ «διαφεντεῦθῶσι» καὶ ἴδρυσαν νέον χωρίον, τὴν Λεμίθου (2). Τὰ χωρία αὐτὰ ἦσαν ὁ Ἀγρός, ὁ Ἐξαγρός ἢ Ἐξω Ἀγρός, τὸ Κύριον, τὸ Λιβάδι, τὸ Μῆλον, ὁ Πλατῆς καὶ ἄλλα ἀκαθορίστως χωρία εἰς το-

(1) Τὰ κατὰ τὴν παράδοσιν ἔχομεν καὶ παρ' ἄλλων, ἰδίᾳ ὁμοῦ ἀπὸ τὸν Χατζῆ Ρωτῆν Χατζῆ Κυπριανοῦ, Λεμιθιώτην ἀγράμματον, ἐτῶν 95.

(2) Ἡ ἐπικράτης τῆς παραδόσεως αὐτῆς ἀποδίδεται εἰς τὰς ἀφηγησεις Χατζαντωνῆ τινος. Αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος κάτοικος τοῦ ἄλλοτε χωρίου Λιβάδι, πού ἔκειτο ἀνατολικῶς ἓνα χιλιόμετρον μακρὰν τῆς Λεμίθου, ἀπέθανε δὲ εἰς τὴν Πιτσιλιάν πρὸ τεσσαρακονταετίας εἰς ἡλικίαν 80 καὶ πλέον ἐτῶν. Οἱ Λεμιθιώται διηγοῦνται πὼς πολὺ αἰῶνα ἐθύμωσε τὰς χωρικὰς πού ἐπεσκέπτοντο τὸ Λιβάδι δι' ἐργασίαν—ἡ γυναίκα ἐδῶ ἐργάζεται ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ οἴκου,—διότι ἀφήκαν τὸ μακρὸν πατροπαράδοτον ἕως τὰ ποδάρια φόρεμα.

ποθεσίαν Καμαροῦδι, εἰς τὸ γιοφύρι τοῦ Τζελεροῦ μεταξύ Ἀρμίνου καὶ Καμιναρῶν καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ τὸ Μοναστήριον τῆς ἁγίας Ρυάς.

Δὲν εἶναι ἀπίθανον ἢ παράδοσις νὰ ἔχη δίκαιον. Ἐρρημώσεις καὶ δηώσεις χωρίων ἀναγράφει πολλές ἡ ἱστορία τῆς Κύπρου. Ὁ Τρουλλινὸς καὶ ὁ Μάρκθος, ὅπως καὶ ἄλλα χωρία, ἀναφέρεται ἀπὸ τὴν παράδοσιν ὅτι κατεστράφησαν ἀπὸ ληστρικές ἐπιδρομὰς (3). Ἐξ ἄλλου ἐπιδημίας κατέστρεψαν ἐξ ὀλοκλήρου πολλὰ χωρία, ὅπως ἐπεσυνέβη τὸ 1318 καὶ 1351 ὅτε κατὰ τὸν Λ. Μαχαιρᾶ (4) «ἐπέφεν ὁ θεὸς θανατικὸν μέγα καὶ ἐπέθανε τὸ ἥμισυ τῆς Νήσου». Εἰς τι βιβλίον τοῦ ναοῦ ἁγ. Θεοδώρου (Λεμίθου) ἀναφέρεται εἰς ἐν θύμισιν ἀνάλογος καταστροφή χωρίων ἐξ ἐπιδημίας νόσου τὸ 1693 ποῦ παρατίθεται παρακατιόντως.

Ἐπειδὴ οὐδὲν στοιχεῖον ὑπάρχει διὰ τὴν κατατόπισίν μας ὑποθέτομεν ἀκριβολογοῦσαν κατ' οὐσίαν τὴν παράδοσιν ἀνάγουσαν τὸν ἐξολοθρευμὸν τῶν χωρίων τούτων εἰς ληστρικήν ἐπιδρομήν τῶν «κουρρατζήδων» (5).

Πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς παραδόσεως, ὡς πρὸς τὸ αἷτιον τῆς ἐρρημώσεως τῶν χωρίων, ἐν μόνον στοιχεῖον ὑπάρχει, μίᾳ δηλαδὴ τοπικῇ παροιμίᾳ κατὰ τὴν ὁποίαν «ἡ π ο μ ο ν ἡ ἔ ξ ἡ λ ε ι ψ ε τ ὸ μ Πλατῆν». Ἐπειδὴ δηλαδὴ συχνὰ ἐπεσυνέβαινον ἐπιδρομαὶ ἐπεκράτησεν ἢ πρόνοια ὁ πρῶτος ἀντιλαμβανόμενος ἐπιδρομὴν νὰ ἐξαγγέλλῃ τὸν κίνδυνον, φωνάζων συνθηματικῶς π α μ π α κ ὸ σ π ο ρ ο ς, ὁπότε οἱ ἄλλοι χωρικοὶ ἐσπευδον καὶ ἐπροφυλάσσοντο. Φάνεται ὅτι κάποτε εἰς τὸν Πλατῆν κατὰ τοιαύτην περίπτωση ὁ κάτοικος, ἀναβλητικοὶ ἴσως, «ἐ ξ α μ α ν ἡ π ο μ ο ν ἡ ν» ὥστε ἐδόθη καιρὸς νὰ προφθάσωσιν οἱ ἐπιδρομεῖς, οἱ ὁποιοὶ ἐπιεσόντες «ἐ ξ ἡ λ ε ι ψ α τ ἡ ν».

Ἡ ἐξακρίβωσις τῆς παραδόσεως, ὡς πρὸς τὸ ἀνπραγματικῶς ὑφίσταντο ποτὲ τὰ χωρία αὐτὰ καὶ κατὰ πόλιν περίπου ἐπο-

(3) Βλέπε Κ.Χ. 1934 σελ. 16.

(4) R. M. Dawkins, 1932, σ. 60, § 61, καὶ σελ. 1610.

(5) Ἡ λέξις κουρρατζής, τουρκιστὶ Kuracı, προέρχεται ἀπὸ τὴν τουρκικὴν λέξιν Ku r a ποῦ σημαίνει κληρὸς. Ὅθεν νεοσύλληκτος ὁ διὰ κλήρου παραλαμβανόμενος διὰ τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ, ὁ πάντοτε ἀπειθαρχητός καὶ ζωηρός.

χὴν ἐρρημώθησαν, δὲν παρέχει δυσκολίας. Ὑπάρχουσι στοιχεῖα βοθητικὰ δι' ἀμφότερα. Καὶ μόνον ἐκ τῶν πολλῶν ἐρειπίων, λειψάνων προτέρων συνοικισμῶν, ποῦ ἀπλώνονται σήμερον γύρω ἀπὸ τὰς διαφόρους αὐτὰς τοποθεσίας, τὰς φερομένας ὡς παλαιὰς ἐστίας ζωῆς, καὶ ἐκ τοῦ μέχρι σήμερον διασωζομένου ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου, εἰς τὸ ἄλλοτε χωρίον Λιβάδι, ἢ ὑπάρχεις τῶν χωρίων τούτων θὰ ἐκρίνετο πιθανή. Ἀπτότεροι ὅμως ἀποδείξεις καθιστῶσιν ἀδιαφιλονέκτητον τὴν ἀλήθειαν τῆς παραδόσεως. Αὐταὶ δ' εἶναι ἄρ' ἐνὸς ἀφιερῶσεως καὶ ἀναμνήσεως εἰς σκεύη καὶ εἰκόνας τοῦ ναοῦ ἁγ. Νικολάου καὶ ἄρ' ἐξέρου οἱ κώδικες τῆς Μητροπόλεως Κερηνείας (Α καὶ Β) ἀναγράφοντες σκεύη κλπ. τῶν ναῶν τῶν χωρίων Πλατῆ καὶ Λιβαδιοῦ. «Ὅταν ἡ παράδοσις εἶναι ἀληθὴς διὰ δύο τουλάχιστον χωρία, θὰ εἶναι βεβαίως τοιαύτη καὶ διὰ τὰ ἄλλα. Αἱ αὐταὶ ἀποδείξεις, οἱ κώδικες, διαφωτίζουσι καὶ τὸν χρόνον περίπου τῆς καταστροφῆς τῶν χωρίων, τὰ ὅποια νομίζομεν ὅτι θὰ ὑπῆρχον τουλάχιστον ἀπὸ τοῦ 1600 μ.Χ. Οὕτω ἡ ἀναγραφή τῶν σκευῶν καὶ τῆς κτηματικῆς περιουσίας τῶν ναῶν Πλατῆ καὶ Λιβαδιοῦ κατὰ τὸ 1773 εἰς τὸν κώδικα Κερηνείας μαρτυρεῖ ὅτι τὰ χωρία ταῦτα ὑφίσταντο κατὰ τὸ ἔτος αὐτό. Ἐπειδὴ ἡ παράδοσις ἀναφέρει τὴν καταστροφήν των κατὰ τὸ 1821, αὕτη, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι θὰ ἐπῆλθε κατὰ τὸ μεταξύ τῶν δύο τούτων χρονολογιῶν διάστημα.

Ἐκεῖ ὅμως ποῦ ἡ παράδοσις ὄχι μόνον ἀνακριβὴς καὶ ἀναλήθης φαίνεται, εἶναι ὅτι τὰ καταστραφέντα χωρία ἴδρυσαν τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1821 τὸ χωρίον Λεμίθου, ἐγκατασταθέντων εἰς αὐτὸ τῶν ὑπολειφθέντων κατοίκων κοινῇ ἀποράσει. Ἐνδέχεται μὲν ταῦτα νὰ κατεστράφησαν περὶ τὸ 1821, πολὺ πιθανὸν μάλιστα νὰ κατεστράφησαν οἱ πληθυσμοὶ των κατὰ προτίμησιν εἰς Λεμίθου, δὲν ἴδρυσαν ὅμως τὸ χωρίον, διότι τοῦτο ὑφίστατο πολλοὺς ἔτος πρὸ τοῦ 1821 χρόνου, ὡς πολλαχῶς τοῦτο βεβαιούται. Οὕτω ἐπιγραφή ἐπὶ τῆς εἰκόνας τῆς Θεοτόκου μας πληροφορεῖ ὅτι αὕτη ἐκοσμήθη τὸ 1798 «δ α π ά ν η τ ὶ ν κ α τ ο ἰ κ ὶ ν Λ ε μ ε ἰ ὸ υ υ». Τὸ δισκάριον πάλιν τοῦ ναοῦ φέρει χρονολογίαν 1782. Ἐκτὸς τούτων ἐπὶ τοῦ πρὸς βερρᾶν τοίχου παρὰ τὴν Πρόθεσιν, καὶ ἐπὶ πλακὸς ἐντευχισθείσης, ἀναγράφεται ὡς ἔτος ἐκ βάρων ἀνεγέρσεως τοῦ ναοῦ, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν θεμελίων π α λ α ι ο τ έ ρ ο υ τοιοῦτου, τὸ ἔτος 1721. Εἶναι προφανὲς ἐκ τούτων ὅτι τὸ χωρίον Λεμίθου δὲν ἔχει ἴδρυσθῆ ἐν 1821 ἀφοῦ ὑπῆρχε αἰῶνας πρὶν καὶ μάλιστα ὡς πληροφοροῦμεθα ἀπὸ ἐπιγραφῆν ἐπὶ τῆς

εικόνας τοῦ Ι. Χριστοῦ τοῦ ναοῦ ἁγίου Θεοδώρου, πιθανὸν καὶ πρὸ τοῦ 1500. Ὡστε τὰ ἀνεκρεόμενα ὡς ἐξολοθρευθέντα χωρῖα ὑπῆρχον ἀσφαλῶς καθ' οὓς περὶ τὰ καὶ ἡ Λεμίθου χρόνους, καὶ κατεστράφησαν πιθανὸν περὶ τὸ 1821, τῶν ἐναπολειφθέντων κατοίκων τῶν ἐγκατασταθέντων ἀπλῶς εἰς τὸ καὶ πρότερον ὑφιστάμενον χωρίον Λεμίθου.

Περὶ τῶν καταστραφέντων χωρίων γνωρίζομεν μόνον τὰς ἀκολουθούς ἐξηκριβωμένας καὶ ἐνδιαφερούσας λεπτομερείας.

1) Τὸ χωρίον Ἀγρός.

Τὰ ἴχνη τούτου σώζονται μεταξὺ Λεμίθου καὶ Τρεῖς Ἐλιές. Ὁ Mas Latrie III. (σ. 506) ἀναφέρει ὅτι ὑπῆρχεν Ἀγρός εἰς τὴν Μαραθάσαν τοῦ κόμητος τῆς Ἐδέσσης ὡς καὶ ἕτερός τις εἰς τὴν Μαραθάσαν πάλιν τοῦ ρηγός, καλούμενος Ἀγρός τοῦ gattani.

Ἡ παράδοσις ἐξ ἄλλου διέσωσεν ὅτι εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ὑφίσταντο δύο ναοί, ὁ τῆς Παναγίας καὶ ὁ τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Εἰς τὸν τελευταῖον, δηλαδὴ περὶ σωρὸν λίθων ποῦ κατὰ παράδοσιν προήρχοντο ἀπὸ τὴν κατάρρευσιν τοῦ ναοῦ τούτου, ἐσυνηθίζετο ἀκόμη καὶ πρὸ ἐπταετίας περίπου νὰ τελεῖται πανηγυρική λειτουργία διὰ τῆς προσελεύσεως χωρικῶν ἐκ τῶν πέριξ. Ἡ συνήθεια ὁμοίως αὕτη ἀπηγορεύθη ὑπὸ τῆς οἰκείας Μητροπόλεως. Ὁ ἕτερος τῶν ναῶν, ὁ τῆς Θεοτόκου, κατέρρευσε καὶ αὐτός. Ἐσώζετο ἐρειπωμένος μέχρι τοῦ 1900. Οἱ τοῖχοι του, διασωζόμενοι τότε, ἐκαλύπτοντο ἀπὸ πολὺ ὠραί-
ας τοιχογραφίας. Ἐπειδὴ δὲ ὅλοι οἱ μὲ τοιχογραφίας ναοὶ τοῦ θρεινοῦ τμήματος τῆς Μαραθάσας, ὑπερβαίνοντες κατ' ἀριθμὸν ἐκείνους ποῦ ἦσαν ἀνευ τοιχογραφιῶν, ἀνηγέρθησαν περίπου τὸν αὐτὸν αἰῶνα, τὸ γεγονός τῆς τοιχογραφίσεως τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου βοηθεῖ εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ χρόνου ποῦ θὰ ὑφίστατο τὸ χωρίον Ἀγρός. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου ἡ πολυτιμὸς εἰκὼν τῆς Θεοτόκου, προερχομένη ἀπὸ τὸν ναὸν Ἀγροῦ καὶ διαφυλαττομένη εἰς τὰ Κατηχούμενα τοῦ ὁμωνύμου ναοῦ τῆς Λεμίθου, χρονολογεῖται πιθανώτατα ἀπὸ τοῦ 1608. Περὶ τῶν δύο τούτων ναῶν οἱ κώδικες Α καὶ Β τῆς Μητρ. Κερηνείας οὐδεμίαν κάμνουσι μνησίαν. Ἦσαν ναοὶ ἀσήμαντοι καὶ πτωχοί. ὅπερ ἀπίθανον, διότι φέρεται ὁ Ἀγρός ὀλιγάνθρωπον ἰσως εὐπορον ὁμοίως χωρίον, ἢ εἶλεν ἐρημωθῆ πρὸ τοῦ 1773, δ.

περὶ πιθανώτερον; Τὰ ἐρείπια τοῦ χωρίου τούτου καλύπτονται σήμερον ὑπὸ τοὺς κλάδους ἀμπελώνων.

2) Τὸ χωρίον Ἐξαγρός (ἢ Ἐξω Ἀγρός).

Τὸ μικρὸν τοῦτο χωρίον ἔκειτο εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὸν Ἀγρόν. Διὰ τοῦτο ὑποτίθεται ὅτι ἦτο τμήμα αὐτοῦ, ἐξ οὗ καλεῖται καὶ Ἐξω Ἀγρός. Δὲν εἶναι τοῦτο ἀπίθανον. Ἀνάλογον ὀνομασίαν χωρίων συναντῶμεν (Μαχ 373) τὸ Ἐωμέτοχον εἶτε καὶ Ἐξωμέτοσιν (Κυθρ.). Ἐπίσης Μέσα γειτονιά (Λεμεσ). Μέσα Χωρὸν (Πάφ.).

Κατ' ἄλλους ὁ Ἐξαγρός ἦτο ἀπλῶς μεγάλη κατοικία, Ἐξαρχεῖον πρόποντινᾶ, εἰς τὸ ὅποιον κατώκει ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος τοῦ θρόνου Κερηνείας. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ταῦτο ἦτο ἴδιον χωρίον, πιθανώτερον συνεπῶς ἐκαλεῖτο Ἐξαγρός. Περὶ τούτου οὐδεμίαν ποιοῦνται μνησίαν οἱ κώδικες τῆς Μ. Κερηνείας. Ἀναφέρεται ὑπὸ πολλῶν ὅτι πρότινων χρόνων φυτεύων ποῦ ἐναυθὰ ἀμπελον ὁ Τζάρρας εὔρεθαι θησαυρόν.

3) Τὸ χωρίον Κούριον.

Κατὰ τὴν παράδοσιν ἐκατέρωθεν εἰς ῥάχιν βουνοῦ πρὸς τὸ Μυλικούρι ὑφίσταντο δύο μικρὰ χωρῖα τὸ Μήλον καὶ τὸ Κούριον. Μετὰ τὴν ἐρήμωσιν τούτων οἱ ἐναπολειφθέντες κάτοικοι ἐνωθέντες ἴδρυσαν νέον χωρίον ὀνομασθὲν πρὸς ἀνάμνησιν Μηλικούρι[ον].

Κατὰ τὸν Σ. Μενάρδον τὸ Μυλικούρι, μὲ ἀνομοίωσιν τοῦ πρώτου ρ εἰς λ, σημαίνει μικρὰν μυρικήν, εἶτε τόπον μυρικῶν (Τοπωνυμικὸν σ 364). Ἐπρεπε νὰ γράφεται Μηλικούρι ἂν ἡ παράδοσις εἶναι ἀληθής.

4) Τὸ χωρίον Λιβάδι.

Ἐνα χιλιόμετρον μακρὰν καὶ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Λεμίθου εἰς τὸ σημεῖον ποῦ ἡ ἀτραπὸς, ἢ ἐκ τοῦ Προδρόμου, διχάζεται εἰς τοιαύτην πρὸς τὰ χωρῖα Λεμίθου καὶ Τρεῖς Ἐλιές, σώζεται εἰς τὴν κορυφὴν λοφίσκου μικρὸς ναός. Πέριξ τούτου καὶ εἰς ἀρκετὴν ἔκτασιν καλυπτομένην σήμερον ἀπὸ ἀμπέλους, ὑπάρχει ἀφθονία ἐρειπίων μαρτυρούντων τὴν προτέραν ὑπάρξιν ἐναυθὰ συνοικισμοῦ. Εἰς τὴν τοποθεσίαν αὕτην ἔκειτο τὸ χωρίον Λιβάδι, οὗτινος αὕτη σήμερον ἀκόμη φέρει τὸ ὄνομα. Τὸ χωρίον,

ἐκ τοῦ ὅτι ἕνα μόνον εἶχε ναόν, τὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου, ὑποτίθεται ὅτι ἦτο μικρόν.

‘Ο τοῦ ἁγίου Νικολάου ναός.

‘Ο ναός ἁγίου Νικολάου σωζόμενος ἐν καλῇ πως καταστάσει, εἶναι μικρός. Δρομικός, μονόχωρος (8×3 μ.) ἐγεγρεῖται μετ’ ἀπλήν λιθοδομήν. Πρὸς βορρᾶν αὐτοῦ ὑψοῦται τοίχος, ὅστις ἀποτελεῖ μετ’ ἄλλων ἐστεγαζόμενον κλειστὸν χώρον (8×2 μ.), τὸν γυναικωνίτην τοῦ ναοῦ, ἔχοντα ἰδίαν εἴσοδον καὶ θύραν σύγκοινωνίας μετὰ τοῦ ναοῦ. Φαίνεται ὅτι ἕνεκα τῆς σμικρότητος τῶν ναῶν τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ διὰ τὸ μὴ εἶναι πληθίων ἀλλήλων ἀνδρες μετὰ γυναικῶν συνηθίζετο ν’ ἀνεγείρεται ἰδιαιτέρως ὁ γυναικωνίτης.

Πότε ἐπακριβῶς ἀνηγέρθη ὁ ναός οὗτος οὐδεμία μαρτυρία διασώζεται. Δύναται ὅμως νὰ εἰκασθῇ ὁ χρόνος τῆς ἀνεγέρσεώς του ἐκ τοῦ τύπου του. Πάντως ὑφίστατο τὸ 1713. Ἐξ ἄλλου εἰς τὸν ναὸν τῆς Παναγίας (Λεμίθου) διαφυλάττεται παλαιὸς ἀπόστολος, 222 χρόνων, μετ’ ἐύλινον στάχυμα, χωρὶς ὅμως ἀρχὴν καὶ τέλος. ‘Ο ἀπόστολος αὐτὸς εἶναι καὶ ἄλλως πολύτιμον λείψανον, κυρίως διότι ἦτο ἀλλοτε κτήμας τοῦ ναοῦ ἁγίου Νικολάου, τοῦ ἐκλείψαντος δηλαδὴ χωρίου Λιβαδίου. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ στιχῶματος τοῦ ἱστορικοῦ τούτου θησαυροῦ καὶ ἐπιτεμαχίου λευκοῦ χάρτου ἐπικαλλημένου ὑπάρχει χειρόγραφος σημείωσις, διὰ μελάνης γραφείσα, σπουδαίως ἐνδιαφέρουσα τὴν ἱστορίαν τοῦ Λιβαδίου, ἡ ἐξῆς: «Τὸ πικρὸν θεῖον καὶ ἱερὸν βιβλίον ὑπάρχει τοῦ Παναγίου Νικολάου ἀποχωρίου ὀνομαζόμενον Λιβαδίον 1713 δεκεμβρίου ἐσχάτη». Ἐκ τοῦ σημειώματος τούτου πληροφοροῦμεθα ὅτι τὸ 1713 ὑπῆρχε τόσον τὸ χωρίον Λιβαδίον ὅσον καὶ ὁ ναός τοῦ ἁγίου Νικολάου. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ σώζονται σήμερον ἀπλῶν ἀλλὰ ὠραίων εἰκονοστάσιον, ξύλινον μαρμαρίδιον, καὶ ἀναλόγιον ξύλινον μετ’ 4 στόλους. Πολύτιμος εἰκὼν τοῦ ἁγίου Νικολάου, τοῦ ὑπ’ ὄψιν ἡμῶν ναοῦ, διασώζεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Θεοτόκου τῆς Λεμίθου.

Τὰ σκευὴ τοῦ ναοῦ ἁγίου Νικολάου.—Εἰς τὸν κώδικα Β, (σελ. 83) ἀναγράφονται τὰ σκευὴ τοῦ ναοῦ τούτου:

Τὰ σκευὴ τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Λιβαδίου.

Ἱερὸν εὐαγγέλιον μετ’ σταύρωσιν καὶ εὐαγγελιστάς, σταυρὸν

ἀσημένιον μέγαλον μετ’ ἀστρὴ εἰς τὰ περιβάζια (6), τυπικόν, τριώδιον, παρακλητικόν, πεντηκοστάριον, φελῶνι καὶ στιχ. κουμάχι τῆς Βενετίας (7) καὶ ἐπιτραχήλιον χετταγίν (8) Ἱερὸν ποτήριον στάνγεον μετ’ ἀκόλουθα μισὸν γναφίον (9) τοῦ Λιβαδίου χάρις χ’ Ἀντώνη.

Εἰς εὐρείαν περὶ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου ἀκτίνα ἀνηγέρθη τοίχος, ὁ οὗτος δὲ περιφραχθεὶς χώρος χρησιμοποιεῖται σήμερον ὡς κοιμητήριον τῆς Λεμίθου. ‘Ο ἐν Αἰγύπτῳ κάλλιστα ἀποκατεστημένος ὁμογενὴς Ἰωάννης Χ. Σχιζας, πολλὰ χῶς εὐεργετήσας τὴν κοινότητα Λεμίθου, ἐξ ἧς κατάγεται, προσεφέρθη εἰς δαπάνην νὰ ἀνεγείρῃ ἐκ βάθρων τὸν ναὸν τούτον. Ἄλλ’ ἡ μητρόπολις Κερηνείας, καὶ ὡς πράττουσιν, ἦναντιώθη εἰς τὴν κατάρριψιν τοῦ ναοῦ. Ἑμέληθη ὅμως ἕως σήμερον τὴν ὀλιγοδάπανον ἐπιδιόρθωσίν του.

5. Τὸ χωρίον Μήλον.

Ἐνωθὲν κατὰ τὴν παράδοσιν μετ’ τὸ Κούριον ἀπετέλεσε τὸ Μηλικοῦρι.

6. Τὸ χωρίον Πλατῆς.

‘Ο συνοικισμὸς αὐτὸς ἀναγράφεται καὶ Πλατύς. Φαίνεται ὅτι ἡ ἐπωνυμία αὐτῆ τοῦ χωρίου ἀπεδίδετο εἰς εὐρείαν ἔκτασιν περιλαμβάνουσαν πολλὰ χωρία, ἢτοι Χαλοσπιδικίς (ὀνομασία κατ’ ἐξοχὴν τοῦ χωρίου Πλατῆς), Μήλον, Κούριον, Ἀγία Ραῖ. Ἴσως χωρίον νὰ ἦτο καὶ ἡ τοποθεσία Ἀκάνθη μετὰξὺ Χαλοσπιδικίς καὶ Μυλικοῦριου, γνωστὴ ἀπὸ τὸν ὀνομαστόν της πεῦκον, τὸν πεῦκον τοῦ Ἀκάνθιοῦ.

Τὸ χωρίον Πλατῆς ἔκειτο πρὸς δυσμὰς τῆς Λεμίθου παρὰ τὸν παλαιὸν δρόμον τὸν φέροντα εἰς Πάφον. Ἐκ τούτου ἀτραπὸς καὶ σήμερον ὑφίσταμένη φέρει συντόμως εἰς τὴν Μορηνὴν Κύκκου. Οἱ κάτοικοι του φαίνονται ἀναποφάσιστοι καὶ ἀναβλητικοί, διότι κατὰ τὴν παράδοσιν εἰδοποιηθέντες ὅτι ἐπῆρχοντο «κουρρατζήδες» δὲν ἐσπευσαν νὰ προφυλαχθῶσι λέγοντες «πομονὴν ἔχουμεν τζαιράν», καὶ καταληφθέντες ἐξ ἀπροόπτου ἐρημώθησαν ἐξ οὗ καὶ ἡ παροιμιώδης φράσις «ἡ πο-

(6) Εἰς τὸ περιθώριον. (7) Πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ ἐν Κύπρῳ ὑφαινομένου. (8) Λέγεται καὶ χετταγίν, τὸ Χονδρὸν ὕφασμα ὑφαινομένου καὶ ἐν Κύπρῳ. (9) Γναφίον πρὸς κατασκευὴν δερμάτων συναντῶμεν ἀναφερόμενον εἰς πολλὰ τῶν χωρίων τῆς Μαραθάσας. Γναφεῖς ὑπῆρχον κατ’ ἐξοχὴν εἰς τὸν Πεδουλιάν.

ἀγίας Ἀγριᾶς. Ὁ Κυπριανὸς (1902 σ. 585) ἀπαριθμῆ μεταξὺ τῶν μοναστηρίων τοῦ θρόνου Κυρηνείας καὶ τὴν «ἀγία ν Ἀγριάν». Ὁ Haequeti (Παπαϊωάννου, 175. β) εἰς τὴν Ἱστορίαν του τῆς ἐκκλησίας Κύπρου μεταξὺ τῶν ἀγίων τῆς νήσου συγκαταλέγει καὶ τὴν ἀγίαν Ἀγριάν.

Εἰς τὸν ναὸν τοῦ Μυλικοῦριου συναντᾶται ἡ παλαιὰ εἰκὼν τῆς Παναγίας ἡ ἀγία Ραῖα. Εἰς Λεμίθου σώζεται καὶ τὸ εὐαγγέλιον τοῦ ναοῦ αὐτοῦ ἐκδόσεως τοῦ 1776, εἰς τὸ ὅποσον ἀναγινώσκωμεν τὸ ἐνδιαφέρον σημεῖωμα:

«Τὸ παρὸν εὐαγγέλιον ἀφιέρωθη εἰς τὴν ἱεράν μονὴν τῆς ἀγίας Ἀγρίας ὑπὸ τοῦ καθγουμένου τῆς βασιλικῆς μονῆς τοῦ Κύκου κύρ Μελετίου καὶ εἴ τις τὸ ἀποξενώσῃ ἄς ἔχη τὴν Θεοτόκον ἀντιδικόν».

Ἡ μονὴ καὶ σήμερον λέγεται ἀγία Ραῖα. Ἐκ τῶν παρατεθέντων διαπιστοῦται ὅτι ἡ τοιαύτη Μονὴ καὶ ὁ ναὸς ὑφίστατο κατὰ παλαιότερους χρόνους. Δὲν ὑφίσταται ὁμοῦ μαρτυρία τις πότε ἐδρῦθησαν. Πάντως πολὺ πρὸ τῶν χρόνων ποὺ ἀναφέρονται ὡς ὑπάρξαντα. Εἰς μεταγενεστέρους χρόνους Μονὴ καὶ ναὸς πασημελήθησαν καὶ μετὰ τοῦ χρόνου τὴν πάροδον ἐρημώθησαν. Πρὸ τινῶν μάλιστα δεκαετηρίδων πυρκαϊά, τὴν ὅποσαν ἐνθυμοῦνται οἱ γερωντότεροι ἐκ Λεμίθου, ἀπετέφρωσε τελείως τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰ περίξ δωμάτια. Οὕτω δὲ ἡρειπωμένον καὶ ἡμελημένον τὸ μοναστήριον περιήλθε κάποτε εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ Δασονομείου. Κατὰ τὸ 1920 ὁμοῦ ὁ Μητροπολίτης Κυρηνείας Μακάριος διεξέδικησε τοῦτο δικαστικῶς, καὶ ἐπειδὴ διὰ τῶν ἱστοριῶν, αἱ ὁποῖαι μνημονεύουσι τὴν Μονὴν ὡς ἀνήκουσαν εἰς τὸν θρόνον Κυρηνείας καὶ διὰ τῶν κωδικῶν τῆς Μητροπόλεως, εἰς οὓς ἀναγράφονται τὰ σκεύη κλπ. τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ μοναστηρίου, ἀπέδειξε τὴν ἣν εἶχεν ἐπ' αὐτοῦ κυριότητα ἐπέτυχε διὰ συμβιβασμοῦ νὰ παραχωρηθῇ εἰς τὴν Μητρόπολιν του ἔκτασις 30 στρεμμάτων, καὶ κατὰ τὸ 1926 ἀνήγειρεν ἐνταῦθα ναὸν καὶ ἓνα δωμάτιον.

Τὰ σκεύη καὶ τὰ κτήματα τοῦ ναοῦ.

Εἰς τὸν κώδικα Α (σ. 16) ἀναγράφονται τὰ σκεύη τῆς ἐκκλησίας: «εὐαγγέλιον, δυσκοπότηρον, βιβλία τοῦ κονδυλιοῦ (13) Κου-

13) ἐννοεῖ χειρόγραφα. Εἰς τὸν κατάλογον Β. σ. 87 ἀναγράφεται: «τοῦ κονδυλιοῦ μηναῖα 8».

τάκι 1. σιγγέτον (14) λιγκέρι κλπ... καὶ τὰ ὄσα ἐκ τούτων εὑρίσκονται εἰς χεῖρας τοῦ κύρ Παπᾶ Γεωργῆ Καμινάρια, Μηναιῖα κλπ., τὰ ὅποια εἶναι τῆς στάμπας ὄλα».

Τὰ αὐτὰ ἀναγράφονται ἀνευ σχεδὸν παραλλαγῆς εἰς τὸν κώδικα Β (σ. 87) μετὰ τὴν ἐξῆς ἐνδιαφέρουσαν σημείωσιν, ἡ ὁποία φέρει τὴν υπογραφήν τοῦ Κυρηνείας Χαρίτωνος:

«1845 Σεπτεμβρίου 18 ἀφιέρωννω εἰς τὸ ἱερὸν Μοναστήριον τοῦ Κύκου ὄλον τὸ βεράνικον (15) μέρος τοῦ Μοναστηρίου ἀγίας Ἀγρίας διὰ μερρᾶν τῶν προβάτων κατὰ τὸ ἔγγραφον τὸ ὅποσον ἐδώσαμεν εἰς τὸν Ἠγούμενον Νεόφυτον.

ὑπογρ. † Ὁ Κυρηνείας ΧΑΡΙΤΩΝ

Εἰς τὴν αὐτὴν σελίδα ἀναγράφονται καὶ αἱ ἐλιές τῆς Μονῆς:

«εἰς τὸν Διορίζον εἰς τὸ βεργί τοῦ μύλου, εἰς τοῦ Χατζηγιάννη, εἰς Καλοκέδαρα, εἰς Βρέτσια, εἰς Γαλαταριαν, εἰς Περιστεργίαν, Πέρα Βάσαν, Βρύσιν τοῦ Σαγουρη, μύλον τῆς Ρούδιας εἰς τὴν Παναγίαν, εἰς τὸν ἅγιον Κυριακόν, εἰς ἅγιον Ἰωάννην τῆς Μαλούντας κλπ. ρίζες ὄλες ὄδοηνητα» (16).

Β'.

Τὸ χωρίον Λεμίθου καὶ οἱ ναοὶ του.

Τὸ χωρίον Λεμίθου, ἐκτὸς τοῦ ναοῦ τοῦ ἀγίου Νικολάου, ἀρχικῶς ἀνήκοντος εἰς τὸ χωρίον Λιβάδι, καὶ τοῦ προφήτου Ἡλία, ποὺ εἶναι ἐξωκλήσιν εἰς τὴν κορυφὴν ὑψηλοῦ λόφου καὶ θεωρεῖται κοινὸν μετὰ τὰ χωρία Τρεῖς Ἐλιές καὶ Καμινάρια, ἔχει δύο ναοὺς, τὸν τῆς Παναγίας τῆς Ἐλεούσης καὶ τὸν τοῦ ἀγίου Θεοδώρου.

Ὁ τῆς Παναγίας Ἐλεούσης Ἰαματικῆς ναός.

Κεῖται εἰς τὸ κέντρον τοῦ χωρίου καὶ εἶναι ὁ κυριῶς ναός

14) Λέγεται καὶ σιέττον ὅπερ εἶναι εἶδος πιάτου ἐπιπέδου μᾶλλον. Τὸ λιγκέρι εἶναι μικρὰ «σίκλα», εἶδος ἐκείνου ποῦ χρησιμοποιοῦσιν οἱ ἱερεῖς διὰ τὸ καλάντισμο.

15) Ἡ λέξις προέρχεται ἐκ τῆς τουρκικῆς V i g a n, ἡ ὁποία σημαίνει ἔρημον, καὶ ὡς τοιαύτην ἀκαλλίεργητον γῆν.

(16) Δὲν δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν πῶς τὰς τοποθεσίας αὐτάς.

αὐτοῦ. Εἶναι τρίγωνος, μιάλων πως διαστάσεων ἐν σχέσει με τὸν πληθυσμὸν τοῦ χωρίου, καλῶς ἠυπρεπισμένος γενναῖα δαπάνη πλουσίων Λεμιθιωτῶν διαβιούντων εἰς Αἴγυπτον. Ἀνηγέρθη τὸ 1908 ἐπὶ τῶν θεμελιῶν τοιοῦτου οἰκοδομηθέντος κατὰ τὸ 1721 ὅπως φαίνεται ἐκ τινος ἐπιγραφῆς. Εἰς τὸ ἱερὸν δηλαδὴ, παρὰ τὴν Πρόθεσιν καὶ ἐπὶ τοῦ πρὸς βορρᾶν τοίχου, ἔχει ἐντειχισθῆ πλάκα διαστάσεων 0 μ. 70×0 μ. 70 ἀνήκουσα προφανῶς εἰς τὴν Πρόθεσιν τοῦ παλαιότερου ναοῦ, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἰκονίζεται ἄνωθεν μὲν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς νεκρὸς ἐν τῷ δισκοποτηρίῳ καὶ τὴν ἐπιγραφὴν, ἐπὶ ταινίας ἀντὶ εἰληταρίου: «Α μ ν θ ς π ρ ο κ ε ι μ α ι μ υ σ τ ι κ ο ς ε ι ς σ φ α γ ῆ ν». Κάτωθεν δὲ τοῦ εἰκονιζομένου δισκοποτηρίου καὶ εἰς τέσσαρας ἐγγλύφους σειρὰς ἀναγράφεται ἡ δικηρωτιστικὴ πληροφορία τόσον περὶ τοῦ χρόνου τῆς θεμελιώσεως τοῦ ναοῦ ὅσον καὶ τῆς παραδόσεως περὶ ἰδρύσεως τῆς Λεμίθου διὰ τῶν λειψάνων τῶν ἄλλων χωρίων:

1. Ἀνοικοδομήθη ἐκ βάθρων ὁ πάνσεπτος ναὸς τῆς θεοτόκου διὰ ἐξόδου καὶ δαπάνης καὶ διὰ χειρὸς τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ Χριστοδούλου Μοναχοῦ
2. Μνήσθητε ΚΕ καὶ τῶν γωναίων αὐτοῦ Ἀντωνίου, Χριστίνης, Μαρίας
3. Χριστοδούλου ἱερέως, Βρυῶνας πρεσβυτέρας, Ἀννης, Ἀντωνίου καὶ Ρεούζας.
4. Ἔτος Χριστοῦ ΑΨΚΑ Αὐγούστου ΙΕ».

Εἶναι προφανές ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς αὐτῆς ὅτι τὸ χωρίον Λεμίθου προϋπήρχε τοῦ 1821, χρόνου ποῦ θέτει ἡ παράδοσις ὡς ἔτους ἰδρύσεώς της, καὶ ὅτι τὸ χωρίον εἶναι πολὺ παλαιότερον, ἀφοῦ ὁ ναὸς τοῦ ἀνηγέρθη ἐκ βάθρων τὸ 1721 ἐπὶ ἑτέρου ὑφισταμένου ἀπὸ τοῦ 1600 τοῦλάχιστον καὶ καταρριφθέντος διότι ἦτο παλαιὸς ἢ μικρᾶς χωριτικότητος. Εἶναι πολὺ πιθανὸν καὶ οἱ τρεῖς ναοί, οἱ διαδεχθέντες ὁ εἰς τὸν ἄλλον. νὰ ἦσαν ἀφιερωμένοι εἰς μνήμην τῆς Παναγίας τῆς Ἐλεούσης.

Εἰ κ ο ν ο σ τ ἄ σ ι ο ν. — Ἀπέριττον, ἐνδιαφερούσης τεχνο-

τροπίας καλῆς ἑναρμογῆς τῶν χρωμάτων, με ὠραίους ρόδακας παρέχει δείγμα καλοῦ τύπου εἰκονοστασίου, συνθηξιζομένου εἰς τὰ χωρία τῆς ὁρεινῆς. Τὸ μεσαῖον τμήμα του, ὅπως καὶ ὁ ἄμβων εἶναι λειψανα τοῦ παλαιότερου ναοῦ. Αἱ εἰκόνες, παλαιότεραι, ἔργον ἐπιτηδεύου τεχνίτου, ἔχουσιν ἐπιδιορθωθῆ με βλάβην τῆς τέχνης των. Εἰς τὰ Κατηχούμενα φυλάσσονται μερικαὶ καλῆς τέχνης εἰκόνες τῶν ἐκλιπόντων χωρίων. Ἐκ τούτων μᾶλλον ἐνδιαφέρουσαι εἶναι μία μέγιστος μεγέθους εἰκὼν τῆς Παναγίας τοῦ Ἄγρου καὶ ἑτέρα τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ Λιβραδιοῦ.

Ἡ εἰκὼν τῆς Παναγίας Ἐλεούσης καὶ Ἰαματικῆς φέρει ἐπὶ τοῦ καλύμματος τοῦ διὰ προσκύνησιν ὀμφαλοῦ ἐπιγραφὴν, ἐκ τῆς ὁποίας μανθάνομεν τὸ ὄνομα τοῦ δωρητοῦ, κατὰ πᾶσαν βεβαιότητα Λεμιθιώτου:

«† Δέησις τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ Εὐθυμίου ἱερομονάχου τοῦ Κυκκώτου».

Εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς εἰκόνος ὑπάρχει ἐπιγραφὴ διαφωτιστικὴ διὰ τὴν ἀκριβολογίαν τῆς παραδόσεως ὡς πρὸς τὸν φερόμενον χρόνον τῆς συστάσεως τοῦ χωρίου Λεμίθου:

«Ἡ παροῦσα εἰκὼν, ἀργυροκεκοσμηθῆ προτροπῆ μὲν τοῦ παιδαριωμάτου Κτῶρου καὶ Οἰκονόμου Μυριανθοῦσης, ἐπιστασίας δὲ τοῦ ἀρχιμανδρίτου ἁγίου Κύπρου Ἰωαννικίου, δαπάνη τῶν οἰκούντων ἐν τῇ κώμῃ τῆς Λεμίθου τῆς Μυριανθοῦσης ΧΥ ΑΨΗΗ (1798) (βλέπε Κ.Χ. 1934 σ. 201 ὑπόσημ. 4).

Τὰ σκεῦη τῆς Θεοτόκου Λεμίθου.

(Κώδιξ Β. 1773 Μητρ. Κερηνελας, σελ. 83—4)

Ἱερὸν ποτήριον ἀσημένιον με τὰ ἀκόλουθά του 1. Ἱερὸν εὐαγγέλιον κεκοσμημένον 1. Ἱερὸν ποτήριον σταυγεγον 1. Ἱερατικαῖς στολαῖς με τὰ ἀκόλουθά τους 2. σταυρὸν ἀσημένιον 1. θυμιατὸν ἀσημένιον 1. καὶ προὔντζενον 1. πολυέλειον 1. μανουάλια προὔντζενα μεγάλα 2. καὶ δεῦτερα 2. κανδήλια ἀσημένα 4. περιζώνιον ἀσημένιον 1. μηναῖα τοῦ χρόνου 12. τριῶδιον 1. παρακλητικὴν 1. πεντηκοστάριον 1. ἀπόστολον 1. ψαλτήριον 1. κυριακοδρόμιον, ὀκτώηχον 1. συναξαριστὴν 1. θεοτοκάριον 1. θησαυρὸν 1. φυλλάδα τοῦ τιμίου Σταυροῦ 1. μισὸν γναφεῖον τοῦ Λιβραδιοῦ χάρις Κατσηραντωνῆ».

Εἰς τὸ δισκοπότηρον τοῦ ναοῦ, κατὰ τὸν πόδα του, σημειοῦται «Πέτρος Ἰω» ἐπὶ δὲ τοῦ δισκαρίου ὑπάρχει ἡ χρονολογία «αψπβ». (1782).

Τὰ βιβλία τοῦ ναοῦ.

Ἐκ τῶν δύο εὐαγγελίων τοῦ ναοῦ, τὸ ἓν εἶναι ἐκδόσεως τοῦ 1728:

«θεῖον καὶ ἱερὸν—εὐαγγέλιον—νεωστὶ ἀναλώμασι καὶ δαπάνῃ—Ἀντωνίου Βόρτολι μετατυπωθὲν—ἐπιμελῶς τε παρ' Ἀλεξάνδρου καγκελλάρου διορθωθὲν—καὶ ὁφιερωθὲν—τῷ Μακαριωτάτῳ καὶ Σοφωτάτῳ—Πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων—κυρίῳ κυρίῳ Χρυσάνθῳ—τῷ Νοταρᾷ—Ἐνετίῃσιν 1728—Παρά Νικολάῳ τῷ Σάρῳ—Con li senza de' superiori e privilegio.—Μιμηταὶ ἐστὲ τοῦ Χριστοῦ».

Κάτωθεν αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν ὦν ἐγράφη διὰ μελάνης ἡ σημείωσις:

Ἐκ τῶν τοῦ Λεόντιον ἱερέως Μανολόπουλον».

Τὸ ἕτερον εὐαγγέλιον, ἀργυροκόσμητον, ἐνδιφέρει μόνον διὰ τὴν ἀναγραφομένην εὐσεβῆ δωρεὰν Λοῖζου τινὸς Ζαοῦ, ἐκ Λεμίθου καταγομένου κατὰ πᾶσιν βεβαιότητά, ὁ ὅποιος ἐδώρησεν εἰς τὸν ναὸν μίαν κατοικίαν του μετὰ προχύλιον, ἕνα φυτόν, ὡς καλεῖται ἡ νεαρά ἄμπελος, καὶ τὸ προχύλιόν του κείμενα εἰς τὰς Ὀξέας καὶ τὴν Καρίδενα, ἀμφοτέρας τοποθεσίας τῆς Λεμίθου καὶ σήμερον οὕτω ἀποκαλουμένας. Τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο φέρει ἐπὶ τῆς ἀργυροκοσμῆσεως του τὴν σημείωσιν:

Χριστοδούλου ἱερέως	Μαρούς προβ.
Λεόντιος ἱερέως	Χριστήνης Μρους
Μιχαήλης	Βραχήμης
Μιχαήλης	Χρυσόχος

Ὁ ἄνωθεν ἀναφερόμενος Λεόντιος, ἱερεὺς, πάντως τοῦ ναοῦ τῆς Λεμίθου, πολὺ πιθανὸν δὲ καὶ ἐκ ταύτης καταγομένος, ἐνδέχεται νὰ εἶναι ὁ αὐτὸς μετὰ τὸν Λεόντιον, ἐπίσης ἱερεὺς, τὸν Μανολόπουλον τοῦ ὡς ἄνω εὐαγγελίου. Εἰς τὸ δεῦτερον ἐξώφυλλον τῆς ἀρχῆς τοῦ εὐαγγελίου τοῦτου ἔχει ἀναγραφῆ ἰδιοχείρως ὑπὸ τοῦ Ζαοῦ τὸ δωρητήριον σημείωμα: «Διὰ τοῦ παρόντος μου δηλοποιῶ ἐγὼ ὁ Λοῖζος Ζαός ὅτι ἐκ ἰδία μου θελήσει καὶ ἀπαρabi-

ἀστος γνώμη παραχωρῶ εἰς τὴν ἐκκίσιν τοῦ χωρίου μου τὸ ὁσπίτιόν μου μετὰ προχύλιον ὅσον ἐστίν, καὶ τὸ φυτὸν ὅπου ἔχω εἰς τὰς Ὀξέας καὶ τὸ περιβόλιον τῆς Καρίδενας, ὅσον ὀρίζο διὰ νὰ μνημονέβομε: 1866 Δεκεμβρίου 26.

Λοῖζος Ζαός ἀποφένόμε».

Καὶ ἕτερον βιβλίον τοῦ ναοῦ ἐνδιφέρει διὰ τὰ εἰς αὐτὸ σημειούμενα. Εἶναι τοῦτο παλαιὸν κυριακοδρόμιον ἐκδόσεως τοῦ Ἀχπα. (1671) Ἐνετίῃσι. Ἠγοράσθη ἀντὶ 178 ἄσπρων ὑπὸ τῶν ἱερέων τοῦ ναοῦ Θεοτόκου, ὡς ὑποθέτομεν, Χριστοδούλου καὶ Ζαχαρία (17) καὶ ἐδωρήθη ὑπ' αὐτῶν εἰς τὸν ναὸν τὴν 29 Ὀκτωβρίου 1705, ὡς πληροφοροῦμεθα ἀπὸ τὸ ἐπ' αὐτοῦ σημείωμα πού ἔχει ὡς ἀκολούθως:

«Τὸ παρὸν βιβλίον ὑπάρχει τοῦ ναοῦ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐκ πόλεως λεγομένης Λεμίθου καὶ ἐγοράσθη διὰ συνδρομῆς τοῦ πατᾶ Χριστοδούλου καὶ πατᾶ Ζαχαρία διὰ ἄσπρα ἑκατὸν ἐβδομήντα καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες εὐχεσθε διὰ τὸν κύριον καὶ ὀπιος βουλευθεὶ νὰ τὸ ξενοση ἀπὸ τὸν πανσεπτον καὶ θῖον ναὸν νὰ ἔχει τὰς ἀρὰς τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὸ θεοφόρων πατέρων καὶ πάντων τῶν ἁγίων καὶ νὰ κληρονομήσῃ τὴν λέραν του λεζῆ (sic) καὶ τὴν ἀγγλὸν του Ἰουδα καὶ νὰ κριθῆ ἡ ψηχὴ του εἰς τὸ πῦρ τὸ ἀσβεστον καὶ νὰ εἶναι ἡ κυρία τῶν ἀγγέλων ἐκδικητῆς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως. ἔρροστε. 1705 χϛ Οκτωβρίου 29».

Λεμιθιώται ἀρχιερεῖς.

Ὁ Μελέτιος, Μητροπολίτης Πέτρας τοῦ Ἱεροσολ. θρόνου, ἐγένετο ὁ ἱδρυτῆς Σχολῆς εἰς τὸ χωρίον του Λεμίθου τὸ 1866 μετὰ τὸ κλείσιμον τῆς ἐν Προδρόμῳ τοιαύτης. Δι' ἐνότου καταθέσεώς του ἐκ 30,000 γροσίων εἰς τὴν Μοῆν Κύκκου παρέσχε σημαντικὸν πόρον συντηρήσεώς της, παντὸς ἐλλείμματος καλυπτομένου ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων χωρίων Προδρόμου, Παλιομύλου, ὧν τὰ τέκνα ἐφοίτων εἰς τὴν σχολὴν ταύτην. Ἐκ Λεμίθου κατήγετο καὶ ὁ Μελέτιος Μητροπολίτης Κεοηνείας (1872), πολὺ πιθανὸν δὲ καὶ ὁ Γεννάδιος, μητροπολίτης Χάλειου (1688) οὕτινος διασωζόμενον τμήμα ἐπιστολῆς εὐρόντες δημοσιεύομεν κατωτέρω:

(17) Ἡ ὑπαρξίς δύο συγχρόνως ἱερέων εἰς τὸν αὐτὸν ναὸν μαρτυρεῖ τὸ πολυάριθμον τῶν κατοίκων καὶ τὸ εὐπορον τοῦ ναοῦ.

‘Ο τοῦ ἁγίου Θεοδώρου ναός.

‘Ο ενδιαφέρων αὐτὸς ναὸς ἐγείρεται ἐπὶ ὑψώματος κατὰ τὴν ἐκ Προδρόμου εἰσοδὸν εἰς τὸ χωρίον. Εἶναι μονόχωρος, μὲ ἀπλὴν ἀπὸ μαυρολίθους τοιχοδομήν, μὲ ἓνα μικρὸν παράθυρον ὡς συνήθως συμβαίνει ἐνταῦθα, διαστάσεων $7 \times 3,30$ μ. καὶ ὕψους τοιχοδομῆς 2,80 μ. ‘Η στέγη του εἶναι ψαλλιδωτὴ καὶ πολὺ ἐπιχλινῆς. Πρὸς τὸ νότιον μέρος τοῦ ναοῦ ἐγείρεται γυναικωνίτης διαστάσεων $7 \times 1,70$ μ συγκοινωνῶν μετὰ τοῦ νάρθηκος ἐν συνχειρᾷ καὶ διὰ θυρίδος μετὰ τῆς ἐκκλησίας.

‘Ο ναὸς αὐτὸς ἀνηγέρθη διὰ δαπάνης τοῦ ἱερέως Θεοδώρου. ‘Ητο οὗτος ἱερεὺς ἐτέρου ναοῦ τῆς Λεμίδου, ἡ πλαιοῦ τίνος, ἐπὶ τῶν θεμελίων τοῦ ὁπίου ο Θεοδώρος ἀνήγειρε τὸν ναὸν ἐπ’ ὄνόματι τοῦ ἡμωνύμου τοῦ ἁγίου; ‘Οπω; δῆποτε ο ναὸς αὐτὸς εἶναι ἐκ τῶν παλαιότερων τῆς Λεμίδου, διότι ἀνηγέρθη χρόνον τινὰ πρὸ τοῦ 1550, ὅπως δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ἀπὸ σχετικὸν σημεῖωμα ἐπὶ τῆς εἰκόνας τοῦ Ἰ. Χριστοῦ, ποὺ εἶναι προλύτιμον διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ναοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ χωρίου. ‘Ο ναὸς αὐτὸς φρονοῦμεν ὅτι παλαιότερον θὰ εἶχε τοιχογραφίας. ‘Ο χρόνος καθ’ ὃν ἀνηγέρθη προσάγει εἰς τριαύτην ὑπόθεσιν, ἡ ὁποία εἶναι βεβαίωτης, διότι ο πρὸς δυσμὰς τοίχος, ποὺ δὲν ὑπέστη βλάβης καὶ ἐπιδιορθώσεις, φέρει τοιχογραφίας καλῆς ὅπως δῆποτε τέχνης. Οἱ ἄλλοι τοῖχοι φαίνονται ἐπιδιορθωμένοι.

Τὸ εἰκονοστάσιον εἶναι ἀπλοῦν, ἐνδιαφέρουσι δὲ αἱ εἰκόνες του διὰ τὰς πληροφορίας ποὺ συλλέγομεν ἐπ’ αὐτῶν σημειομενάς.

Εἰκόνες.—Χριστοῦ: «†Δ[έησις] τοῦ δούλου τοῦ ΘΥ Θεοδώρου ἱερέος τοῦ κτίτορος καὶ τῆς συμβίου καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ ΑΦΝ (1550)».

Παναγίας: «‘Ιωαννικίου ἱερομονάχου χεῖρ ΑΨΚ». (1720).

Ι. Θεολόγου, εἰς τὴν διακονικὴν θύραν:

«:Δέησις τοῦ δούλου τοῦ ΘΥ Τομάζου προσκυνητοῦ ετ, χυ ΑΨΛΑ.» (1731).

‘Α γ. Θεοδώρου: «‘Ιωαννικίου ἱερομονάχου χεῖρ. ΑΨΙΗ. (1718). Τοῦ αὐτοῦ ποὺ ἐπεξεργάσθη δύο ἔτη βραδύτερον τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας,

‘Εκ τῶν ἱερῶν βιβλίων τοῦ ναοῦ τοῦτου τὸ προλυτιμότερον διόσας ἐνδιαφερούσας πληροφορίας ἀντλοῦμεν ἐξ ἐνθυμήσεων καὶ

ἄλλων ἐπ’ αὐτοῦ εἶναι τὸ εὐαγγέλιον, ποὺ σήμερον εὐρίσκειται ἀπροφύλακτον εἰς τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου. Τοῦτο διατηρούμενον εἰς καλὴν κατάστασιν, χάρις εἰς στάχωσιν τοῦ ξυλλίτη ὑπὸ τοῦ μὴ ἐπιδίδοντος εἰς τούτο Λεοντίου (1693) ἡγοράσθη τὸ 1692 καὶ ἐδωρήθη εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Θεοδώρου ἀπὸ τὸν Μιχαήλ.

‘Ιερὸν—εὐαγγέλιον—ἐνετίησιν ἐν οἰκίᾳ Χριστοφόρῳ τῷ Ζανέτῳ, ἐπιμελεῖα δὲ πολ-λῆ θεοφάνους ἱερομονάχου—λογαρὰ τοῦ κυ-πρίου.

‘Ετεῖ τῷ ἀπὸ τῆς ἐνοσάρκου οἰ-κονομίας τοῦ κυρίου ἡμῶν—‘Ιησοῦ Χριστοῦ—αφπα (1581)».

Κάτωθεν δὲ τούτου χειρογράφως διὰ μελάνης ἀναγινώσκομεν:

† ‘Ετούτον, τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν, εὐαγγέλιον, εἶναι τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου τοῦ στρατηλάτου, ἐκ τῆς Μυριανθούσης, ἀπὸ χορίου λεγόμενον Λεμίδου. Καὶ εἴ τις ἄρη αὐτὸ ἐκ τοῦ θείου καὶ ἱεροῦ ναοῦ. ἔστω ὁ ἅγιος ἐκδικητῆς αὐτοῦ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως ἔτος χϛ 1692».

Εἰς τὸ τελευταῖον φύλλον τοῦ εὐαγγελίου, εἰς τὴν προτελευταίαν σελίδα ἀναγινώσκομεν:

«‘Εγωράστην διὰ χειρὸς ἐμοῦ μιχαήλ, καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες εὐχαιστε ὑπὲρ ἐμοῦ ἢ ναριστῶ τῶν ἀ-ελευτήτων βασιάνων».

Εἰς τὴν τελευταίαν δὲ σελίδα ἀναγράφεται:

† τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον εἶναι τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου ἀπὸ χορίου τῆς μυριανθούσης λεγόμενον Λεμίδου: 1693».

«Θνητῆ

μιχαήλ ἱερέως, λεωντίου ἱερέως, Χριστοδούλου ἱερέως, Λεωντίου ἱερέως, μαξιμου ἀρχιερέως».

Πρόκειται βέβαια περὶ τῶν ἱερῶν τοῦ αὐτοῦ ναοῦ τῶν ἀποθανόντων πρὸ τοῦ 1693. Ποῖος ἕμως εἶναι ὁ μνημονευόμενος ἀρχιερεὺς Μάξιμος; ‘Αγνοοῦμεν.

† ‘Εσταχῶθοι αὐτὸν τὸ βιβλίον διὰ χειρὸς ἐμοῦ ἀμαρτολοῦ λεωντίου ἐκ κόμης Λεμίδου, καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες εὐχαισθαί μου διὰ τῶν ΚϞ 1693 ΧϞ Μαρτίου 2».

Εἰς τὸ ἐξώφυλλον δὲ τῆς τελευταίας σελίδος ἔχουσιν ἀναγραφῆ δύο ἐνδιαφερούσαι ἀναμνήσεις:

«Εἰς τοὺς ἀχῆβ (1692), ἦλθεν εἰς τὴν κύπρον μεγάλη ἀκρίβεια καὶ εἰς τοὺς ἀχῆγ (1693) ἦλθεν μέγαν θανατικὸν καὶ ἐξυλιφτησαν πολλὰ χωρία».

Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ εὐαγγελίου ὁ σταχώσας αὐτό Λεόντιος, ὑποθέτομεν, ἀντὶ παντὸς ἄλλου ἐπεκόλλησεν ὡς ἐξώφυλλον ἐνδυναφεύουσαν ἐπιστολὴν τοῦ μητροπολίτου Βερροίας τῆς Συρίας (Χαλεπίου) Γενναδίου, γραφεῖσαν τὸ 1688, δηλαδή πέντε ἔτη πρὸ τῆς ἀγορᾶς καὶ σταχώσεως τοῦ εὐαγγελίου. Τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς, εἰς ἓν φύλλον μεγάλου σχήματος, καὶ εἰς τὸ μέγεθος τοῦ εὐαγγελίου ἐπὶ χάρτον τῆς Ἑνετίας, λείπει τὸ ἄνω ἥμισυ. Ὁ γραφικὸς χαρακτὴρ τῆς ἐπιστολῆς εἶναι καλός, καὶ σχετικῶς ἐνανάγνωστος. Τὸ περιεχόμενον αὐτῆς ἔχει ὡς ἀκολούθως:

Φ1α... [μακα]ριότης πῆρ καὶ παράρχης (18) τῆς... θεοῦ πόλεως ἀντιοχείας καὶ πάσης ἀνατολῆς καὶ (19) Κύριλλος διὰ χάριτος τοῦ παναγίου καὶ ζωαρχικοῦ καὶ [τελετα]ρχικοῦ πνε (20) μᾶς ἠξίωσεν ἀρχιερέα εἰς μίαν μητροπολιν τὸ νῦν λεγόμενον Χαλέπιον τῷ παλαιῷ καιρῷ ὀνομάζετον βέρροια τῆς Συρίας, ἐλάβαμεν τὸ ἀξίωμα τῆς ἀρχιερωσύνης ἡμέραν Τρίτην ὑπὸ χειρὸς τοῦ ἁνωθεν μακαριωτάτου τῆ κδ'. 24 τοῦ παρελθόντος μηνὸς ἔτους 1688 εἰς τὴν ἰδίαν ἀντιόχειαν, τὸν ἴδιον καὶ καθολικὸν ἀποστολικὸν θρόνον τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, τὸ αὐτὸ ἔτος μετὰ τὸν ἐρχομὸν μας ἀπὸ τὴν πόλιν, τὸ ὁποῖον ἀξίωμα οὔτε σὶν νοῦν μου ἦτον ἀλλ' οὔτε τὸ ἠλιζα, ὅμως δόξα τῷ ἀγίῳ θεῷ, γεννηθήτω τὸ αὐτοῦ ἄγιον θέλημα. Ὅμως διὰ συντόμου λόγον γινώσκετε ὅτι πῶς εὐρίσκομαι σὶν χαλέπι καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν κάματε νὰ μου στέλλετε γράμμα σὶν χαλέπι χωρὶς ἄλλον ἐξ ἀποφάσεως, καὶ τὰ γράμματα ποῦ μᾶς γράφετε τὰ στέλλετε σὶν χεῖρας τοῦ τιμιωτάτου κὺρ κωνσταντίνου τοῦ δραγομάνου σὶν λευκωσίαν καὶ ἐκεῖνος τὰ στέλλει σὶν αὐκαῖς σὶν Λάρνακα (21) εἰς τοὺς φράγκους καὶ οἱ φράγκοι μας τὰ στέλλουν

18) Πατὴρ καὶ πατριάρχης. Ἡ ἀκολουθοῦσα δυσανάγνωστος λέξις ὁμοιάζει πρὸς ματιν (?)

19) κύρ.

20) Πνεύματος.

(21) Ἐκ τῆς γειτνιασσεως τῆς Ἀλυκῆς ἐκαλεῖτο οὕτω,

μὲ τὰ γαλούνια (22) ποῦ ἐρχονται διὰ τὴν σκεντερώνα (23) καὶ ἀπὸ τὴν σκεντερώνα μας τὰ στέλλουσιν εἰς τὸ χαλέπι ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ χαλέπι ἕως τὴν σκεντερώνα εἶναι τέσσαρες ἡμέρες καλ... Φ1β... εὐχομαι καὶ τὸν εὐλογῶ ἐξ ὕλης μου ψυχῆς καὶ καρδίας, καὶ τὸν παρακαλοῦμεν νὰ κάμη χωρὶς ἄλλον ἐξ ἀποφάσεως χωρὶς καμμίαν δκνηρίαν νὰ βαλθῇ εἰς κόπον νὰ μοῦ γράψῃ 2 δύο στίχους γράμμα ἰδιόχειρον του νὰ μοῦ το στείλῃ νὰ μάθομεν πῶς διάγει καὶ πῶς εὐρίσκεται καὶ ἂν δώσῃ ὁ Θεός (24) ὑγείαν ἔχω γνώμην βεβαίαν νὰ τοῦ στείλω γράμμα νὰ ἔλθῃ ἐδῶ εἰς τὸ Χαλέπι νὰ με ἀνταμώνῃ καὶ εἰς τοῦτο ἂς εἶναι βέβαιος, ἀκόμη τὸν παμπόθητον καὶ σπλαγγικὸν μου ἀδελφότεκνον κὺρ Χριστόφορον μὲ τὴν ποθεινὴν του σύζυγον καὶ τὰ τέκνα του ἂν ἐτεκνοποίησεν εὐχομαι καὶ εὐλογῶ ἐκ βάθους καρδίας καὶ πάντας μου τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους καὶ ὡς τούτους καὶ πάντας ποῦ ἔρωτοῦν περὶ ἡμῶν ποθεινῶς χαιρετοῦμεν, εὐχόμεθα καὶ τοὺς εὐλογοῦμεν. καὶ ταῦτα μὲν ὡς ἐν συντόμῳ ἐπειδὴ βιαίως γράφω ἢ δὲ τοῦ θῦ χάρις σὶν τῇ παρ' ἡμῶν εὐχῇ καὶ εὐλογία εἶη μετὰ πάντων ἡμῶν. 1688: αὐγούστου μηνὶ 25—ἀπὸ βέρροϊαν τῆς Συρίας:

ὁ ταπεινὸς μητροπολίτης καὶ καθηγέτης τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως χαλεπίου Γεννάδιος (δυσανάγνωστον) κάματε ὅσον τάχιστα χωρὶς ἄλλον νὰ μου γράψετε ἐξ ἀποφάσεως νὰ μάθωμεν πῶς εἰστε.

οὕτω ποιήσατε

(ὄραβιστὶ) Παναγιώτατος μητροπολίτης Γεννάδιος Χαλεπίου καὶ Βαβυλωνίας (:)»

(22) Εἶναι πολὺ πιθανὸν ἢ λέξις νὰ προέρχεται ἐκ τοῦ γαλλικοῦ galion ποῦ σημαίνει μεγάλον ἰστιοφόρον. Πάντως θὰ ἐστέλλετο μὲ ἰστιοφόρον, ἐπιτελοῦν τὸν πλοῦν μεταξύ Λάρνακος καὶ Ἀλεξανδρέττας.

(23) Ἀλεξανδρέττα.

(24) Θεός.

Είναι λυπηρόν ότι δὲν διεσώθη ἐλόκληρος ἡ ἐπιστολὴ αὐτή, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ οὕτω ἀκρωτηριασμένης δυνάμεθα νὰ πληροφορηθῶμεν πολλὰ περὶ τοῦ Γενναδίου τούτου, τοῦ Μητροπολίτου Χαλεπίου, ἢ ἄλλης πηγῆς.

Ἐκ τῆς μελέτης τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς προκύπτει μετὰ βεβαιότητος ὅτι ὁ Γεννάδιος ἦτο Κύπριος, ἐκ Λεμίδου μάλιστα, ἴσως δὲ καὶ συγγενῆς τοῦ Λεμιθιώτου Λεοντίου τοῦ σταχώσαντος τὸ εὐαγγέλιον. Τοῦτο κρίνομεν ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Γεννάδιος φανερὰ καλῶς γνωρίζων πρόσωπα καὶ πράγματα τῆς Κύπρου. Γράφει καὶ παραγγέλλει ἢ πρὸς αὐτὸν ἀπάντησις νὰ σταλῆ εἰς Λευκοσίαν πρὸς τὸν δραγομᾶνον Κωνσταντῖνον, ἵνα ἀποστείλῃ τεκτὴν «εἰς ταῖς Ἀλυκαῖς» ὅπως συνηθίζετο νὰ ἀποκαλεῖται ἡ Λάρναξ ἐκ τοῦ γαλλικοῦ «Salines», πρὸς τοὺς φράγκους, οἱ ὅποιοι ἦσαν οἱ κυριώτεροι ἔμποροι ἔχοντες ἀνταποκριτὰς πολλαχοῦ. Διὰ νὰ εἶναι ἐγκρατῆς τοιούτων λεπτομερειῶν πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ ὑποτεθῆ ὅτι κατέφησε μακρὸν χρόνον εἰς Κύπρον, ἢ μᾶλλον ὅτι ἦτο Κύπριος, ὅπερ βεβαιότερον. Τοῦτο δὲ διότι εἰς τὴν ἐπιστολὴν του γίνεται μνεία διαφόρων προσώπων φιλικῶν, τὰ ὅποια εὐχεται καὶ εὐλογεῖ, ἀλλὰ καὶ συγγενῶν, ἐκ τῶν ὁποίων κατονομάζει τὸν ἕνα ὡς «παιμπόθητον καὶ σπλαγγνικὸν ἀδελφότεκνον κύρ Χριστόφορον», τὸν ἕτερον δὲ ἴσως εἰς τὸ ἔλλειπον τμήμα τῆς ἐπιστολῆς, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀνέμενε «ιδιόχειρον ἐπιστολὴν», ποῦ σημαίνει ὅτι οὗτος ἦτο ἐγγράμματος, καὶ πρὸς τὸν ὁποῖον ἦτο διατεθειμένος νὰ γράψῃ βραδύτερον, ἴσως δὲ καὶ νὰ στείλῃ χρήματα διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς συνάντησίν του εἰς τὸ Χαλεπί.

Ἐκ ποίου χωρίου κατήγετο ὁ Γεννάδιος ἐξάγεται καὶ πάλιν ἀπὸ τῆς ἐπιστολῆς του. Ἐκ τοῦ ὅτι παραγγέλλει ἢ πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴ νὰ ἀποσταλῆ εἰς Λευκοσίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Λάρνακα εἶναι προφανές ὅτι ἡ ἀφετηρία τῆς ἐπιστολῆς πρέπει νὰ τοποθετηθῆ πέραν τῆς Λευκοσίας, πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς μητρὸς τῶν Μητροπολιτῶν Μαραθάσας. Τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν προάγει καὶ ἡ ἀπορία, πῶς ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ εὑρίσκειται ὡς ἐξώφυλλον εἰς βιβλίον τοῦ ναοῦ τῆς Λεμίδου. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Γενναδίου γρα-

φείσα καὶ ταχυδρομηθεῖσα κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1688 θὰ εἶχε ληφθῆ εἰς Κύπρον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1689. Κατάλληλος αὐτῆ, διὰ τὰς διαστάσεις καὶ τὴν ποιότητα τοῦ χάρτου, διὰ νὰ χρησιμοποιηθῆ ὡς ἐξώφυλλον τοῦ εὐαγγελίου κατὰ τὴν στάχωσίν του ἀπὸ τὸν Λεμιθιώτην Λεόντιον εἶναι προφανές ὅτι ὑπῆρχεν εἰς χεῖρας αὐτοῦ ὡς παραλήπτου, ὅπερ κρίνομεν βεβαιότερον, ἢ τουλάχιστον ὅτι ἐλήφθη ἀπὸ τινος τῶν κατοίκων Λεμίδου, συγγενῆ ἴσως τοῦ Λεοντίου, τοῦ καὶ ἱερέως ὡς ὑποθέτομεν.

Πότε ἐφυγεν ἀπὸ τὴν Κύπρον ὁ Γεννάδιος καὶ ποῖα ἐγένετο ἡ δρᾶσις του ὡς Μητροπολίτου ἀγνοοῦμεν. Ἐπειδὴ ὅμως εἶχεν ἀδελφότεκνον τὸν κύρ Χριστόφορον, ὕπανδρον καὶ μὲ τέκνα ἴσως δυνάμεθα νὰ συμπεραίνομεν ὅτι θὰ ἦτο πενητηκονταετῆς περίπου τὴν ἡλικίαν κατὰ τὸ 1688, καὶ ὅτι θὰ ἀπουσίαζεν ἐκ Κύπρου τοῦλάχιστον πρὸ μιᾶς πενταετίας διὰ νὰ ἀγνοεῖ ἐνδιαιφέροντα πράγματα στενῶν του συγγενῶν. Τί ἦτο καὶ τί ἐπραττε μακρὰν τῆς Κύπρου εἶναι ἀγνωστον. Θὰ ἦτο ὅμως ἐγγράμματος, ἱερωμένος δ' ἴσως. Κατὰ τὴν ἐπιστολὴν του διέτριψε χρόνον τινα εἰς τὴν Κπολιν, ἀφ' ὅθεν ἐλθὼν εἰς Χαλεπίον, πιθανῶς ἀρχομένου τοῦ 1688, ἐδέχθη τὴν πρότασιν καὶ ἐπροχειρίσθη ἀπὸ τὸν Ἄντιοχείας Κύριλλον εἰς Μητροπολίτην Χαλεπίου (Βερροίας τῆς Συρίας ὡς προσθέτει) τὴν 24 Ἰουλίου 1688.

Περὶ τοῦ κυπρίου τούτου Μητροπολίτου Χαλεπίου, τοῦ καθόσον γνωρίζομεν ἀγνώστου, προσεπαθήσαμεν νὰ ἔχομεν ἀπὸ ἐξαμήνου σχετικὰς πληροφορίες ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον Ἄντιοχείας, τὰς ὁποίας μέχρι σήμερον δὲν ἐλάβομεν. Πολὺ φοβούμεθα ὅτι δὲν θὰ καταστῆ δυνατὸν νὰ μάθωμεν τίποτε περισσότερον.

N. KYPIAZHIS

ΠΑΛΙΟΜΥΛΟΣ

‘Ο τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ναός.

Πρὸς Νότον καὶ τοῦλάχιστον κατὰ 300 μέτρα χαμηλότερον τοῦ Προδρόμου κεῖται τὸ χωρίον Παλιόμυλος, εἰς τὸ ὁποῖον ὀδηγεῖ ἀθλία καὶ πλήρης λίθων ἀτραπὸς δι’ ἡμιώρου πεζοπορίας. Τὸ χωρίον τοῦτο ἀρθῆσθαι βέντων ὑδάτων, καταρδευόμενον δὲ ἀπὸ δύο χειμάρρων, οἱ ὑποῖοι βέουσι δι’ ὄλου τοῦ ἔτους, τοῦ Μ α ζ ο Ὑ ρ κ α ἀπ’ ἑνὸς καὶ τοῦ τῆς Χ ά ρ τ ζ ης ἀπ’ ἑτέρου, ἔχει παντοῖαν καλλιέργειαν καὶ εἶνε κατάφυτον ἰδίᾳ μὲ ὀπωροφόρα δένδρα. Εἰς τὸ κέντρον περίπου τοῦ χωρίου τούτου καὶ ἐπὶ ἐλαφροῦ ὑψώματος ἐγείρεται μικρὸς ναὸς τιμώμενος ἐπ’ ὀνόματι τοῦ Τιμίου Σταυροῦ. Πληροφορίας περὶ τοῦ πότε ἀνηγέρθη ὁ ναός οὗτος δὲν ὑπάρχουσιν ὑποθέτομεν ἄλλως, κρίνοντες ἐκ τῶν ὁμοίων του ναῶν καὶ ἐξ ἄλλων δεδομένων, ὅτι θὰ ἀνηγέρθη περὶ τὰ τέλη τοῦ 17οῦ αἰῶνος. ‘Ο ναός αὐτὸς δὲν εἶνε καὶ ὁ μόνος τοῦ χωρίου, διότι γραπταὶ μαρτυραὶ διαλαλοῦσι τὴν ὑπαρξιν καὶ ἑτέρου ναοῦ, τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, ὑφισταμένης ἀκόμη κατὰ τὸ 1773, ἀφοῦ γίνονται μνεῖα αὐτοῦ καὶ περιγράφονται εἰς τὸν κώδικα Β σελ. 82 «τὰ σκεύη τῆς ἁγίας Παρασκευῆς τοῦ Παλαιόμυλου», τὰ ὅποια ἦσαν τὰ ἐξῆς: «ἀλαγὴν παλαιάν, εὐαγγέλιον. Ἱερὸν ποτήριον στάγγενον μὲ τὰ ἀκόλουθα. ἀνθολόγιον, τριῶδιον, πεντηκοστάριον, σανιὲς 2, πικρῆρες δύο.» ‘Ο ναός οὗτος ἀγνοοῦμεν ποῦ ἔκειτο καὶ πότε ἐξηφανίσθη, οὐδεμιᾶς περὶ τούτου παραδόσεως ὑφισταμένης.

‘Ο σήμερον ὑφιστάμενος ναός τοῦ Τιμίου Σταυροῦ εἶναι τοῦ αὐτοῦ τύπου καὶ οἱ ναοὶ τοῦ ἁγίου Νικολάου εἰς τὸ Λιβάδι τῆς Λεμίδου, καὶ τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ εἰς τὸν Πεδουλᾶν, μὲ τὴν οὐσιώδη ἄνω πρὸς τὸν πρῶτον διαφορὰν ὅτι ὁ γυναικωνίτης τοῦ Παλιόμυλου, σήμερον μὴ ὑφιστάμενος, ἀνεγείρετο πρὸς Νότον τοῦ ναοῦ, καὶ ἦτο δλόκληρος εἰκονογραφημένος ὅπως καὶ ὁ τοῦ Ἀρχαγγέλου. ‘Ο Τιμῖος Σταυρός, ὅστις ἔχει οἰκοδομηθῆ μὲ μαυρολίθους τοῦ βουνοῦ, ἀπελεκήτους βέβαια, ὅπως ὄλοι σχεδὸν οἱ ναοὶ τῆς ὀρεινῆς διότι ἀφθονοῦσιν οὔτοι ἐνταῦθα, εἶνε μονόχωρος, μικρὸς, σκοτεινὸς μὲ στέγην ψαλλιδωτήν, Αἱ ἀρχικαὶ του διαστάσεις ἐσωτερικῶς,

διότι προεξετάθη πρὸς Δ καὶ πρὸς Β κατὰ τὸ 1881, πιστεύομεν, καταφανεῖς καὶ σήμερον, εἶνε 6 μ. 20 κατὰ τὸ μήκος, 3 μ. 15 κατὰ τὸ πλάτος καὶ 3 μ. 37 κατὰ τὸ ὕψος τῆς τοιχοδομῆς, ὑπὲρ τὴν ὁποῖαν ὑφούται ξυλίνη ἢ στέγη.

Μετὰ τὴν εὐρύνοιον του ὁ ναός, διὰ τῆς κατεδαφίσεως τοῦ πρὸς Ν. τοίχου, τοῦ χωρίζοντος τὸν γυναικωνίτην ἀπὸ τὸν ναόν, καὶ τοῦ πρὸς Δ. ἔχει μήκος 9 περίπου μέτρων καὶ 5 μ. 60 πλάτος. ‘Ολόκληρος ὁ ναός ἀρχικῶς ἐκαλύπτετο ἀπὸ καλῆς τέχνης τοιχογραφίας, καὶ ἀσφαλῶς θὰ ἦτο, ἀν διεσώζετο μέχρις ἡμῶν ἀκέραιος, τῆς αὐτῆς σχεδὸν σπουδαιότητος καὶ ὁ ναός τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ εἰς τὸν Πεδουλᾶν.

Εἶνε προφανές ὅτι ἤκμασαν ἐνταῦθα ἀπ’ ἑνὸς καλοὶ καὶ ἐπιδέξιοι ζωγράφοι, ἀπ’ ἑτέρου δὲ εὐτεβῆς πόθος καλλωπισμοῦ τῶν ἐκκλησιῶν, διότι εἰς ἕνα μόνον τμήμα τῆς Μαραθάσας ὑπῆρχον πολλοὶ μὲ τοιχογραφίας ναοί, ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Λαμπανιστῆς τοῦ Καλαπαναγιώτη, ὁ ἀρχάγγελος τοῦ Πεδουλᾶ, ὁ ἅγιος Βασίλειος παρὰ τὰ Καμινάρια, ὁ τοῦ Παλιόμυλου, ὁ τοῦ Μουσουλλᾶ, καὶ ὁ τῆς Παναγίας τοῦ ἐκλειπόντος χωρίου Πλατῆς, παρὰ τὴν Λεμίδου, ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ ὁποῖου πρὸ 30 ἐτῶν διεσώζοντο τοιχογραφαί, πρὶν καταπέση ἄλλως εἰς ἐρείπια. Μετὰ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ ναοῦ μόνον ἕνα τμήμα τῆς τοιχογραφίας διεσώθη ἐπὶ τοῦ πρὸς Β τοίχου καὶ εἰς τὴν κόγχην τοῦ ἱεροῦ. ‘Οτι καὶ ὁ πρὸς Ν τοίχος τοῦ ναοῦ, ὁ καταρριφθεὶς εἶχε τοιχογραφίας εἶνε πλέον ἢ βέβαιον, ἀποδεικνύεται δὲ καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ νέου πρὸς Ν τοίχου διεσώθησαν, χρησιμοποιοῦντες διὰ τὴν τοιχοδομήν, καὶ 5 λίθοι, φέροντες κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον καταφανῆ ἴχνη τοιχογραφίας. ‘Η ἐπὶ τοῦ πρὸς Β τοίχου διασωζομένη τοιαύτη ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς σειρᾶς, ἂν μόνον αἱ δύο μὲ ἀγιογραφίας, ἥτοι ἐκ τῆς ἀνωτέρας 0 μ. 85, ἐκ τῆς μεσαίας 0 μ. 80 καὶ τῆς κάτω, ἢ ὁποῖα ἦτο διακοσμητικὴ μᾶλλον ταινία, φθαρῆσα ἤδη ἕνεκα τῆς ὑγρασίας καὶ τῆς ἐπ’ αὐτῆς προστριβῆς τῶν στασιδίων τοῦ ναοῦ. Εἰς τὴν κόγχην τοῦ ἱεροῦ εἰκονίζεται ἡ Παναγία εἰς στάσιν πλατυτέρας, εἰς δὲ τὴν Πρόθεσιν ὁ Ἰησοῦς Χριστός μετὰ σταυροῦ καὶ τῶν ψηφίων IC, XC, NI, KA, ΦX, ἄλλοι δὲ ἅγιοι εἰς φυσικὸν μέγεθος. ‘Η μελέτη τῆς διασωζομένης τοιχογραφίας καταδεικνύει ὅτι ἡ χεὶρ τοῦ ζωγράφου τοῦ ἐπιτελέσαντος αὐ-

τήν ἦτο ἀρκούντως δόκιμος, καὶ συνεπῶς, ὅτι ἡ πραγματοποίησις κατάρριψις τοῦ πρῶ· Λ καὶ Ν τοῖχου, διὰ τὰ εὐρυπύθη τάχα ὁ ναός, δὲν ἦτο παρὰ καθαρὰ ἱεροσυλία. Ὁ ναός διέτρεξε καὶ σοβαρώτερον κίνδυνον, νὰ κατακρημνισθῆ ἠλαδῆ ὀλόκληρος. Ἐὐν κίνδυνον τοῦτον ἀπεμάκρυνεν ἡ ἔγκαιρος ἐπέμβασις ἐνὸς Παλιόμυλλου. Οἱ χωρικοὶ δηλαδὴ ἐζητήσαντο πρὸ τίνος τὴν ἄδειαν νὰ κατεδαφίσωσι τὸν ναόν, διὰ τὰ ἀνεγείρωσιν ἐπὶ τοῦ χώρου τὸν ὅποιον καταλαμβάνει, ὡς μὴ ὑπάρχοντος προσφωροτέρου τόπου, ἕνα ἄλλον εὐρύτερον καὶ εὐπρεπέστερον ναόν. Ἄλλ' εἰδοποιήθη ἐγκαίρως ἡ μητροπόλις Κερυνηας, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ὁποίας ὑπάγεται ἐκκλησιαστικῶς τὸ χωρίον, καὶ ὁ ἔφορος τοῦ Μουσείου διὰ τὰ κηρυχθῆ ὁ ναός ἀρχαῖον μνημεῖον.

Ἡ στέγη τοῦ ναοῦ, ξυλίνη, ὑψηλὴ, ἔχει χρωματισθῆ ὀλόκληρος μὲ καλὴν ἐκλογὴν, καὶ καλλύτερον συνδιασμόν χρωμάτων καὶ σχεδίων. Παρὰ τὴν Σταύρωσιν ἐπὶ τῆς στέγης εἰκονίζεται ὁ Παντοκράτωρ, καὶ εἰς τὸ πρὸς νότον τμήμα τῆς στέγης τοῦ παλαιοῦ ναοῦ διακρίνονται δύο ἄγιοι μικροῦ μεγέθους.

Τὸ εἰκονοστάσιον δὲν εἶνε ὅπως ἡ ὠραία Πύλη τῶν αὐτῶν καὶ ἡ τοιχογραφία χρόνων. Ἐκ τῶν εἰκόνων τοῦ τέμπλους ἐνδιαφέρουσι διὰ τὰς ἀφιερώσεις των αἱ ἐξῆς εἰκόνες :

Περί τομῆ : «Δέησις Μιχαὴλ ἱερέως μετὰ παντὸς τοῦ οἴκου αὐτοῦ 1859 ΧΘ». — Ὑπαπαντή : «Δέησις Ἰακώβου συμβίβου καὶ τέκνων 1859 ΧΘ.» Ἡ εἰκὼν αὕτη ἂν δὲν ὀφείλεται εἰς τὸν χρωστήρα τοῦ ζωγράφου Ἰωάννου Κορνάρου, ἀσφαλῶς θὰ εἶνε ἐπιτυχὲς ἀντίγραφον ἔργου του. — Παναγία : «Μνήσθητι Δέσποινα τοῦ δούλου σου Νεοφύτου Ἱερομονάχου καὶ τὸν ἀδελφόν 1883.»

Κατὰ παράδοσιν ἀναφέρεται ὅτι ἐξετελέσθη ἡ εἰκὼν αὕτη καθ' ὃν περίπου χρόνον ἐπεδιορθώθη τὸ εἰκονοστάσιον, εὐρυθύντος συγχρόνως καὶ τοῦ ναοῦ. Παρὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Σωτήρος καὶ ἐντὸς πλαισίου ἐπίτηδες κατασκευασθέντος εἶναι τοποθετημένος ἀπλοῦς ξύλινος σταυρός, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὁποίου εἶναι ἀφιερωμένος ὁ ναός. Ὁ σταυρὸς αὐτὸς ὕψους ἐνὸς μέτρου, εἶναι εἰκονογραφημένος, καὶ, ὡς μαρτυρεῖ ἡ πρὸς τὸ κάτω σκέλος τοῦ Σταυροῦ ἐπιγραφή, εἶναι δωρεὰ Ἰωάννου τινὸς πρὸ ἐνὸς αἰῶνος γενομένη : «Δέησις Ἰω Μαρίας καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν

1828». Ὁ Ἰωάννης οὗτος κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐδύρησε καὶ ἄλλον σταυρόν, εἰκονογραφημένον ἐπίσης, καὶ μάλιστα κατ' ἀμφοτέρας τὰς ὀψεις τοῦ μικροτέρου ὄμου διαστάσεων (0 μ. 30) ὡς μαρτυρεῖ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφή : «Δέησις τοῦ δούλου σου Ἰωάννου 1828».

Ἐκ τῶν κινητῶν εἰκόνων ἀφιερώσεις ἔχουσιν αἱ ἐξῆς :

Ἄγιος Βασίλειος, καλῆς τέχνης εἰκὼν : «1803 Δέησις Ἀντωνίου καὶ τῆς συμβίας αὐτοῦ.

Ἄγιος Σώζων : Ἰλάσθητι τῆς δούλης σου Μαρίας πρεσβυτέρας προσκυνητρίας.....

Ἄγιος Γεώργιος : Ἐπίσης καλῆς τέχνης. «Δέησις Χριστοδούλου καὶ τῆς συζύγου Ἑλένης καὶ γονέων αὐτῶν 1836».

Ἄγιος Νικόλαος : † «Δέησις Νεοφύτου Ἱερομονάχου καὶ πρωτογ[ρωτοσυγγέλου] ἀωνα χϞ. Χεῖρ Ἰωαννικίου Ἱερο[μ]ονάχου.»

Ἄγιος Χαράλαμπος : «Δέησις Κυπριανοῦ μετὰ παντὸς τοῦ οἴκου 1857».

Σύνάξις Ἀσωμάτων : «Δι' ἐξόδων Κυπριανοῦ μετὰ παντὸς τοῦ οἴκου 1857».

Ἀντὶ τοῦ συνήθους Ἐπιταφίου χρησιμοποιεῖται ξυλίνη εἰκὼν τοῦ ἐνταφιασμοῦ διαστάσεων 1 μ. > 0 μ. 45, δωρεὰ Χρηστάμπους τινὸς ὡς δεικνύει ἡ ἀφιέρωσις :

«Δέησις Χαράλαμπος μετὰ παντὸς τοῦ οἴκου 1883».

Ἐκ τῶν ἱερῶν βιβλίων τοῦ ναοῦ οὐδὲν ἐνδιαφέρει πλὴν τοῦ εὐαγγελίου, ἐκδόσεως τοῦ 1811, ἐπὶ τῆς ἀργυρᾶς παραστάσεως τῆς Ἀναστάσεως τοῦ ὁποίου, καὶ ἐπὶ τοῦ λίθου τοῦ μνημείου ἀναγράφεται ἡ ἀφιέρωσις : Μνήσθητι Κύριε τῶν δούλων σου Ἰωάννου καὶ [Μαρίας] 1820» Ὑποθέτομεν ὅτι τὸ δυσανάγνωστον ὄνομα θὰ εἶναι Μαρία, τὸ ὄνομα τῆς συζύγου τοῦ Ἰωάννου, δηλαδὴ τοῦ δωρήσαντος εἰς τὴν ἐκκλησίαν ταῦς δύο, ὡς ἀνωσταυροῦς κατὰ τὸ 1828. Εἰς τὸ ἐξώφυλλον τοῦ εὐαγγελίου ἔχουσιν ἀναγραφῆ τρεῖς δωρεαί, ἐκ τῶν ὁποίων διασφίζομεν τὰς δύο παλαιότερας τῆς τρίτης γενομένης εἰς τοὺς καθ' ἑμᾶς χρόνους.

1ον) 1875 Μαρτίου 2. ἐχάρησα ἐγὼ ἡ Μαρού γινί τοῦ ποτὲ Λογίζου εἰς τὴν ἐκκλησίαν νὰ μιμηνοβεβομε μιάν ἐλέαν εἰς Μανοῦ-έλα (1). 2ον) 1866 Ἰουνίου 19. Ἐχάρισσα ἐγὼ ὁ χ' Κυπριανὸς (2) ἕναν κομμάτιν τόπον εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ τὰ νὰ μνημονεύομε, τὸν ὅπιον λέγομεν τουμάζον (3) ἀπὸ τὴν καρδίαν τοῦ ἡλία καὶ

γιαννή γεραζιότη (4) και νά ἔλθῃ πάνω ἀντηκρης τῆς στράτας και νά πάγῃ κάτω, τταράφιν γριγώρη και τταράφιν στράταν και τταράφιν γεοργίου ἔνοπιον τῆς γεροντίας τοῦ χωρίου και ἀζά-δων και μικτάρη.

Εἰς τὸν ναὸν ὑφίσταται πηλίγη ἐγχωρίου κατασκευῆς (Φοι-νι) κολυμβήθρα, ὡς και πῆλινον δοχεῖον πρὸς τέλεσιν ἀγιασμοῦ. Ἐπίσης δύο ξύλινοι κηροστάται ἀνευ σημασίας, και ἕνας τρίτος ἀξιοσημείωτος, ἀποτελούμενος ἀπὸ τέσσαρας τορνεμένους και ἐγ-χρώμους πόδας μετὰ ξυλλίου βραχίονος, ἐπίσης τορνευτοῦ και ἐγχρώμου ἐν καλῇ δὲ καταστάσει.

Σημειώσεις.

1) Μανοέλα εἶναι κατάφυτος τοποθεσία ἐντὸς τοῦ χωρίου κειμένη ὀλίγον κατωτέρω και χαμηλότερον τοῦ ἐπιπέδου τῆς ἐκ-κλησίας παρὰ τὸν ἕτερον τῶν δύο χειμάρρων, τὸν καλούμενον Μ α ζ ο Ὑ ρ κ α, οἵτινες δι' ὄλου τοῦ ἔτους ρέοντες καταρδεύ-ουσι τὸ χωρίον, και ἐπιτρέπουσι τὴν ἀφθονον βλάστησιν ὀπωρο-φόρων και ἄλλων δένδρων. Ὁ ἕτερος τῶν χειμάρρων εἶναι ὁ τῆς Χάρτζης, σχηματιζόμενος ἀπὸ τὸ νερὸν, τὸ ὁποῖον κατάψυχρον τρέχει, ὀλίγον μακρότερον ἀπὸ τὴν Τρικουσιάν και γνωστὸν εἰς ὄλους τοὺς παραθερίζοντας ὡς νερὸν τῆς Χ α ρ τ ζ ῆς, τὸ ὁποῖον ἀδεῖα τῆς κυβερνήσεως διὰ σωλήνων τοποθετηθέντων κατὰ τὸ φθινόπορον τοῦ 1932 μετεφέρθη εἰς Πρόδρομον πρὸς Ἵδρευσιν αὐ-τοῦ. 2ον) Ὁ Κυπριανὸς οὗτος, ὡς ἐκ τῆς χρονολογίας τῆς δω-ρεᾶς του δύναται νά ὑποτεθῇ θά εἶναι ὁ αὐτὸς μετὰ τὸν δωρητὴν τῆς εἰκόνας τοῦ ἁγίου Χαραλάμπους και τῆς Συνάξεως τῶν Ἄ-ποστόλων. 3ον) Ὁ Τομάζος εἶναι ἐπίσης τοποθεσία κειμένη πλη-σίον σχεδὸν τῆς μνημονευθείσης τοποθεσίας Μανοέλα. 4ον) Ἀπὸ τὸ πλησίον τοῦ Κύκκου χωρίου Γερατζιές.

N. KYPIAZHS

ΣΤΑΛΕΝΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Τὰ «Κ. Χ.» ἀναγγέλλουν τὰ ἀποστελλόμενα βιβλία. Κρίνονται τὰ ἀναφερόμενα ἢ ἐκδιδόμενα ἐν Κύπρῳ.

BIBLIA.

E. Γλυκὸν.—Ἐπιτομή Ἰγυεινῆς Λευκωσία 1935 σ. 201.

R. M. Dawkins.—Some modern greek songs from Cappadocia. [Reprinted from the American journal of Archeology. Vol. XXXVIII (1934) No 1].

Σοφίας Α. Δοανίδου.—Παράιτησις Νικολάου τοῦ Μουζαλῶνος

ἀπὸ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου. Ἀνέκδοτον ἀπολογητι-κὸν ποίημα. Ἐν Ἀθήναις. Τυπογραφεῖον «Ἐστία» 1934.

Στιλπ. Π. Κυριακίδου.—Αἱ ἱστορικαὶ ἀρχαὶ τῆς δημόδους Νεοελληνικῆς ποιήσεως. Λόγος πρυτανικός, ῥηθεῖς τὴν 21 Ἰανουαρίου 1934 ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τῶν τελετῶν ἐπὶ τῇ ἐπισήμῳ ἐγκαθιδρῦσει τῶν Πανεπιστημιακῶν ἀρ-χῶν. Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1934 σ. 30.

Λαογραφία.—Δελτίον τῆς Ἑλλην. Λαογραφικῆς Ἑταιρείας, τόμ. ΙΑ. τεύχ. Α και Β. Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1934. [Περιέ-χει: Κυπριακὰ τραγούδια σ. 259—261 και Κυπριακὸς μῦθος και παραμῦθι σ. 267—270 (Σταῦρος Σ. Μαλᾶς).—Κατάραι Κυπριακαὶ σ. 263—267 (Γεργ. Ι. Μαχαιριώτης)].

Ι. Συκουτρῆ.—Σίμος Μενάρδος. Ἀθήναι 1933 σελ. 38.

Ἄδωνη Βεργάλη.—Ἀνθολογία τῶν Κυπρίων Ποιητῶν 1874—1934. Πρώτη ἔκδοσις. Κύπρος. 1934 σ. 110.

Α. Κουμουλίδη.—Θρησκευτικὴ διάλεκξις, ἥτις ἐπρόκειτο νά γί-νη εἰς Λεύκαρον ἐν τῷ Συλλόγῳ «Ἀνόρθωσις». Λάρνα-κα 1934 σ. 21.

Γιάννη Λεύκη (Γ. Παπαγγέλου).—Στεναγμοὶ και πόθοι. Κύ-προς. 1934 σ. 132.

Κ. Ι. Μυριανθοπούλου.—Χατζηγεωργάκις Κορνέσιος ὁ διερ-μηνεὺς τῆς Κύπρου 1779—1809, ἥτοι συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Κύπρου ἐπὶ τουρκοκρατίας (1570—1878). Ἐν Λευκωσίᾳ 1934 σ. 260.

Ἀντ. Π. Νικολαΐδου.—Ἐπίδειγμα διδασκαλίας δι' ὅλα τὰ μα-θήματα τῶν Δημ. Σχολείων μετὰ συντόμων ὀδηγιῶν πρὸς χρῆσιν τῶν διδασκάλων. Λευκωσία, Κύπρου 1934 σ. 576.

Α. Χ. Οἰκονόμου.—Ἐνα Πάνθεον. Οἱ μεγάλοι εὐεργεταὶ και δωρηταὶ τῆς Λάρνακος και τῶν χωρίων τῆς (Σύγχρονος ἱστορικῆς ἔρευνα). Ἐν Λάρνακῃ 1934 σ. 112.

Χ. Χαραλάμπους.—Πλάτωνος Τιμαίος, ἢ Περὶ Κοσμογονί-ας. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ «Ἀποστόλου Βαρνάβα». Λευ-κωσία 1932 σ. 32.

Κ. Π. Χατζηϊωάννου.—Γεωργικὰ και Ποιμενικὰ τῆς Κύπρου. Θεσσαλονίκῃ 1933, σ. 45. (Ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ΙΑ. τό-μου τῆς Λαογραφίας 1934).

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἡ Γνώσις. — Μηνιαῖον Περιοδικόν. Τόμος Α'. 1934 τεύχος 1—11 κέξ.

Ἑλληνική Βιβλιογραφική καὶ Βιβλιοφιλική Ἐπιθεώρησις 1934—κέξ.

Κυπριακά Γράμματα. — Δεκαπενθήμερο Περιοδικὸ μελέτης καὶ τέχνης. Ἔτος Α. ἀρ. 1. 15 Σεπτ. 1934. κέξ. Λευκωσία

Μακεδονικὲς Ἡμέρες. — Περιοδικόν. Θεσσαλονίκη. Ἔτος Β'. 1934.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ (τὰ οὐσιώδη).

σ.	Γρμ.	σ.	ον	γράφει	in
σ. 11	»	1	at length	>	at great length
σ. 12	>	28	(ελυ)πήθη	>	(έλυπη)θη
σ. 12	»	34	be low	>	below
σ. 13	>	17	λσ'	>	λστ'.
		25	British	>	British
		26	Line 22	>	Line 2
σ. 14	>	24	πληρέστατος	>	πληρέστατος
		25	which lest	»	which last
		26	deloted	>	deleted
		27	ισ'	»	ιστ'.
		28	(ιδ. 2 r)	>	(182. r)
σ. 15	>	1	ὁμοίως	>	ὅμοιον
		12	ισ'	>	ιστ'.
σ. 16	»	1	οικοδόμισον	»	οικοδόμησον
		3	βαστᾶς	>	βαστᾶς
		17	έκκλησία	>	έκκλησίαν
σ. 17	>	6	(εν)νοϊαν	>	ξ(ν)νοϊαν
		19	τριτον	>	τρίτου
		22	χρυσουν	>	χρυσόν
σ. 19	>	2	τοὺς ὁποίους	>	τοὺς ποίους
		4	Αγαρηνοὺς	»	Αγαρηνοὺς
		13	έπισκόποι	>	έπισκόπους
		18	Συβινός	»	Σαβινός
σ. 21	>	11	ισ'.	>	ιστ'.
		14	τους	>	του
σ. 22	>	25	Seems to	»	Can not
		26	rather over	>	much more than

Ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον: « Ἡ Μονὴ Μαχαϊρᾶ καὶ Κανακαρκᾶς. Ἡ παραγωγή τῆς ἐπωνυμίας τῆς » μελέτη ἡ δημοσιευθεῖσα εἰς τὰ «Κ. Χ.» σελ. 309 τοῦ 1934 λανθασμένως φέρει τὸ ὄνομα τοῦ κ. Χρ. Χαραλάμπους ἀντὶ τοῦ κ. Γ. Παπαχαραλάμπους.